

„CEARTA DE HOTAR” SAU ASPECTE ALE UNUI DIFEREND ETNIC MULTISECULAR ÎN PRIVINȚA PROPRIETĂȚII. CONTRIBUȚII DOCUMENTARE

Adrian ONOFREIU

Numeroase au fost formele în care s-a manifestat individualitatea aparte a „graniței” militare nășăudene. Dar cu certitudine, rolul fundamental aici, poate mai mult ca oriunde în Transilvania, l-a avut pământul. Resursă provenită din vechile cutume feudale, care i-au asigurat caracterul de proprietate liberă de servituți aici, în „Valea Rodnei”, pământul a fost baza economică a vieții locuitorilor. Cu atât mai mult s-a reliefat acest rol odată cu înființarea graniței militare. Desprinsă cu greutate și multe opreliști din partea „veșinilor sași”, proprietatea locuitorilor militarizați și-a menținut caracterul liber, în schimbul prestării serviciului datorat împăratului.

De aceea, nu întâmplător, „regularea” teritoriului militarizat a cunoscut aspecte specifice. Numeroase comisii au „câlcăt” de-a lungul timpului, la fața locului, în procesul de „reambulare” a traseului noii instituții militare. Această activitate a avut un caracter complex și s-a definit prin aceea că, de regulă, a fost marcată de elementele naturale. Astfel, granița spre Bucovina și Moldova, ca și cea din sudul teritoriului militarizat, spre Districtul Bistriței, au fost tratate având ca punct de reper important altitudinea cea mai înaltă a formelor de relief, așa numita „wasserscheide/cumpăna apelor”¹.

Un asemenea element natural l-a reprezentat traseul care pornea de la altitudinea cea mai înaltă, marcată de toponimul „Blauer Stein/Piatra Vânăță”, care „în vârful de unde curg apele în Someș spre nord formează *triplex confinium*

¹ Vezi doar memoriile din 1865, traduse – în care acest element a fost invocat pregnant – adresate împăratului la Viena, „Majestäts-Gesuch der Bevölkerung des bestandenen II Romanen 17 Grenz-Regimentes nunmehrigen Nassoder Districts-Gebietes in Siebenbürgen, in der Grundbesitz-Regulierungsfrage”, în *Contribuții documentare referitoare la situația economică a satelor nășăudene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, volum îngrijit de Simion Lușșan și Adrian Onofreiu, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2007, doc. 10, pp. 119-157 și „Scrierea de apărare” adresată Guberniului de la Cluj, „Vertheidigungs-Schrift der Bevölkerung des bestandenen II Romanen 17 Grenz-Regimentes nunmehrigen Nassoder Districts-Gebietes in Siebenbürgen, in Betreff des im Jahre 1851 über die Waldungen dieser Bevölkerung widerrechtlich verhängten politischen Sequesters eingereicht im amtlichen Wege an das H. königl. Siebenbürgische Landesgubernium Gub. Zahl. 16599 ex 1865, Verlag der Gemeinde-Repräsentanz, *Ibidem*, doc. 11, pp. 157-205.

(s. n.) între comunele Dumitra Mare, Prislop și Rebrîșoara”². Desigur, acest traseu atingea și hotarul comunelor românești Ilva Mică, Feldru, Nepos și a celor săsești, Iad/Livezile și Pintic/Slătinița.

Această situație geografică a determinat un șir lung de conflicte pentru stabilirea hotarului – „instituționalizat” sub denumirea „cearta de hotar” – care și-a avut începuturile în perioada de înființare a Regimentului II român de graniță de la Năsăud. Antecedentele lui veneau însă din vechime, din perioada în care sașii din Districtul Bistriței au încercat să-și impună dominația asupra întregului teritoriu al Văii Rodnei, atrași de bogățiile nemetalifere din subsol și potențialul contributiv al locuitorilor. De altfel, geneza conflictului era definită în plângerea reprezentanților plenipotențiați ai localităților din 30 iunie 1862, adresată Oficiolatlui Districtual Năsăud, prin aceea că „sașii au fost aceea care în răstimpul anilor 1475–1762 au uzurpat proprietatea de hotar însemnată a comunităților Ilva Mică, Feldru, Nepos și Rebrîșoara”³. Mărturie stau și numeroasele documente adunate și publicate în perioada dintre cele două războaie mondiale, care „vorbesc” despre originea și evoluția conflictului, până la înființarea graniței militare⁴ sau enumerarea celor mai importante dintre ele, pentru perioada militarizării, în materialul – *Contract și expertiză referitoare la segregarea proprietăților în fostul Regiment grăniceresc II român* – întocmit de comisia majestatică în anul 1858, atât în interesul erariului/statului dar și la cererea localităților foste militarizate⁵.

Sinteza a ceea ce a însemnat evoluția conflictului până în anul 1866 a fost realizată de căpitanul suprem al Districtului Năsăud, Alexandru Bohățiel – în calitate de comisar imperial – în raportul intitulat sugestiv *Deductiunea diferenței între comunele Ilva Mică, Feldru, Nepos și Rebrîșoara, pe de o parte, Iaad, Pintac și Mettersdorf, de ală parte, pentru un teren care zace între culmile munților, car cad, de comunele românești spre meride/miazăzi, iar de cele săsești, spre amiază noapte, respectiv de la despărțirea apelor de pe acești munți și între Someș*⁶.

Analiza încercărilor de reglementare a diferendului reține în primul rând faptul că teritoriile de la cumpăna apelor (Wasserscheide) până în valea

² Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon – „Munții Rodnei sau un alt mod de toponimie*, în „Studii și cercetări etnoculturale”, Bistrița, IX, 2004, p. 222. „O stâncă mare (650 m) în vârful dealului dintre Dumitra Mare și râul Someș, la despărțirea apelor, punctul ultim de graniță între hotarul acelei comune și a comunei Rebrîșoara, amintit în sute de documente în procesul ce durează sute de ani pentru terenul care se extinde în acest loc până în Someș. Sașii o numesc *Blauer Stein*. Locul din jur se numește *Dosul Pietrii Vănete*, iar săsesc, *Steinrücken*, de unde curge un pârâu *Valea Pietrii Vănete*, până în Someș, la *Gura Văii Pietrii Vănete*, până unde vreau să ocupe sașii teritoriul comunei Rebrîșoara; apud. Nestor Șimon, *Dicționar toponimic*, volum îngrijit de Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2007, p. 144.

³ *Petiții din granița năsăudeană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Contribuții documentare*, volum îngrijit de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2012, doc. 5, p. 89.

⁴ Virgil Șotropa, *Un proces multiseclar*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 13/1930, pp. 243–311.

⁵ *Bârgăul sub Pajura Imperială*, ediție de texte, tabele, studiu introductiv și note de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, pct. 1.5. „Referitor la comunele Livezile, Slătinița și Dumitra”, pp. 147–154.

⁶ *Petiții din granița năsăudeană ...*, doc. 14, pp. 138–198.

Someșului au fost proprietatea comunelor someșene, precum demonstrează toate numirile topografice. Granița s-a trasat în anul 1763, când s-a înființat regimentul, și ea urma cumpăna apelor, ca limită între comunele someșene și comunele Iad, Dumitra și Pantic⁷. Sașii au solicitat teritoriu dincolo de cumpăna apelor, cu toate că baronul Siskovits, în calitate de comisar împărătesc, a stabilit limita tot pe cumpăna apelor⁸. Pentru teritoriul reclamat de sași, dar adjudecat în favoarea graniței militare, erariul a plătit Magistratului Bistriței ca despăgubire suma de 100.000 taleri, o sumă considerabilă pe acele vremuri.

În anul 1805, profitând de faptul că majoritatea bărbaților grăniceri participau la războaiele napoleoniene, sașii au obținut trasarea unei noi linii demarcaționale, realizată de contele Teleki, nu pe cumpăna apelor, ci pe cele mai apropiate culmi (cacumina montium) de unde se vede Someșul, dresând atunci un „metal instrumentum” / instrument metal = descriere a metelor / granițelor. Grănicerii reînțorși din războaie au protestat contra abuzului săvârșit în absența lor, reclamând întreg teritoriul avut. În anul 1836 și-au făcut singuri dreptate, când au alungat sașii peste cumpăna apelor cu puterea armată. Au fost mai mulți morți și răniți.

În anul 1842 Guberniul transilvănean, în colaborare cu Comanda Militară din Sibiu, a delegat pe comisarul guvernamental Horváth, care a stabilit linia ce i-a purtat numele, de la linia Teleki cu 1½ km. către comunele săsești. În 1847 Horváth a trasat din nou granița prin reambulare, întocmind și un document, care a fost falsificat în decursul timpului. În anul 1862 a fost trimis de către Guberniul transilvănean comisarul Pap Alajos, consilier, care a fixat ca graniță aproximativ linia horvathiană.

Procesul în justiție a început în anul 1862, când localitățile săsești au intentat acțiune de conturbare în posesie contra comunelor someșene. A fost

⁷ Recunoscută de însuși împăratul Iosif II la 23 iunie 1773, în timpul vizitei în zona regimentului de graniță năsăudean; apud. Dr. Constatin Sasu, directorul Arhivei Regionale istorice din Brașov, *Vizita din anul 1773 a împăratului Iosif al II-lea în districtul Năsăudului*, în „Plaiuri năsăudene”, București, anul II, nr. 13, 10 martie 1944, p. 4; vezi și Virgil Șotropa, *Împăratul Iosif II în Districtul Năsăudului*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 4/1926, pp. 1-11, sau la Ileana Bozac, Teodor Pavel, *Călătoria împăratului Iosif al II-lea în Transilvania la 1773*. Volumul I, ed. a II-a, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007, doc. 60, pp. 659-661 și p. 541, 666-669. „În anul 1773, din 18-23 iunie, călătorind împăratul Iosif al II-lea prin acest ținut și mergând în persoană în Nepos, s-a convins despre nedreptățile ce le suferă locuitorii acestei comune și a dat asigurațiune că granițele să fie pe vârful dealurilor celor mai mari, de la coasta nordică, ce se înclină pe țărmul stâng al Someșului,, adică de unde se începe curgerea apelor, până la vărsarea în Someș, pentru care teren, comunele săsești au căpătat o rebonificațiune însemnată”, apud. Nestor Șimon, *Schițe monografice ale localităților din fostul Regiment II român de graniță de la Năsăud*, editori, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase, Claudia Septimia Sabău, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, pp. 150-151, ca de altfel, și descrierea hotarelor, inclusiv cu locurile de ceartă, pentru Nepos, *Ibidem*, pp. 151-152, Ilva Mică, pp. 119-120, Rebrîșoara, pp. 147-154.

⁸ *Raportul generalului Siskovitz*, în Nestor Șimon. *Restituiri*, ediție îngrijită de Adrian Onofreiu, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012, cap. I - Manuscrite, doc. 5, pp. 107-114.

delegată ca for juridic instanța din Bileag⁹, în frunte cu Péterfi Dénes. Acesta a stabilit o linie nouă – linia Péterfi – care cuprindea întreg teritoriul lucrat de români, de la linia Teleki cu 4 km. spre cumpăna apelor. În decursul procesului, judecătoria s-a mutat din Bileag la Măgheruș¹⁰ și de aici la Beclean, unde în anul 1875 conducătorul instanței, Csernatony, a respins pretențiile sașilor, acceptând linia Péterfi. Sașii au introdus recurs în anul 1877. Curia¹¹ în sentința adusă în 1878 a aprobat sentința lui Csernatony, acceptând linia Péterfi și a obligat Tribunalul din Bistrița, prin sentință, să întabuleze sentința lui Csernatony în cărțile funduare, ceea ce instanța bistrițeană nu a făcut. După sentința aceasta comuna Iad a intentat proces de conturbare contra comunei Feldru, susținând că nu linia Péterfi, ci linia Horváth e valabilă. Curia, atunci, a declinat competența judiciară în favoarea Tribunalului din Zalău, care, sub influențe politice, în anul 1881, a stabilit ca valabilă linia Horváth și a cedat sașilor toate teritoriile românești până la linia Péterfi.

Comunele someșene, și mai departe, au folosit terenul până la linia Péterfi, până în anul 1887. În 1888 comuna Iad a intentat din nou proces, însă l-a pierdut. În anul următor, 1889, Dumitra a intentat proces contra Rebrîșoarei, în care documentul lui Horváth s-a declarat din partea experților, a fi fără valoare tehnică și fals. Procesul s-a terminat în anul 1902. Tribunalul Bistrița a dat curs acțiunii, Curtea de Apel a respins comuna Dumitra și Curia a primit sentința Tribunalului Bistrița. Comuna Rebrîșoara, înainte de Primul Război Mondial, a redeschis procesul.

În procesul început în anul 1862, s-a făcut o mapă de un grup de trei experți, conduși de inginerul Gellner, care conținea linia sașilor și linia Péterfi, pe baza spuselor românilor. Mapa se afla la președinția Tribunalului din Bistrița, până la sfârșitul războiului¹².

Scurtele considerații de natură istorică induc concluzia că nimic nu ar mai fi de adăugat. Și totuși, cercetări recente ne-au permis să prezentăm în continuare noi dovezi, *inedite*, atât pentru perioada de până în 1918, dar mai ales după constituirea statului național unitar român.

În primul rând, pentru perioada anterioară anului 1918, documentele care le publicăm ne arată străduința localităților românești de a „muta” diferendul din sfera decizională a factorilor politico-administrativi în cea firească, a justiției. Relevant este raportul proaspătului căpitan suprem districtual, Alexandru Bohățiel, înaintat Guberniului transilvănean în 19 septembrie 1861, în care, după ce realizează o incursiune în istoricul diferendului, prezintă evoluția conflictului la „cald” și propune soluții și solicită implicarea factorilor decizionali competenți.

În continuare, atât documentele, cât și manuscrisele unor articole trimise spre publicare presei românești transilvănene expun evoluția

⁹ Domnești.

¹⁰ Șieu-Măgheruș.

¹¹ Curtea Supremă de Justiție de la Budapesta.

¹² Sinteza intitulată *Procesul comunelor someșene cu comunele Iad, Dumitrea-mare și Pintic*, semnată Arghir, în „Gazeta Bistriței”, Bistrița, anul II, nr. 12, sâmbătă, 15 iulie 1922, p. 1.

diferendului, greutățile cauzate localităților românești de frecvențele „încarti-riri” ale armatei și „miliției” pentru asigurarea ordinii, ca și efortul de a realiza aducerea „dosarului” în justiție, pentru o soluționare legală¹³.

De interes aparte sunt și documentele de după 1918. Aici, descoperim faptul că în vastul proces legislativ de după unire, statul român a decretat și realizat reforma agrară. Începută pentru Transilvania în anul 1919, legiferarea a fost continuată în mod unitar pentru întreg teritoriul României, în anul 1921¹⁴.

Ele ne arată modul în care autoritățile române s-au implicat în rezolvarea conflictului secular. Fără a epata din postura de noi „stăpânitori”, aceștia, prin autoritățile competente, au căutat mijloace acomodate noilor condiții. În primul rând, s-au implicat autoritățile administrative, care au prezentat factorilor de decizie argumente de ordin istoric. Apoi, Consiliul Dirigent – Resortul Agriculturii și Comerțului, prin comisia instituită la data de 14 aprilie 1919, ale cărei lucrări s-au desfășurat în prezența delegaților localităților implicate și luarea în discuție a motivelor invocate de fiecare dintre acestea. Și unele și altele, susțineau faptul că „fără teritoriul reclamat, nu pot trăi economicște”. Apoi, poziția corectă a Consiliului Dirigent, care statua ca principiu fundamental faptul că nu admitea schimbarea prin măsuri administrative a unor raporturi de drept stabilite prin sentințe judecătorești. Raportul delegatului Vasile Pahone în această cauză sublinia necesitatea includerii „chestiunii” în cea generală, atribuită în competența instituțiilor abilitate în aplicarea reformei agrare.

În acest sens, au fost elaborate rapoarte detaliate, cu prezentarea obiectivă a istoricului problemei, de către consilierii agricoli. Nu în ultimul rând, problema a fost tratată și prin luarea în considerare și menajarea intereselor celor deveniți „minoritari”, de către secretarul general al Cultelor și cel al Comisiei Generale de Unificare din Cluj. În această direcție, a fost admisă chiar și intervenția procurorului orașului Bistrița și a comitatului Bistrița-Năsăud, avocatul Kuales Norbert, viitor primar al orașului, în perioada 1940–1944.

Iar chintesența rezolvării obiective a diferendului s-a regăsit în „sentințele” elaborate de Comisia județeană Bistrița-Năsăud pentru aplicarea reformei agrare, un model de soluționare obiectivă – mai mult, poate, decât s-ar fi așteptat recurenții minoritari – a diferendului având ca și cauză primordială „blestemul pământului”¹⁵!

¹³ Și, demn de remarcat, s-a reușit chiar „recuzarea” unor judecători de la Curia regală din Budapesta, nu puțin lucru pentru acea perioadă!

¹⁴ Adrian Onofreiu, *Legislația agrară în Transilvania în perioada interbelică (1918–1940)*, în „Revista Bistriței”, Bistrița, VII, 1993, p. 229–238.

¹⁵ Vezi aceste documente la Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond *Consilieratul Agricol al județului Năsăud* (în continuare, A.N.B-N.) după cum urmează: d. 54/1920/1922: diferendul dintre comunele românești și cele săsești (29 file); d. 856/1922–1938: acte de expropriere a moșiei comunei politice Iad: sentința, plan de situație, dispozitiv de parcelare (179 file); d. 993/1922–1936: acte de expropriere privind proprietatea comunei Dumitra Mare: p-v punere în posesie îndreptățiți, (158 file); d. 995/1925–1938: acte și corespondență cu diverse proprietăți din comuna Dumitra: p-v privind stabilirea liniilor de defalcare; sentința de modificare a dispozitivului de parcelare, (80 file); d. 1014/1922–1937: Corespondență

Documentele publicate provin atât de la instituții publice, cât și din fondul personal *Mureșanu Ioachim*, implicat în acest demers. Fiecare are la sfârșit trimiterea la sursa de păstrare, pentru posibilitatea verificării acribiei științifice. Ele au fost numerotate începând cu numărul 1, în continuare.

Am păstrat limbajul din perioada întocmirii documentelor, iar intervențiile noastre se mărginesc doar la explicarea unor termeni arhaici/ieșiți din uz sau extinderea informațiilor bibliografice.

În acest mod, efortul nostru se dorește a fi atât unul „restitutiv” cât și recuperator, pentru un segment al istoriei comune – cu rele și bune – a celor „obligăți” de curgerea timpului de a vieții împreună.

Rămâne specialiștilor și lectorilor interesați să aprecieze dacă întreprinderea noastră a fost/este utilă și viabilă. Atât lor, cât și „următorilor”!

1.

Înalt Regesc Guberniu

Precum în toată Transilvania, așa și în Districtul Bistriței, între comunele săsești și cele vecine românești, și în specie între comunele din Districtul Bistriței, Iaad¹⁶, Pintak¹⁷ și Mettersdorf¹⁸ și între comunele române cu acelea vecine din acest District, Ilva Mică, Földra¹⁹, Nepos și Rebrisoara, sustă una diferenție metală²⁰ de un secol și jumătate, care între comuna săsească Szasz Pintak și comuna română Nepos, cu atât a fost totdeauna și este mai înverșunată, fiindcă terenul între aceste două comune se extinde mai până în fundul grădinilor din comuna Nepos. Această diferență metală între sus numitele trei comune săsești și 4 românești își trage originea sa încă de pe acel timp – pentru locuitorii acestui District, nu fericit – când Magistratul Districtului și a cetății Bistrița, cât cu puterea, cât cu viclenie, ajutat de împrejurări, cercaseră a face pe toți românii Districtului Rodnei, acum a Năsăudului, iobagi, a le cuprinde regalele și munții, pe acei locuitori care, după cuvintele diplomei regelui Mathei, erau „încorporați” „ut Universia juribu, libertatibus, consvesudinibus civitas

privind Reforma Agrară în Slătinița (sentința Comisiei Județene), (60 file); d. 1015/1925–1936: acte de expropriere și împrăștierea Slătinița (sentința Comisiei Județene, dispozitiv de parcelare), (15 file); d. 1016/1924–1937: acte de Reformă Agrară privind proprietatea Slătinița (dispozitiv de parcelare, deciziune de respingere a contestației Nepos; tabel de evaluare a părților de pădure expropriată pentru a fi schimbat în pământ cultivabil; p-v. de punere în posesie), (157 file); d. 1308/1924–1936: acte privind pășunea comunală Dumitra (*actele conflictului între Dumitra și Nepos*), (265 file); d. 1325/1922–1924: acte împrăștierea pășunea comunală Nepos (*dispozitiv de parcelare a terenului expropriat de la Iad*; sentința de modificare a sentinței apelate), (51 file); fond *Tribunalul județului Năsăud*: d. 37/1923: dosarul comisiei județene în cauză de expropriere a proprietăților comunei politice Livezile; d. 48/1923: dosarul comisiei județene în cauză de expropriere a proprietăților comunei politice Dumitra; d. 1/1924: dosarul comisiei județene în cauză de expropriere a proprietăților comunei politice Slătinița.

¹⁶ Azi Livezile.

¹⁷ Azi Slătinița.

¹⁸ Azi Dumitra.

¹⁹ Azi Feldru.

²⁰ Aici, cu sensul de hotar; de la termenul metă = hotar.

et privilegiis, quibus civitas Nostra Bistriciensis, civesque et comunitas ejus ab antiquo usa ex: stitit, ubi perpetuo et gaudere valeat atque possint”²¹.

După acel timp, când Universitatea Săsească esoperase²² la guvernul țării, ca să poată pe români, dintre sași, expropria, cerând acea expropriere lipsele sașilor.

Această diferență metală, începută în mai sus numitul timp – când românii nu-și aflau nicăieri dreptate, când se ținea de cel mai *mare patriotism a despolia* (s.a) pe români de proprietatea sa, când naționalitatea română era destul argument în contra ver căruia de a fi declarat de iobag – a aflat încă mai mare feroare anul 1762, anul adică, când s-a ridicat aici Regimentul al II-lea de frontieră.

Din acest an începându-se diferența între sus numitele comune, nu s-a putut nici dezlega, nici împăciui.

S-au tras cu adevărat mai multe linii provizorii pe terenul de sub controversă, între sus numitele 3 comune săsești și 4 românești, dintre care, cea de căpetenie a fost *Sivcoviciană* numită; fiind însă locuitorii comunelor române grănițeri și așa, neavând actorat²³, neputându-și apăra dreptul său, s-au defipt totdeauna acele linii așa, precum mai mult, sau mai puțin, au influențat asupra comisiunilor, comunele vecine săsești.

De aici a urmat, că nici sub ocârmuirea militară și cu putere militară, nu s-a putut statori nici o linie, nu s-a putut nici decide, nici împăciui, diferența, până în ziua de astăzi.

Comunele românești s-au ținut de *Sivcoviciană* numită, cele săsești de așa numitele *Telekiană* și *Horvathiană*.

Locul între aceste trei linii aflător l-au pășunat mult, puțin, cam de laolaltă, din păduri, s-a folosit cam de-a valma, ce adevăresc drumurile de care, și cărările de vite pe acel teren aflătoare.

a) Acel teren, până în anul 1851/52 nu a stat sub contribuțiune nici o dată, baremi că locurile comune de pe fundul regesc erau conscrise și taxate cu contribuțiune, pe numele ace[le]i comune, de care se ține, începând de la introducerea sistemului Bethleniană.

b) Pe acel teren controvers stau 15 familii de țigani colonizate ultra memoriam humanam, ca spălători de aur din Someș, care țigani au fost, în cele polițiane, supuși totdeauna antistiei²⁴ comunei Nepos și respectivilor oficiali de companie, care nu antistiilor din Iaad, Pintak și Mettersdorf sau a Districtului Bistriței, pentru abateri au fost judecați și pedepsiți prin antistia comunei Nepos sau oficiali de companie și regiment, nu prin Magistratul Bistriței, luând afară contribuțiunea care o plăteau locuitorii lipitori din toată granița, în Bistrița.

²¹ Locuitorii văii Rodnei aveau să se bucure și să se folosească „de toate acele drepturi, libertăți, consvetitudini, grații și privilegii, de care se bucură și cu care trăiesc cetatea Bistrița și comunitatea acesteia” (traducere aparținând lui Florian Porcius”, apud. *Bârgăul sub Pajura Imperială...*, nota 80, p. 119.

²² A obținut acordul, imputernicirea.

²³ Aici, cu sensul de a acționa în instanță, a face plângeri; se referă la statutul grăniceresc, care nu permitea astfel de acțiuni, ci, doar respectarea disciplinei cazone.

²⁴ Primăriei.

c) Acei țigani în cele bisericești încă au fost connumerați totdeauna între neposeni și nu între locuitorii din vreuna dintre comunele săsești, în Nepos au umblat la biserică, preotul din Nepos a botezat, cununat și îngropat și a săvârșit cele religioase în acea colonie țigănească.

Mai sus pomenitele 3 giurustări²⁵ arată că proprietatea a stat, încă mai mult, pe lângă comuna Nepos, decât Pintak sau Mettersdorf.

Neputându-și stabili posesiunea exclusivă pe sus pomenitul teren, comunele Iaad, Pintak și Mettersdorf, pe calea legii, au atentat din când în când cu putere fizică, a eschide²⁶ pe comunele românești din acel teren și deosebit pe comuna Nepos, între altele.

În anul 1834 s-a sculat întreaga comună Mettersdorf înarmată, în contra comunei Nepos, și a atacat cu puterea armată, nu numai în terenul controvers, dar și chiar în mijlocul comunei Nepos, când de ambele părți au căzut mai mulți morți și răniți.

S-au sculat locuitorii din comuna Pintak înarmați, luându-și în ajutor soldați ungurești la ei încartiruiți în anul 1849 și, cu ajutorul acelor, au atacat pe locuitorii din Nepos.

De la 1850 încoace, încă mai de multe ori s-a sculat comuna Pintak înarmată, și s-au întâmplat, mai de multe ori, omorări de ambele părți.

În anul curent, în 16 august, fiind provocat acest oficiolat prin Magistratul Bistriței, ca să oprească pe neposeni de la prădarea pădurilor și a pășunii din teritoriul comunei Iaad, Pintak și Mettersdorf, nu a întârziat acest oficiolat, trimițând la fața locului pe respectivul jude de cerc, a demandat²⁷ locuitorilor din comuna Nepos, ca să se țină strâns de status quo de până acum și să se conțină de ori ce fel de prevaricațiuni²⁸ pe teritoriul altor comune.

Înainte însă de a fi primit acest oficiolat ceva înștiințare despre vreuna prevaricațiune făcută de locuitorii din Districtul Năsăudului, au căpătat, aici sub A. alăturata înștiințare de la antistele comunal din Nepos, în urma căreia, făcând, prin judele cercual a se investiga tot lucrul în fața locului. Din investigațiunea judeului cercual, făcută în fața locului, aici sub B în copie alăturată, precum și din protocolul sub C și D, așisderea, în copie, alăturate, se vede că judele din comuna Pintak înainte gătindu-se, și provocând și pe comunele vecine Iaad și Mettersdorf la înarmare, în 31 a lunii lui august au sculat tot satul Pintak și înarmându-se cu puști, furci, sape și pari ascuțiți, au ieșit în fața locului controvers, acolo au început o bătaie cruntă în contra locuitorilor din Nepos, a cărei urmări a fost moartea unui locuitor din Szasz Pintk, care bătălie, cu toate circumstările ei pe larg, se vede din inquisițiunea judeului cercual în fața locului, făcută sub B, alăturată.

Din acea inquisițiune se vede că comuna Pintak, condusă de judele comunal, a ieșit anume cu cuget dușmănos, ca, după ce a prins pe boarul din Nepos, au închis și mânat toate vitele locuitorilor din Nepos pe terenul

²⁵ Împrejurări, fapte.

²⁶ A exclude; aici, cu sensul de a înlătura.

²⁷ Ordonat, poruncit.

²⁸ Devastări, încălcări ale legii, infracțiuni.

controvers aflate, nu s-au depărtat acasă, ci au așteptat în terenul controvers, așezat în o pozițiune de război pe locuitorii din Nepos, pe care, apropiindu-se de ei și voind a se întoarce către casă, i-au năvăluit locuitorii din Pintak și s-a iscat bătălie, care în investigațiune sub B, pe larg e descrisă.

În urma acestei întâmplări, firește, n-a întârziat acest oficiolat a requira amicabil pe Magistratul Bistriței, ca să facă trebuincioasele ordinațiuni, ca să se conțină locuitorii din Pintak de la asemenea atacuri, în că în 1 a lunii curente a fost provocat Magistratul Bistriței prin acest oficiolat în [...] a. l. c., sub nr. [...] ca să demande antisitei comunale din Pintak, ca să restituie caii, prin ei, cu puterea armată luați de la locuitorii din Nepos, din locul controvers, totodată s-a demandat locuitorilor din Nepos să se abție de la orice prevaricațiuni.

Pe amicabilele acestui oficiolat requisitiuni, îndreptate către Magistratul Bistriței, până acum nu numai că nu au avut vreun succes dorit, nu numai nu s-au molcomit inimile ațâțate ale locuitorilor din Pintak, nu numai nu s-a domolit spiritul de a-și face destul cu putere, ci nu se știe pe ce cale, dobândindu-și spre ajutor 13 jandarmi, în 17 a lunii curente, a ieșit întreaga comună Pintak, înarmată cu puști, furci de fier, pari ascuțiți și alte arme, cu sus atinșii 13 jandarmi îmbătați (s.a.) în frunte, au descărcat mai multe împușcături în contra locuitorilor din Nepos, care se aflau pe la vite, în locul controvers, în această zi însă fără a se fi întâmplat ceva nenorocire.

În următoarea zi, în 18 septembrie, iar s-a sculat întreaga comună Pintak, tot cu acei 13 jandarmi și, formată în o trupă gata de bătălie, împărțită în coloane, au venit în frunte, ca 10–12 sași înarmați, iar la spatele acestora, între o mulțime mai mare de sași, și acei 13 jandarmi ascunși. Apropiindu-se sașii de români, i-au provocat la bătălie și, descărcând câteva puști, straja din Pintak a și picat. Locuitorii din comuna Nepos, văzându-se acum toți amenințați cu moartea, s-au pus în stare de apărare, iar sașii din frunte, desfășurându-se în două părți, au venit în frunte jandarmii și au început a împușca în locuitorii din Nepos și, numaidecât, au mai împușcat de moarte 1 și s-a întâmplat o lovire cruntă între locuitorii din Nepos și cei din Pintak, ajutați de 13 inși îmbrăcați în veșmintele de jandarmi. Urmarea acestei bătălii a fost, din partea neposenilor, moartea a 2 inși.

Despre această tristă întâmplare fiind încunoștințat acest oficiolat, a făcut următoarele:

1. A requirat pe Magistratul din Bistrița să ne rânduiască – pe lângă asigurarea despre toate competențele convenite – un fizic²⁹, spre a se face secțiunile cadavrelor³⁰ în comuna Nepos, fiindcă fizicul ales încă nu este așezat.

2. A requirat tot pe Magistratul Bistriței ca să oprească de la asemenea apucături violente pe comuna Pintak, care pot avea cele mai triste urmări.

3. A requirat comanda aripiei de jandarmerie din Bistrița ca să tragă la cercetare pe cei 13 jandarmi care au luat parte la acea bătălie, de cumva cei care s-au arătat îmbrăcați în fața locului într-adevăr au fost jandarmi și tot deodată să-i tragă îndărăpt, să nu se întâmple ceva primejdii și mai mari.

²⁹ Medic.

³⁰ Autopsierea.

4. S-a demandat locuitorilor din Nepos, spre înconjurarea nenorociților, ca, până la urmânda dispozițiune a Excelsului Regiu Guberniu, să se lase de stau qou-ul de până acum și către locuri controversate, nici să iasă din comună afară (hotărârea asupraitoare cu adevărat, și ilegală, s-au aflat însă acest oficiolat la aceasta constrâns, spre a putea înconjura mai mari nenorociri).

5. A demandat judeului de cerc să iasă în fața locului și să inquire toate, de-amănuntul, și să facă relațiune cât mai curând.

Totodată, prea umilit roagă pe Înaltul Regescul Guberniu să binevoiască prea grațios:

A) A ordina o comisiune din sânul Excelsului Regesc în fața locului, în care comisiune să fie mădulari³¹ din naționalitățile ambelor părți și un președinte din Inclita națiune maghiară sau secuiască, să cerce o pace, și prin o pace să se statorească și feste mese³² statornice pentru totdeauna, să nu conste atâta sânge de ambe părțile, folosul acelu loc, pentru că numai de la '830 încoace au pierit pe acel teren, de ambe părțile, cel puțin 20-30 inși, morți.

B) Să se demande Magistratului Bistriței să conțină pe locuitorii comunelor Pintak, Iaad și Mettersdorf de la atacarea locuitorilor din Nepos, care, cu atâta ies mai înfricați că sus numitele comune săsești, pe românii din Nepos, până au fost grănițeri, înarmați, încă i-au atacat și prăpădit mai de multe ori, cu cât ei pot mai lesne, acum, fiind dezarmați și tinerimea depărtată la miliție, de o parte, iar de altă parte că comuna Mettersdorf a mai pustiit și stârvit de tot de pe fața pământului o colonie cu linie vecină, Handerbes numită, pașnică și veche, proprietatea baronului de Löventhal, cu cuget numai să-i cuprindă teritoriul acelei colonii, ce pe calea legii poate nu le-ar fi succes.

C) Să orânduiască inclitul Regesc Guberniu un Forumm delegatum³³ spre judecarea diferențelor locuitorilor comunelor săsești Iaad, Pintak și Mettersdorf în contra locuitorilor din Ilva Mică, Feldru, Nepos și Rebrisoara și ieșirea în contra celor; parte, că locul fiind în controversă între comunele din Districtul Bistriței și din Districtul Năsăudului, pământ între deosebitele jurisdicțiuni, competent nu poate fi nici Magistratul Bistriței, nici Sedria Districtului Năsăud, parte, că locuitorii acestui district, fiind mai în lung timp apăsați și deîndreptățiți de Magistratul Bistriței, nu-și pot submite cauza, judecării aceia, de altmintrelea, pe onoratul Magistrat.

D) Să fie tot odată provocată Comanda Militară, de o parte, să nu dea asistență, spre deciderea cu putere a unor diferențe, a căror decidere se ține de calea legii, sau, de ar da, să fie pre-înștiințată concurențele jurisdicțiuni despre ieșirea asistenței militare, să se poată face atente și respectivele comune, deosebi, să nu umble jandarmii beți și să nu facă prevaricări, cum s-au întâmplat în comuna Nepos.

Cu deosebită stimă fiind, Oficiolatul Districtului Năsăud, în 19 septembrie 1861.

Prea plecat, Alexandru Bohățielu, m.p., Căpitan Suprem.

³¹ Membrii.

³² Aici, cu sensul de a se stabili linii de hotar.

³³ O autoritate delegată/numită de Guberniu.

(A.N.S.J.B-N., fond *Districul Năsăud*, nr. fond 547, nr. inv. 1011, d 7/1861, ff. 1-7).

2.

Judelui de cerc Vaida în Feldru

Din acea împrejurare că mai mulți locuitori din Feldru, înarmați cu puști, lănci și ciomege au ieșit în 30 iunie a. c. peste linia lui Horvath și acolo năvălind asupra mai multor locuitori din Iaad, care-și săpa cucuruzii, pe aceea între împușcături i-au bătut și i-au alungat de pe locurile lor.

Excelența Sa D-l. Președinte de Guberniu, feldmaresal-locotenent conte de Crenneville, cu ordinațiunea sa datată 10 iulie a. c., sub nr, prăs. 700 și 701, a ordonat ca în Feldru pe 11 a lunii curente, adică pe mâine, să iasă trupa de miliție de o sută cincizeci de inși, afară de ofițeri, pe spesele comunei, iar în Nepos, 30 de jandarmi, tot pe mâine, adică în 11 cur. Ante meridian, spre susținerea ordinii.

Prin aceasta ți se demandă ca, primind această ordinațiune, numai decât să faci dispozițiunile cuviincioase atât în Feldru cât și în Nepos, ca adică, în Feldru să se gate quartirile trebuincioase pentru 150 de soldați și ofițeri, iar în Nepos pentru 30 de jandarmi și, în ambe locurile, să se facă proviziune de mâncare, pat și alte trebuincioase, să te îngrijești ca nu cumva să fie ceva defect, care să mai tragă lângă sine încă și alte neplăceri.

În Nepos îl poți încredința cu ducerea în împlinire a acestei ordinațiuni pe d-l. cancelist Ștefan Neamțu, care-i esmis spre a-ți da ajutor în câteva zile, până se va decide peste demisiunea D-tale.

Năsăud, în 10 iulie 1862.

(Idem, d. 22/1862, ff. 4).

3.

Confrate jude de cerc în Năsăud

Prin grațiosul decret Gubernial dtto. 23 aprilie a. c., sub nr. Gub. 8.804/1862, s-a rânduit una comisiune spre indigitarea³⁴ și statorirea așa numitei linii Horvathiene, printre hotarele comunelor Ilva Mică, Feldru, Nepos și Rebrîșoara, de una parte, Iaad, Pintak și Mettesdorf, pe de altă parte.

De președinte este numit domnul Gabriel Dorgo, proo. Comisar din Bistrița, de comisar din partea acestui district e denumit domnul asesor de Sedrie Maximilian Lica și un comisar din partea Magistratului Bistrița.

Această comisiune își va începe cât mai curând funcțiunea sa în fața locului.

Despre ce, cu acea adăugare ai de a încunoștința pe comitetul și judele comunal din Rebrîșoara ca cât (sic!) va fi provocat de sus pomenita Inclită

³⁴ Recunoașterea, identificarea.

Comisiune, întru totul să-i fie cu ascultare și cu supunere, a conlucra ca acea linie, cu cât mai curând să se poată defige, ca să încete o dată conflictele seculare, ea fiind o dată satorită, să se continue de la călcare acea linie, ca Excelsul Regesc Guberniu e hotărât ai câștiga respect, a pedepsi după toată rigurozitatea legilor pe călcătorii acelei linii, fie aceea persoană singuratică sau comune întregi.

Iar confratele jude este încunoștințat a împlini cu cea mai mare acuratețe toate rechizițiunile comisiunii, a-i da tot ajutorul, ca cu cât (sic!) mai curând și ușor, să se poată împlini misiunea sa cea grea.

De la Oficiolatul Districtului,
Năsăud, în 27 aprilie 1862.

Bohățiel, căpitan suprem.

(*Ibidem*, f. 8).

4.

*Către domnul Florian Marian, jude de cerc,
în loco*

În urma grațioasei ordinațiuni Excelsului Prezidiu a Înaltului Regesc Guberniu dtto. 2 iunie a. c., sub nr. Präs. 2.603-'862, ai de a-i încunoștința pe locuitorii din comuna Rebrîșoara că Excelsul Regesc Guberniu îi hotărât a-și duce în îndeplinire acea ordinațiune a sa, prin care s-a hotărât restatorirea liniei lui Horvath și până când, pe calea legii sau alt cum, s-ar hotărî definitiv diferențele teritoriale între comunele Iaad, Pintak și Mettersdorf, de o parte, Ilva Mică, Feldru, Nepos și Rebrîșoara, de alta, spre a se pune o dată capăt certelor și bătăliilor seculare.

Spre ce scop îi sunt date sub dispozițiune domnului comisar Gubernial Aloysiu Popp toate mijloacele trebuincioase spre delăturare a ori ce piedici, care doar se vor pune de vreo parte.

Pentru aceea, și până când s-ar hotărî recursurile comunelor românești la Excelsul Regesc Guberniu și s-ar hotărî ceva în acest obiect, *au de o parte* (s.a.), de a se purta cu cea mai mare decență, supunere și ascultare către toate mandatele sus laudatului domn comisar, *iar de altă parte* (s.a.), de a înconjura toate certele, sfăzile și provocările față cu locuitorii comunelor săsești, ținându-ți de cea mai strânsă datorie a pedepsi pe toți aceea care ar greși în contra acestor ordinațiuni sau de ți-ar trece peste sfera activității D-voastre, pe lângă un facti species, a-i transpune numai decât la respectiva judecătorie.

Năsăud, 5 iunie 1862.

Căpitan suprem, Bohățielu.

(*Ibidem*, f. 12).

5.

Ilustritate!

Comunitățile Ilva Mică, Feldru, Vărarea și Rebrîșoara, voinde a subșterne Majestății Sale ces. reg. Apostolice o rugățiune umilită în privința certei metale³⁵, ce decurge între ele și între comunitățile Iaad, Pintic și Dumitra, acum de un secul, și au pus încrederea lor în trei dintre cointeresații lor mai cunoscuți cu starea cauzei și le-au dat împuternicirea necesară spre a se putea prezenta înaltului nostru domnitor.

Unul dintre acești trei consorți de cauză sunt și eu, ca locuitor și proprietar de pământ din Rebrîșoara și așa, cu toate că însumi nu aș fi avut aplecare a părăsi acum oficiul, care atâta lipsă de puteri lucrătoare, totuși nu putui rezista necesității, ci primii și asupra-mi încrederea numitelor comunități, cu atât mai vârtos cu cât, că chiar (sic!) acum e așternut operatul celei de pe urmă comisiuni reglatoare de mete, înaltei Cancelarii de Curte pentru Ardeal, spre a se subpune aprobării împărătești.

Deci, de la informațiunile cele mai noi va depinde mult ca numitele comunități să rămână în dreptul lor de posesiune sau să li se taie prin o prea înaltă deciziune, ce ar urma din informațiuni sinistre, toată calea de a mai persista în posesiune și așa s-ar deposesiona, spre decadența lor materială din generațiuni în generațiuni, ba spre totala lor ruinare.

Acest motiv mă face să îndrăznesc a vini cu umilita rugare:

Ca Ilustritatea Sa să binevoiască a-mi da licența de depărtare din oficiu pe patru săptămâni, începând din 26 octombrie a. c.

Năsăud, în 23 octombrie 1862.

Ioachim Mureșan, asesor la Sedria Generală.

(*Ibidem*, ff. 25–26).

6.

Protocol

din 1 martie 1863

care s-a luat în urma arățărilor Oficiolatlui comunal din Rebrîșoara, cu data 20 și 25 faur 1863, nr. 44 și ad. nr. 44, la demandarea verbală a domnului vice-căpitan cavalier de Botta, în fața locului Valea Tinoasei și Valea Pietroasă, în privința eruării a daunei de pădure și a prevaricanților respectivi.

Prezenți:

Din partea comisiunii: Teodor Ionașcu, inspector de pădure; George Anton, supra-vigil de pădure din Năsăud; George Olari, vigil de pădure din Rebrîșoara; Nicolae Bozbici, Andrei Bozbici, Teodor Acu, Teodor Burduhos, Pavel Mihalca, vigili de pădure, din partea comunei Rebrîșoara.

Din partea partidelor: Nepos:

³⁵ De la metă = hotar.

Gavril Login, jude comunal; Dănilă Angheluș, Teodor Pop, bătrâni din comitetul Neposului; Vasile Salvan, Paramon Dumitru, din Nepos, ca vinovați.

Comisiunea, compusă din sus numitele persoane, s-a strâns din comuna Rebrîșoara și Nepos laolaltă în gura Văii Tinoase și a mers pe această vale în sus, până la așa numita linie Horvath-Popiană, la mogila ridicată de lut sau pământ, pe această linie.

Aici s-au provocat vigiliile de pădure ai comunei Rebrîșoara, cu numele Nicolae Bozbici, Andrei Bozbici, Teodor Acu, Teodor Burduhos și Pavel Mihalca, să arate comisiunii toate acele ținuturi unde dânsii au întâmpinat pe prevaricanții de pădure din comuna Nepos și, exprimându-se acei vigili în coînțelegere, că dauna făcută din partea locuitorilor din Nepos s-a întâmplat în teritoriul peste menționata linie Horvath-Popiană și pe teritoriul de pădure dincoace, numai cea mai puțină daună pot arăta, și apoi a ieșit întreaga comisiune în Dealul Cerbului, întinzându-se pe teritoriul pădurii dincoace de linie, ca să dea de pagubele ce eventual s-ar fi făcut și trecând, a coborât cu de-amănuntul cercetând dauna pe unde au arătat numiții vigili, de-a coasta, în Valea Pietroasă, ieșind în gura acestei văi, pe luncă.

Cuprinsul teritoriului de pădure din Valea Tinoasei până în Valea Pietroasei și din lunca Pe Bucini, până în linia Horvath-Popiană, care l-au încunjurat, călcându-l comisiunea și căutându-l mai cu de-amănuntul, s-a aflat parte mai mare cu huceaguri sau buhașieși de fag și numai în puține locuri cu mesteceni crescut, și numai în părțile cele mai îndosite și greu de scos, cu lemne mărunte de focărit, crescut.

Paguba prin tăieturi proaspete în acest cuprins nu s-a aflat. În partea așa numită Tinoșița s-au aflat tăieturi din toamnă, așa și în coastele Văii Pietroase, în parte spre răsărit, care toate laolaltă socotite fac 4 care de lemne de foc, reduse după tariful prețurilor, pe temeiul legii de pădurărit și prețuit, § 3, postul a, fac 79 cruceri daună.

Altă daună nu s-a aflat, fără de un jdeab de țipat lemne, de circa 10 heredei suptiri în omăt, care încă s-au văzut tăiați din toamnă.

Prevaricanții care au tăiat pe acest teritoriu în luna lui noiembrie 1862, după spusa judeului comunal Gavrilă Login din Nepos și a vigiliilor de pădure din Rebrîșoara, și-au luat pedeapsa, judecându-i domnul jude cercual.

Drumul de sanie care vine peste linia lui Horvath-Popiană pe Valea Pietroasei în jos, arată lămurit a fi făcut de locuitorii din Rebrîșoara, pentru că duce la comuna Rebrîșoara – și e acum proaspăt purtat.

Comisiunea nu s-a socotit îndreptățită a trece peste linia Horvat-Popiană, în teritoriul pădurii de price cu comunele vecine săsești, și a cerceta și acolo tăieturile cășunate³⁶, cu atât mai vârtos pentru că trecerea acestei linii s-a oprit, și în ziua de azi de la locurile mai-nalte publicându-se ordinațiuni comunei Rebrîșoara în această privință, având în vedere că peste linia pomenită numai o comisiune compusă cu înțelegera ambelor districturi, Năsăud și Bistrița, ar putea cerceta daunele de acolo.

³⁶ Provocate.

Vigilul de pădure Teodor Burduhos a spus și acum în fața întregii comisiuni, înaintea judeului comunal Gavril Login din Nepos, cuvintele cu care l-au înfricat ca să nu mai vigileze pe Valea Tinoasei, dar judele Gavril Login dezmințește aceea spuse.

Vasile Salvan din Nepos cunoaște că fiul său Gavril a umblat fără știrea lui cu caprele ce le are, pe teritoriul pădurii comunei Rebrîșoara, și pentru că fiul său n-a avut secure, fără bota cu el, nici pagubă n-a putut face, pentru care faptă l-a și selegit³⁷ vigilul Nicolae Bozbici de curea și pieptar, care și acum se află la vigil.

Comisiunea, din cauza aceasta, nu află nici o daună făcută, neaflând tăieturi de capră.

După aceasta s-a citit și subscris protocolul.

x George Olari, vigil de pădure; x Nicolae Bozbici; x Andrei Bozbici; x Teodor Acu; x Teodor Burduhos; x Pavel Mihalca, vigili de pădure din partea comunei Rebrîșoara.

x Dănilă Anghelu; x Vasile Salvan; x Paramon Dumitru, neposeni; Gavril Login, jude comunal.

Subscriși prin Ionașcu, inspector silvanal.

George Anton, supra-vigil de pădure și prețuitor jurat;

Teodor Ionașcu, inspector silvanal.

(Idem, d. 10/1863, ff. 3-4).

7.

Înaltă Cancelarie Regie Aulică pentru Ardeal!

Oficiul cercului Sângeorgiu, cu stațiunea în Feldru, ne impune prin mandatul său din 31 octombrie 1863, nr. 1.138, în urma mandatelor superioare, ne impune să încasăm de la comunitatea Nepos suma pentru timpurile de acum, destul de însemnată, de 120 florini cu nume, că ar fi pentru nu știu ce asentație de jandarmerie, care s-ar fi susținut aici în lunile luna lui iulie 1863, în favoarea noastră.

Noi însă, și prin această dispozițiune, ne aflăm atacați în averea noastră și ne simțim foarte îngreunați prin astfel de impunere nedreaptă și așa, în contra așternem următorul

Recurs

E adevăr că în comunitatea noastră se află din 23 martie 1863 încoace, neîntrecut, o jumătate de companie de miliție de linie, care ne sugere și astăzi măduva din oasele noastre, e adevăr că tot din 23 martie 1863 se află neîntrecut în comunitatea noastră și un despărțământ de jandarmerie.

Aceea e încă adevărat, că miliția aceasta o susținem noi, ca foști soldați

³⁷ Lipsit; aici, cu sensul că i le-a confiscat.

c. r. de graniță, din sudoarea feței noastre, ca remunerațiune pentru serviciile noastre și a părinților noștri, mia de o sută de ani.

E drept că această miliție se pare a fi pusă în favoarea contrarilor noștri din Iaad, Pentic și Dumitra, care a șezut în pace acasă și și-au putut face averi spre a putea cu ele, probabil, să ne scoată din proprietatea noastră și a părinților noștri, până ce noi și părinții noștri ne-am vărsat sângele pe toate câmpurile de bătălie ale Europei.

E drept că prin această miliție ni se mănăcă și astăzi pâinea din gura copiilor, pe când alții sunt vinovați că ne atacă în proprietatea noastră.

Noi însă și comunitatea noastră întreagă, în anul 1863, nu a recercat nici când ajutorul și asistența c. r. jandarmerie și nici nu am avut lipsă de scutul ei. Ba nici nu ne putem cugeta să ni se impună nouă un scut, de care noi nu am avut lipsă, și nu l-am cerut.

După dreptate, după legile pozitive, după normele mai înalte și chiar și după întocmirile organice ale c. r. jandarmerii, plata și asistența pentru aceasta e de a se impune acelor care au cerut asistența și care au avut lipsă de ea. Dacă au cerut-o oficial, e de plătit din casa statului.

Noi, ce e drept, și astăzi, pe lângă toate asupririle cele nedrepte, ce zac asupra noastră, pentru că nu ne putem lăsa de proprietatea noastră erezită de la străbuni, cu toate acestea suntem numai mijloace întăritoare, ca să ne lăsăm de proprietatea noastră sau să întreprindem niște fapte, care contrarii noștri să le poată califica de crime și de violență și de sumuțări și de tenacitate, în contra ordinațiunilor mai înalte.

Noi, totuși, nu ne-am lăsat a ne incita la fapte ce ar fi dat cauză contrariilor noștri, atât celor ce voiesc a ne răpi proprietatea noastră, cât și a celor care poate din informațiune defectuoasă, parte din simțul de părtinire pentru confrății lor de un soi, ar voi ca noi să ne prostituăm, nemaiputând suferi nedreptățile și asupririle ce ni se impun pentru aderința terenului dintre cununa de la Dealul Sincu, peste vârful Vârful Locurilor, Ghirliciu, deasupra, Vârful Carelor, Vârful Pietrii, până la Piatra Vânăta, cea adevărată și între someșeni.

Noi am documentat cu acte oficiale, cu acte de cea mai bună credință, cum că contrarii noștri, numai prin credulitatea sau reaua credință a părtinitorilor lor a adus lucrul la atâta, de din 23 martie 1863 și până astăzi, în noiembrie, adică mia nouă luni, sau mai treizecișisase de săptămâni, zace în comunitatea noastră execuțiunea militară de o jumătate de companie, fără de a ne putea explica că cum poate fi ca cineva, pentru că nu se lasă de proprietatea sa, se pedepsește astfel, fără nici o cruțare într-o cauză, care nici nu cade în sfera oficiilor politice, ci în a judecării.

Fapta de violență publică care ar fi putut legitima și justifica, dar iarăși numai pentru un moment, iar nu cu anii întregi, o astfel de îngreunare nu s-a întâmplat.

O astfel de procedură e în contra oricărei ordini de stat și e numai un atac asupra dreptății, a dreptului pozitiv și a diferitelor norme prin care se guvernează statul.

Acesta e un mijloc de a îngropa autoritatea oficiilor și a organelor mai înalte, de a face pe poporul de aici să vie la convingerea că oficiile, de sus până jos, sunt în această cauză numai protectoarele nedreptății și asupritoarele lui, e un mijloc contrariilor, de a incita pe sudiiți la fapte extreme, pe când, chiar aceea, care prin apucături malițioase, fac pe autoritatea țării să creadă că noi am fost cauza unor atacuri din anii trecuți, pe când, chiar ei, contrarii din Iaad, Pintic și Dumitra, au început certele venind mai în sat, în Nepos, și incitând pe locuitori la fapte, pe care apoi iar ei le clarifică prin avocatul lor Weisz și prin Magistratul Bistriței, pe când organele noastre municipale, cu toate că ar avea datorința a ne apăra, ne lasă pradă intrigilor contrariilor, și când e ceva de executat de pe noi, atunci ne asupresc întru tot înțelesul cuvântului, împlinind niște mandate, care însuși cât s-a vedea, că sunt contrarii dreptății, legilor și normelor.

Pe lângă aceste motive, care arată că scoaterea unei astfel de sume e nedreaptă, mai e încă și neputința locuitorilor de a mai presta astfel de impunituri.³⁸

Comunitatea Nepos a avut în anul acesta de a prezenta:

1. Darea statului cu adausele ei, cele peste măsură de mari;
2. Spesele pentru antistiile comunale;
3. Spesele pentru învățător;
4. Spesele pentru vigiliții țarinilor și a pădurilor;
5. Sustentațiunea unei jumătăți de companii de miliție neîntrerupt, din martie până acum, și, și de prezent;
6. Susținerea drumurilor;
7. Susținerea podurilor și altele.

Aceste greutăți, la care s-au mai alăturat lipsa de fructe pentru susținere, din cauza secetei, precum și scăderea în prețul vitelor și lipsa de nutreț pentru acestea, nu mai iartă a mai putea scoate de pe locuitori încă și spese, la care nici decât nu a dat cauza.

Starea cea mizerabilă a locuitorilor, chiar și pe cel mai împietrit inamic al lor cată să-l facă să se convingă că atâta asuprire nedreaptă e strigătoare la cer.

Sperând cum că Înalta Cancelarie Aulică va pune odată capăt acestor feluri de nedreptăți, ne rugăm cu toată umilința:

1. Ca Înalta Cancelarie Aulică pentru Ardeal să dispună ca cei 120 florini impuși de autoritățile țării prin oficiul de cerc din Feldru, cu mandatul acestuia dtto. 31 octombrie 1863, nr. 1.138, să se scoată de la cei ce au cerut asistența de jandarmerie, sau dacă au cerut-o, oficial, să se scoată din casa statului, iar comunitatea Nepos și locuitorii ei să se absolveze de plățirea taxelor.

2. Ca Înalta Cancelarie Aulică să binevoiască a dispune ca jumătatea de companie de miliție, ce se află în Nepos din martie 1863, să se declare numai decât dimpreună cu jandarmeria staționată acolo, tot de atunci.

Nepos, în 5 noiembrie 1863.

³⁸ Prestații; aici, cu sensul de obligații.

N. N., jude comunal; N. n. jurați.

Înaltei Cancelarii Aulice în Viena

Recursul artistii și locuitorilor comunității Nepos, în Districtul Năsăudului,

Recurs în contra mandatului dtto. 30 octombrie 1863, nr. 1.138, prin care le impune oficiului de cerc din Feldru, în urma ordinațiunilor mai înalte, să plătească 120 florini, ca bani pentru asistența de jandarmerie.

(Idem, fond *Mureșan Ioachim*, d. 76, ff. 48-53).

8.

Inclit Prezidiu Districtual!

Ordinațiunea datată 26/4 864, nr. 2779, prin care ni se dă de știre că comunitatea noastră iarăși se asuprește cu asistența militară de 20 de feciori infanterie și 21 de cavalerie, pe lângă execuțiunea de jandarmerie, ce se află acum de un an în comunitate, spre ruinarea ei totală, ne-a consternat cu totul, chiar acum când în săptămâna Patimilor Mântuitorului am fi sperat că Sfânta Înviere o vom ajunge măcar acum fără lacrimi; vedem însă că, și când se va bucura toată lumea creștină de ajungerea Sfintei sărbători, noi pătimim pentru dreptate ca Mântuitorul lumii, odinioară, pironit fiind pe cruce.

Precum se vede din deciziunea sub ./., Înalțul Guberniu Regiu pentru Ardeal a întărit dispozițiunea provizorie a Judecătoriei delegată din Bileag³⁹, datată 25 mai 1863, nr. 779, care s-a fost întărit și de Înalta Tabula Regia, ca curte (sic!) apelativă.

Astfel dar, noi, pe temeiul acestei deciziuni uniforme, trecută prin toate trei forurile judecătorești, am fi fost îndreptățiți a cultiva locurile arate în primăvara anului 1863, până la definitivă decideră a procesului de conturbare în posesiune, urzit din partea comunităților Iad, Pintic și Dumitra.

Cu toate acestea, având noi trista experiență că Înalțul Prezidiu Gubernial, într-un mod nemaiauzit în anele dreptului privat, dispozițiunile judecătorești se vede a le privi întru nimica și pune serviciul său politic în locul legii; de aceea, am trimis o deputățiune anume, la Înalțul Prezidiu Gubernial politic, cu o cerere în care ne-am rugat să dea mâna de ajutor recerut de lege pentru deciziunile judecătorești.

Întru cea mai încordată așteptare a rămas comunitatea noastră, fără ca să fi trecut măcar un locuitor din comunitatea noastră pe terenul de ceartă.

În 29 a lunii curente a sosit însă de la Judecătoria Comisarului, care, precum se vede, din ./., ne-a predat formularminte o parte din acel teren, sau, mai bine, ne-a repus iarăși în posesiunea unei părți, din care ne-a fost scos în urma unei deciziuni despre conturbare în posesiune, pronunțată în contumaciam de către Judecătoria din Bistrița încă în anul 1862, fără ca să se fi adevărit că noi am primit acea deciziune.

³⁹ Domnești.

Prin această repunere în posesiune, comunitatea noastră și locuitorii ei, cu toate că s-au cugetat în dreptul său, căpătat judecătorește, totuși, nu a trecut pe terenul de ceartă.

Fiind însă subscrisul jude, în 25 aprilie, cu darea în Năsăud, au ieșit 13 locuitori, întemeiați pe predarea judecătorească, și au arat parcelele, fără însă ca comunitatea (sic!) să fi știut ceva despre aceea.

Precum s-a arătat atunci îndată, pe acești 13 au năvălit ca la 400–500 de locuitori din Dumitra, Pintic și iad, înarmați cam jumătate cu puști, cu lănci și cu coase și numai purtării celei înțelepte a jandarmeriei de execuțiune i-a succes a înconjura⁴⁰ conflictul, deoarece locuitorii din Nepos s-au retras fără nici o rezistență.

Și totuși, acum execuțiunea militară iarăși cade pe comunitatea Nepos, și încă și cavaleria, pentru ca să fie mai asupritoare. În această privință, sfâșiați în sufletul nostru de atâta suferință, cât să aducem la cunoștința Inclitului Prezidiu Districtual, că la cei 13 locuitori nu se află încăperi pentru cavalerie, și cu atât mai puțin, nutreț.

Ba, în întreaga comunitate nu se află mai mult de vreo 4–5 care de fân, care și l-au rezervat oamenii pentru plug, deoarece până acum, din cauza ploilor celor multe și a frigului celui extraordinar, nu am putut ara mai nimica; ovăz nu se află în comunitate noastră, nici cât să aibă 21 de cai destul pentru 48 de ore, căci în anul trecut pe hotarul de ceartă al comunității nu s-a făcut mai nimic, pentru seceta cea mare, iar semănăturile de pe locul cel de ceartă ni le-au prădat contrarii cu un vandalism cum nu se mai află nicăieri în statele civilizate și încă, ce e mai mult, fără a se fi tras măcar în cercetare vinovații, necum să se fi pedepsit.

Asta e o prea apriată apărare, sau mai bine, trecere cu vederea a lotriei și a pătrării de stricăciuni răutăcioase în averea altuia. Deci, pe lângă aceea, comunitatea ca atare nu are nici la părere vreo vină, iar cei 13, care trecură, socotindu-se în dreptul lor, sunt, prin execuțiunile din anii trecuți, aduși la o sapă de lemn; noi, nici decât nu suntem în stare a ține miliția acum, în al treilea an, și încă și cavaleria.

Și ce misiune să aibă această miliție? Se zice că apărarea liniei horvathiene.

Cel mai de pe urmă comisar politic în cauza aceasta, Pap Alajos, însuși a raportat la Înaltul Gubenriu și a recunoscut că așa numita linie horvathiană nu se poate ține, nu se poate afla, prin urmare, *aceea* (s.a.) nu există.

Astfel, el singur, după arbitrariul său, cu disprețuirea tuturor principiilor de a pune mete, a tras o linie care orice om cu minte să o declare de volnicească. Această linie dar, a ieșit sub numirea de Ianosi Pap Alajosidiană, care însă nu e aprobată de nimeni, ci Înaltul Prezidiu Gubernial, punându-i numele de horvathiană, o apăra fără nici un temei, spre ruina noastră totală, o linie trasă de un singur individ, care, pe lângă altele, mai are și defectul natural *că nu vede 20 de pași* (s.a.), într-atât e de miop D. Pap Alajos.

⁴⁰ Evita.

În urmă, fiind convingși cum că Înalțul Prezidiu Gubernial nu are intențiunea de a șterge comunitatea Nepos de pa fața pământului și de a sili puterea armată pe locuitorii acestei comunități să-și părăsească, în cel mai de urmă, în disperațiunea lor extremă, vetrele părinților, pentru care și-au vărsat sângele din veci, dar de o sută de ani și ca militari, pe toate câmpurile de bătaie ale Europei, ci toate acestea atribuindu-le unor informațiuni sinistre, ne rugăm ca Inclitul Prezidiu Districtual să binevoiască a informa pe Înalțul Prezidiu Gubernial despre adevărata stare a lucrului și a espoera de la Înalțul Prezidiu Gubernial ca:

1. Execuțiunea de jandarmerie și asistența ei militară să o retragă de la noi și să o înloace la cei ce au năvălit înarmați în averea noastră proprie.

2. De cumva nu s-ar îndupleca a o retrage de tot, cel puțin cavaleria să o retragă, iar pentru cealaltă miliție să se îndure a dispune alimentarea și întreaga întreținere din spesele statului, până ce va constata că cine poartă culpa.

Nepos, în 29 aprilie 1864.

Comunitatea, prin, jude, notar, martori.

(*Ibidem*, ff. 59-65).

9.

Înalt Regesc Guberniu! *Domnului consilier gubernial Popp Alajos*

În legătură cu cererea noastră din 2 mai 1864, ce am dat-o la Inclitul Oficiu Districtual în urma ordinațiunii nr. 260/prăs dtto. 30/4 1864, prin care ni s-a dat de știre pe calea oficiului de cerc cum că, în 4 mai a. c. va veni cunoscutul consilier gubernial, domnul Popp Alajos să ne publice o ordinațiune aulică în fața locului de ceartă între comunitățile Rebrîșoara, Nepos, Feldru și Ilva Mică, și între Dumitra Mare, Iaad și Pintac, din Districtul Bistriței, ne luăm voia a ne ruga ca să binevoiești a aduce la cunoștința Înalțului Regiu Guberniu pentru Ardeal și locurilor mai înalte, următoarele:

I. În 4 mai 1864 s-a înfățișat în fața locului de ceartă domnul consilier Popp Alajos, petrecut de o mulțime de locuitori din comunitățile Iaad, Pintac și Dumitra și de reprezentanții Magistratului, Szebriger și Decani, precum și de un despărțământ de 30 ulani și de toată jandarmeria dimprejur, într-un timp cu ploaie cu ninsoare și viscolos, precum e la mijlocul iernii.

Noi, cu toate că am rămas credincioși aceleia din 2 mai, tot spre a da ascultare oficiilor noastre municipale puse de Majestatea Sa cer. reg. Apostolică, ne-am înfățișat acolo, spre a vedea ce se va întâmpla.

Acolo domnul comisar Popp Alajos, pe un scaun proptit cu băte de către vreo trei sași, ca să nu se cufunde în pământ, a cetit de pe hârtie un concept care se vede a fi tot cores în limba germană, din care noi numai atâta am priceput că pomenește numele Majestății Sale, ce a citit însă nu am priceput.

Noi foarte tare ne-am bucurat, făcându-ni-se nouă mai înainte cunoscut cum că ni s-a resta nouă, prin o prea înaltă hotărâre a Majestății Sale, prea

bunul nostru împărat, dar în loc de a auzi o prea înaltă hotărâre a Apostolicului nostru monarh, în care s-a îndurat Majestatea Sa a vorbi cu foștii grănițeri, ni s-a publicat numai un decret al Înaltei Cancelarii Reg. Aulice, de unde ne-am încredințat noi că nu Majestatea Sa, prea Înaltul și prea bunul nostru Împărat a vorbit cu noi, ci numai Înalta Cancelarie Aulică, din care cauză noi foarte tare ne-am mohorât, pentru ce nu ni se vestește nouă prea Înalta decizie împărătească originală, provăzută cu sigiliul de stat, ci ni se vestește numai o ordinațiune a Înaltei Cancelarii Aulice, care după cum ni s-a spus s-ar baza pe o Înaltă decizie și asta a cauzat de mai mulți dintre noi reprezentanți, se îndoiesc în credința că, oare, publicatu-s-a.

După aceea s-a citit prin un actuar și românește, însă fiindcă frigul era atât de mare, de viscol, ploaie și ninsoare, încât cititorul tot tremura, noi nici din aceasta nu puturăm pricepe mai mult decât din operatul d-lui. Popp Alajos, din 1862, ar fi luat de bază și așa locurile mai înalte și linia pusă de dânsul s-ar fi susținut sub cuvânt, că aceea ar fi identică cu a lui Horvath, din 1842, care s-a nimicit de Majestatea Sa și starea faptică din 1851.

Noi știm atât, cum că atât Înaltul Guiberniu, cât și Prezidiul său, nu s-au convins despre adevărata stare a lucrului, nu s-au convins prin o comisie gubernială, ci s-a lăsat a se seduce numai prin informațiunea unilaterală a unui om, de jumătate orb și așa a asuprit mai ales pe comunitățile Feldru și Nepos, spre a susține linia pusă de d-l. Popp Alajos, care nu vede 20 de pași.

E neadevăr, ba, minciună apriată cum că linia lui Popp Alajos ar fi susținut starea faptică a posesiunii.

Prin aceea linie s-a tras nu numai moșiile noastre în hotarul contrariilor, ba. Și case și întocmiri economice făcute de pe timpul colonelului Hermann și mai de mult, care acum ni se răpesc într-un mod neauzit, cu toate să suntem ultimii în fapta posesiune.

Ba, ce e mai mult, la Feldru și Nepos a hotărât judecătoria delegată în mod provizoriu cum că, până la definitiva decizie în procesul de conturbare în posesiune, locurile arate pe teritoriul de ceartă să rămână în folosința feldrihanilor și a neposenilor.

Această dispozițiune judecătorească s-a aprobat și de forul al 2-lea, adică de Tabula Regească Judiciară pentru Ardeal și în urmă de forul al 3-lea, adică de Înaltul Guiberniu Regiu, ca supremă curte judecătorească și de casațiune, pe lângă acestea toate, pe noi, vărărenii, ne-a introdus judecătoria delegată prin un comisar al său, și pe calea execuțiunii, în posesiune, într-o parte a terenului de ceartă.

Acestea toate le-am adus noi la cunoștința oficiilor noastre municipale politice și a Înaltului Prezidiu Gubernial.

Prin urmare, în această privință, linia pusă pe cale politică nu stă nici în o legătură cu dispozițiunile judecătorești și, fiindcă lucrul a apușat pe calea legii, prin apucături politice, urmate pe temeiul informațiunilor celor sinistre, date de domnul Popp Alajos, nu se poate altera întru nimic legea și calea judecătoriei bazată pe lege.

Noi, nici în anul 1862 nu am subscris operatul d-lui. Popp Alajos, pentru că l-am ținut de super-flu, precum și e.

Acum însă iarăși nu putem subscrie nici protocolul d-lui. Popp Alajos, ce și-l va fi făcut despre publicațiune, pentru că:

2. Noi nepricepând cuprinsul conceptului făcut de dânsul, nu am zis nici în fața locului, nici un cuvânt.

Fapta însă că chiar (sic!) și Inclitului Oficiolat Districtual nu i s-a comunicat cuprinsul mandatului aulic înainte de a sosi d-l. Popp Alajos, ne-a convins că niște planuri ascunse se țin prin mijlocirea contrariilor noștri, în contra noastră, fie acestea în oficiu, la Cancelaria Aulică, fie la Guberniu sau fie ei partide.

În această credință ne-am întărit prin aceea că de publicator ni s-a trimis d-l. Popp Alajos, care în anul 1862 ne-a înșelat, încredințându-ne cum că moșiile noastre ce cad dincolo de linie, ni le vom putea ține și cultiva și pe viitor.

Neaflând el linia cea nimicită de Majestatea Sa, sau numită și a lui Horvath, ca un om ponihos⁴¹, ce nu vede de 20 de pași de departe, a tras după volnicia sa o linie de tot falsă și, prin informațiunile sale cele stâlciate și nedrepte, a făcut pe Înaltul Prezidiu Gubernial să ne oprească trecerea la moșiile noastre pe locul de ceartă.

Ba, pe comunitățile Feldru și Nepos, acuma, în 3 ani după olaltă, a făcut de le-a asuprit prin continua execuțiune de jandarmerie, împreună cu una asistență militară de infanterie, variind până la 1010 feciori.

3. Ne foarte mirăm cum de Înalta Cancelarie Aulică își arogă sieși dreptul de dicasteriu⁴² și dă ordinațiuni din volnicia⁴³ sa, deoarece ea, după dreptul public al Ardealului, e numai mijlocitoare între Înaltul Guberniu al Țării, care e singura dicasterie de Țară, și între Majestatea Sa, c. r. Apostolică, ca principele Ardealului. Tot lucrul însă se vede a fi un plan ținut de contrarii noștri în contra noastră, deoarece contrarii noștri și protectorii lor de la Cancelaria Aulică nu s-au sfiit a informa fals chiar pe Înaltul Domnitor.

În Vinerea Paștilor, adică în 29 aprilie, ni s-a publicat prin ofocoiul cercual cum că Majestatea Sa c. r. Apostolică prin rescriptul din 24 aprilie 1864 s-a îndurat a dispune ca o comisiune de curte să se esmită pentru pacificarea comunităților Rebrisoara, Vărarea, Feldru și Ilva Mică, cu comunitățile Iaad, Pintac și Dumitra, în privința certei acestora pentru terenul de ceartă dintre hotarele lor.

Prin urmare, nu putem presupune cum că cele ce le-a citit d-l. Popp Alajos în fața locului să fie voința Majestații Sale c. r. Apostolice, pentru că acelea vatămă conștiința noastră de drept și vatămă legile date de Majestatea Sa.

Așteptând dar noi sosirea acestei comisiuni, nu putem subscrie nicăierea, nici un operat și nici un protocol și, cu atât mai puțin, unul prezentat de declarat inamic al nostru, d-l. Popp Alajos.

⁴¹ Răutăcios.

⁴² Autoritate administrativă.

⁴³ Propria voință.

Astfel, ne rugăm ca să binevoiești acest protest a-l alătura la protocolul ce se va suscepe despre publicarea din 4/5 1864, sau să espoeri ca să se înscrie în întreg cuprinsul său în acel protocol.

4. În sfârșit, mai observăm cum că domnul consilier Popp Alajos, în afară de conceptul acestei ordinațiuni a Înaltei Cancelarii Aulice, ne-a mai citit mai încolo niște bațjocore, care noi, ca unii care am dovedit alipirea neclătită la Înaltul Tron, nici când nu le-am meritat. Ne-a zis *hoți de drum, tulburători de pace publică și ucigători sau omorători de cetățeni iubitori de pace* (s.n.), și ne-a amenințat, arogându-și că vorbește în numele Majestății Sale.

Acestea toate nu se sfii d-l. Popp Alajos a ni le arunca în fața miliției, într-o cauză care întru nimic nu este politică, ci are de obiect starea despre *al meu și al tău* (s.n.). Pentru că cineva își apără proprietatea privată, și contra dreptului său nu putem pricepe de ce să ne titulească⁴⁴ cu astfel de epitete, care legea nu le concede să se dea nici celor mai dezolați criminali.

(*Ibidem*, ff. 56–58).

10.

Inclit Oficiu Districtual!

Subscrisa antistie comunală⁴⁵ își ține de datorință a aduce la cunoștința Inclitului Oficiolat următoarele:

În 29 aprilie 1864 s-a fost pus pe comunitatea noastră, pe lângă execuțiunea militară de jandarmerie, ce e acum, de doi ani, spre greutatea comunității, încă și 23 de ulani⁴⁶ cu 26 de cai, dimpreună cu 20 de soldați de infanterie, fără a-și putea explica această antistie comunală, din ce cauze s-a întâmplat aceasta; deși cavaleria s-a retras, infanteria și azi se află în comunitatea noastră, spre totala ruinare a locuitorilor

Încât se atinge de starea lucrului, aceea își are începutul în anul 1862.

Mai mulți locuitori ai comunității noastre și-au arat, în 1862, locurile lor, ce au folosit și mai înainte, totdeauna, pe terenul dintre Dealul Sincu, pe vârfulurile dealurilor, până la Piatra Vânăță și între comunitatea noastră, care e în ceartă cu comunitățile săsești Pintic, Iad și Dumitra.

Întru aceea, a trimis Înaltul Guberniu Regiu pe consilierul gubernial, d-l. Pap Alajos în fața locului, spre a căuta așa numita linie horvathiană, care s-a fost nimicit de Majestatea Sa în anul 1852.

Tot una dată, însă a dispus Înaltul Guberniu ca privații din comunitatea noastră să-și poată ține locurile lor și pe viitor, până nu va hotărî vreo judecătorie în lucru.

D-l. Pap Alajos, prin inginerul Jánosi, a și tras o linie arbitrară, care nu e nici decât ideatică, nici cu linia horvathiană, nici cu starea faptică a posesiunii, precum a fost aceasta la anul 1851 și 1862.

⁴⁴ Defăimeze, definească, gratuleze.

⁴⁵ Reprezentantă; aici, cu sensul de primărie.

⁴⁶ Cavaleriști.

D-sa., ca un om ce nu vede de 20 de pași, s-a încredințat cu totul inginerului care a lucrat sub firma d-sale. Ceilalți, care au asistat per lângă d-l. Pap Alajos, precum e judele de cerc din Sângeorgiu, Maxim Lica și inspectorul decani, nu au avut pe lângă d. comisar alta de a face, decât de a susține pacea și ordinea și așa nu au avut nici o influență la operatul suscept de dânsul, deși l-au subscris.

În urma informațiilor celor unilaterale ale d-lui. Pap Alajos, Înalțul Prezidiu Gubernial a demandat ca locuitorii din comunitatea noastră numai în anul 1862 să-și strângă bucatele de pe locurile arate, iar pe viitor să nu mai treacă peste linia lui Pap Alajos, nici la moșiile lor private.

Prin o astfel de dispozițiune arbitrară, locuitorii din comunitatea noastră nu s-au ținut după legile ce sustau în toată Austria, a nu fi împiedecați de la folosirea locurilor private de peste linia Pap Alajosiană.

Așa au arat și în primăvara 1863, însă îndată, fără nici o întrebare mai departe, s-a pus pe comunitatea noastră, pe lângă jandarmeria ce era din 1862, ca execuțiune în comunitate încă și 49 de soldați pedestri, pe care comunitatea noastră i-a ținut până la ultima decembrie 1863, adică 3 luni.

Pentru arătura din 1863, contrarii din Iad, Pintic și Dumitra au dat în contra neposenilor incusă de conturbare în posesiune la judecătoria delegată, anume, cu șezământul⁴⁷ în Bileag⁴⁸, nr. 612 de pres. 22/4 863, și totdeodată, au făcut arătare criminală la Tribunalul Scaunal⁴⁹ din Mureș-Oșorheiu⁵⁰, ca for deelgat, pentru violență publică.

În urma incusei de conturbare în posesiune, Judecătoria din Bileag, luând locul de ceartă sub oclauțiune⁵¹, pe temeiul protocolului de oclauțiune, a dispus sub nr. 779 din 25 mai 1863, în mod provizoriu, ca până la deciderea finală despre incusa de conturbare, neposenii să cultive locurile și mai încolo.

Această dispozițiune provizorie s-a întărit și de prea Onorata Tabulă Regia Judiciară, sub nr. 3843, dato. 15 iulie 1863 și, în fine, s-a întărit și prin deciziunea Înalțului Guberniu Regiu, ca curte (sic!) supremă judecătorească, ca și de casațiune, precum se vede din documentul dato. 14/1 1864, nr. 1662, gub., ca judec.

În urma arătării criminale, ieși decisul de curmare al judecătoriei scaunale delegate dtto. Mureș-oșorheiu, 10/nov. 1863, nr. 530, precum se vede sub

Și, cu toate acestea, contrarii prădară bucatele neposenilor, într-un mod vandalic, nemaiauzit, fără ca cineva să-i fi tras cel puțin la răspundere, cu atât mai puțin să-i fi pedepsit.

Pe temeiul dispozițiunii judecătorești, întărită de trei foruri, neposenii ar fi fost în drept de a-și folosi locurile până la finirea procesului de conturbare în posesiune.

⁴⁷ Sediul.

⁴⁸ Azi, Domnești.

⁴⁹ Aici, cu sensul de Curte de Apel.

⁵⁰ Târgu-Mureș.

⁵¹ Cercetare la fața locului.

Ei însă, având experiența că cu (sic!) ce cumpănă li se administra lor dreptatea din partea Înalțului Prezidiu Gubernial, trimiseră pe judele de deputat la Sibiiu și, în cererea din 2 aprilie 1864, cerură ajutorul puterii executive, spre a susține dispozițiunea judecătorească, a provizoria.

Până a nu sosi rezultatul la această cerere, sosi de la Judecătoria Singulară Delegată de la Bileag, în urma rezoluțiunii sub....și predate cu protocol de sub....o parte din terenul de ceartă în mâna neposenilor, pe calea execuțiunii, în urma unei deciziuni de la Tabla Regia Judiciară, care a urmat după o hotărâre a Judecătoriei din Bistrița, încă în anul 1862, până a nu fi delegat Înalțul Gubenriu, ca și Curte de Casațiune, judecătoriile din Bileag și Mureș-Oșorheiu, anume pentru procesele ce ar ieși din acel teren de ceartă.

Acum vreo 13 locuitori din Nepos nu ținură mai mult de lipsă a mai aștepta rezoluțiunea de la Înalțul Prezidiu Gubernial, la cererea din 2/4 1864, ci se folosiră de dreptul dat lor prin transpunerea judecătorească și, în 25 aprilie a.c., fiind timpul de arat întee⁵², ieșiră la arat, până judele era în Năsăud, cu darea la c. r. Perceptorat.

Cam pe la amiază fură acei 13 locuitori atacați de către 300 de sași din Iad, Pintic și Dumitra, înarmați, jumătate cu puști, iar ceilalți cu lănci, coase și alte arme, la care ocaziune se vulneră un neposean.

Neposenii se retraseră fără nici o rezistență, neavând numai biciliile, iar contrarii le luară și două pluguri, le tăiară, și fiarele le duseră cu sine, ca să-și mai poată face, iarăși, și mai multe averi.

Iar în loc de a se pune miliția pe ei, se puse iarăși pe neposeni.

Cine e de vină întru această confuziune de fapte judecătorești și politice, nu e în stare subscrisa antistie a judeca cu siguranță.

Atâta însă i se arată, ca și când toată vina acestor confuziuni ar purta-o Înalțul Guberniu Regesc, pentru ce, dacă au știut că locuitorii comunității Nepos și Feldru sunt de a se trata în Austria constituțională, ca Parias și Negrii din America liberă, pentru ce le-au conces a se opera pe calea legii și a-și face spese? Pentru ce le-a delegat judecătoria, dacă hotărârile acestora pentru ei nu au valoare! Sau poartă vina numai și numai Înalțul Prezidiu Gubernial, care dacă a voit ca judecătoriile să nu se țină de legile ce sunt date de Alteța Sa pentru toți civii din Austria și, prin urmare, și pentru cauza de față s-ar fi dat supremei curți judecătorești, judecătoriei de forul întâi și al doilea, ordinațiunea ca în cauza cu comunitățile săsești Iad, Pintic și Dumitra, să se țină de ordinațiunile Înalțului Guberniu, iar nu de legile sancționate de Majestatea Sa c.r. Apostolică, pentru toți sudiții⁵³ săi.

Subscrisa antistie comunală își ia îndrăzneala a aduce spre știință Inclitului Oficiu, spre a se comitiva la locurile mai înalte, nu numai ca cei 13 locuitori din Nepos, prin continuele asistențe de execuțiune militară, au devenit în cea mai deplorabilă stare, ci și întreaga comunitate sau toți locuitorii ei trăiesc de cum numai din împrumuturi și toate veniturile comunale sunt sterpite⁵⁴

⁵² Aici, cu sensul de propice, potrivit.

⁵³ Supuși.

⁵⁴ Amanetate; aici, cu sensul de arvunite, puse garanție, gaj.

pe mai mulți ani înainte, și așa nu sunt în stare a mai ține nici locuitorii, nici comunitatea, ca atare, soldați, nici într-un tip, fără de li se vor ține tot spre greutatea lor, și atunci vor fi siliți a-și părăsi vetrele străbune, pentru care ei și părinții lor și-au vărsat sângele pe toate câmpurile de bătaie ale Europei, și vor fi necesități a emigra din Austria, deoarece în anul trecut le-au prădat bucatele vandalii din Iad, Pintic și Dumitra, care în acest an, cu timpurile cele friguroase și ploioase, nu și-au putut semăna mai nimic, nici în partea sterilă a hotarului, cu atât mai tare, cu cât că datoriile ce le-au făcut în acești din urmă trei ani din urmă, cu execuțiuni s-au urcat atât de sus, încât toate moșiile locuitorilor nu fac atâta, cât fac datoriile făcute spre susținerea miliției.

Astfel dar, se roagă această antistie comunală Oficiolatlui Districtual să binevoiască a duce acestea la cunoștința mai înaltă și a espoera ca Înaltul Guberniu Regiu, și până la deslușirea întrebării că cine poartă vina, tumultanții din Iad, Pintic și Dumitra sau neposenii, cei nepacifici, să binevoiască a dispune almintrelea miliției din casa statului.

2. Să binevoiască Înaltul Guberniu Regiu și până la deslușirea întrebării că cine poartă vina, tumultanții din Iad, Pintic și Dumitra sau neposenii cei nepacifici, să binevoiască a dispune alimentarea miliției din casa statului.

2a. Să binevoiască Înaltul Guberniu Regiu a retrage execuțiunea militară din Nepos și a o pune în comunitățile Iad, Pintic și Dumitra.

3. Să binevoiască Înaltul Guberniu Regiu a esopera⁵⁵ de la locurile mai înalte iertarea speselor execuțiunii militare încă nerefundate⁵⁶.

4. Restituirea din partea Înaltului Guberniu a acelor spese, ce le-a plătit comunitatea Nepos statului, pentru miliție.

5. Ca Înaltul Guberniu Regiu să binevoiască a esopera ca locuitorilor din comunitatea Nepos să li se rebonifice alimentarea și cortelul⁵⁷ prestat jandarmeriei și miliției, de excepțiune în anii 1862, 1863 și 1864.

Nepos, în 11/5 864.

Grigore Istrate, jude; Ioan Crăciun, notar; Clement Login.

Înaltul Oficiu Districtual în Năsăud, Arătarea Antistiei comunității Nepos

Prin care se arată starea lucrului cu execuțiunea și asistența militară din 1862, 1863, 1864 și se roagă să se espoereze: 1. Deocamdată, până se va cerceta starea lucrului, ținerea miliției din Nepos pe spesele statului; 2. Retragerea execuțiunii de jandarmerie și a asistenței ei militare și punerea ei în Iad, Pintic și Dumitra; 3. Iertarea speselor miliției, ce încă nu s-au refundat în casa statului; 4. Restituirea speselor refundate de comunitatea Nepos; 5. Rebonificarea viptului⁵⁸ și cortelului dat soldaților de comunitatea Nepos în anii 1862, 1863 și 1864.

(*Ibidem*, ff. 37-45).

⁵⁵ A obține; aici, cu sensul de a obține o anumită decizie.

⁵⁶ Anularea cheltuielilor încă neachitate.

⁵⁷ Încartiruirea.

⁵⁸ Hranei.

11.

De sub Piatra Vânăță, în 28 aprilie nou, 1864.

Iarși execuțiune militară în Vărarea, acum, în al treilea an. O faptă este aceasta, de care se va convinge onoratul public cititor, că nu are soție⁵⁹ în istoria dreptului privat din statele civilizate.

Suntem convinși că onorații cititori nu vor fi fără interes pentru cele ce aspresc pe unii locuitori din Districtul cel mai românesc, din poporul cel mai credincios către tron, din toată Austria, precum nu a pregetat însuși sincera noastră amică „Concordia”, încă de la începutul ivirii sale, pe orizontul publicisticii, ci a publicat, în numărul său 17, din 28 septembrie c.v.⁶⁰, sau 10 octombrie, c.n.⁶¹, 1861, pag. 67, unele înștiințări îndreptătoare, care le aflăm de lipsă spre a se publica în contra unor minciuni cornurate, ce le răspândeau pe atunci gazetele nemțești, după „Bistritzer Wochenblatt” și după „Siebenbürger Böte”, despre un atac ce se întâmplase între locuitorii din Penticul Săsesc⁶² și din Vărarea, pentru fiindcă, mai târziu după aceea, s-a publicat chiar și în gazetele românești un fel de memorandum fals în cuprinsul său despre cauza aceasta, noi încă ne ținem de datorință conștiințioasă a împărtăși în extras unele date istorice din cererea dată de cele patru comunități române la înaltul împărat, prin deputațiunea trimisă anume, în persoana unui învățător din Feldru, a unui cantor din Vărarea și a unui ofician districtual din Rebrîșoara⁶³, pentru apărarea intereselor noastre și a legii violă.

Acele date se cuprind în următoarele:

Fiindcă cearta dintre comunitățile românești Ilva Mică, Feldru, Vărarea (sau Nepos) și Rebrîșoara, de o parte, și de alta, Pentic și Dumitra (sau Mettersdorf), de altă parte, pentru terenul cel mai fructifer din Districtul Năsăudului, în extensiune cam de 18.000 jughere, își are originea sa în istoria acestui ținut, de aceea, voim a atinge, foarte pe scurt, și unele date istorice.

Locuitorii din așa numita Vale a Rodnei, care constituie acum cea mai mare parte din Districtul Năsăudului, au fost, înainte de anul 1472, conscriși între nobili comitatului Doboca, iar de la anul 1475, s-au încorporat, pentru mai buna apărare a confiniilor, cu Districtul Bistriței, cu aceleași drepturi, libertăți și imunități, de care se bucurau și până atuncea, și de atunci încoace cetățenii din cetatea Bistriței (vezi mandatul regelui Matei Corvin din 1472 și diploma din 1475).

Astfel deveni Magistratul din Bistrița organul administrativ, iar centumviratul său public din Bistrița organul reprezentativ al Districtului Bistriței,

⁵⁹ Asemănare; aici, cu termenul de asemănare, comparație.

⁶⁰ Calendar vechi.

⁶¹ Calendar nou.

⁶² Azi, Slătinița.

⁶³ Vezi pe larg, argumentele istorice ale petiției, la Nestor Șimon, *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui...*, pp. 9–15; consemnarea despre deputațiunea la împărat condusă de Vasile Nașcu – *Ibidem*, pp. 451–467 – ca și relatarea lui Vasile Nașcu în această cauză, în *Ibidem*, pp. 467–469.

care era împărțit în două părți, în Districtus Valachicus Bistriciensis și în Districtus Saxonicus Bistriciensis.

Valea Rodnei, de atunci încolo, până la militarizare, e numită în toate actele publice cu numirea de Districtus Valachicus.

Sub regii Ungariei și sub principii ardeleni, Magistratul Bistriței se vede a nu fi avut timp de a excugeta mijloace spre a face nesuferită asuprirea locuitorilor din Districtus Valachicus, pentru că avea lipsă de ei, spre apărarea confiniilor, în contra invaziunilor din Orient, însă după aceea ajunse Ardealul sub spectrul Casei Domnitoare și așa, mai încolo, după ce desființându-se sistema banderilor de apărare și introducându-se sistema miliției stavere, și așa nu mai avea lipsă de brațele românilor din această vale, spre apărarea marginilor districtului, Magistratul, cu centumviratul din Bistrița, începu a asupri pe locuitorii din Districtul Valachicus, într-un mod de nesuferit.

Pe la anul 1713 Magistratul și Centumviratul a tras căsile românilor din Bistrița jos, le-au aprins și, după ce le-au prefăcut în cenușă, pe bieții locuitori i-au alungat în Districtul Valachicus, unde a că e destul pământ pentru ei.

Acestea se executară cu conlusul din 15 mai 1713, ce se află în archiva Guberniului districtual, sub nr. 179 și 195 din 1713, prevăzut cu vreo 12 subscrieri și sigilii autentice, foarte clare în ceară roșie.

Încât se atinge de terenul de care e vorba, acesta, în conscripțiunile din 1713, 1721 și 1724 (în arhivul Guberniului, sub nr. D. 18 și G 18), e scris comunelor românești, la care se pune Someșul întreg de apă pentru pescuit, iar la Mettersdorf și Pintac se zice că nu au apă de pescuit, defel.

La Iad se pune numai Bistrița ca apă de pescuit, care e departe de o milă de la terenul de ceartă.

Locuitorii din comunitățile române Ilva Mică, Feldru, Vărarea și Rebrîșoara țin neconturbați acel teren, care era împărțit între ei în moșii, la o parte a acestor patru comune, era împrăștiat pe terenul acum de ceartă și, întru atât era acolo de statornic așezat, încât, după toate deprădările câte au trecut peste acel loc, până în ziua de astăzi se cunoaște locul cel puțin la 50 de căși și sustau încă grădinile cu pomet a acelor căși, și mai aflându-se încă și acum întocmiri economice de ale românilor pe acel teren.

Aceste locuri și azi poartă numirile românești, parte mare, a proprietarilor și posesorilor de atunci, a căror familii încă trăiesc. Acolo are a cosi, a păștea cu vitele, aveau case și întocmiri economice; de acolo aduceau lemne de încălzit și de lucru, fără amestecul altora.

În 1747 Magistratul și centumviratul Bistriței a ajuns cu împilările sale atât de departe, încât Fiscul Regiu începu proces în contra-i, pentru dările cele nedrepte ce le scotea de pe pielea sărmanilor locuitori din Districtus Valachicus (pag. protocol. Gubern. Transilv. Ex. 1747, 42).

Cu toate acestea, natura liberă a pământului și a locuitorilor din Districtul românesc, nu se cuteza Magistratul a o trage la îndoială, nici în conscripțiunea compusă de acela în anul 1749-1750.

O împrejurare nefericită a schimbat acum fața lucrului.

La anul 1751 (Nr. gubernial. 711) se plânseră românii din întreg fundul regiu (pământul locuit de sași), ca acum sașii au început de a alunga din vetrele străbune, prin ordinațiuni de la Universitatea Săsească din Sibiu.

Tot sub acest număr gubernial urma rescriptul regiu al împărătesei Maria Therezia, din 24 iulie 1751, unde se demandă Guberniului a lua la răspundere pe comesul sașilor, pentru alungarea românilor (propter exturbationem valachorum ex fundo regio).

Directoratul fiscal încă s-a plâns pentru aceasta la Dieta din acest an (pagina protocol. dietal 83–89), în urma căruia națiunea săsească s-a pus, prin Guberniu sub nr 622 și 905, din 1751, sub acțiune fiscală (fiscalctio).

La nr. 369 Gub. ieșiră două comisiuni, spre a cerceta lucrul, dezmoștenirii și desproprietării românilor cu puterea (exturbatio valachorum).

Comisiunea trimisă la Bistrița află că Magistratul din Bistrița – prin un inspector din Bistrița, cu numele de Schuller – cu puterea a băgat pe unii locuitori sași, până mai în centrul Văii Rodeni.

Cu toate aceste, comunitățile Ilva Mică, Feldru, Vărarea și Rebrisoara rămăseseră în posesiunea și proprietatea terenului înconjurat de cununa dealului Sincu (Ciung), peste vârful locurilor, până la Piatra Vânăță, apoi de râul Someș, de apa Ilva Mică și Valea Ciungilor.

Însă acum începuse a se învăța locuitorii din Iad, Pintic și Dumitra, din Districtul Bistriței, de la Magistratul care-i părtinea, învăța și sumuța, a înșela pe câte un locuitor, mai ales din Feldru, a concede pe câte câțva timp, pe locul lui, cu vitele la pășcătoare, iar mulțimea locuitorilor și comunitățile ca atare rămăseră în proprietatea și posesiunea netulburată, după militarizare, deoarece cam de la anul 1754, până la anul 1760, locuitorii din Valea Rodnei, nu mai vrură a asculta de Magistrat, ci își aveau ei singuri de grijă.

În anul 1760 o comisiune gubernială îi împacă cu promisiuni, recunoscându-le guberniul judecătoresc, natura de liberi.

Acum, Magistratul își începu asupririle sale din nou prin dări, decime naturale de tot soiul și prin prestațiuni de lucru, nu numai la oficanți, dar și la privați din Bistrița și, mai ales, prin protejarea invaziunii locuitorilor sași în pământul românilor.

Spre executarea violențelor sale, Magistratul căpătă de ajutor și puterea armată. În disperarea lor, locuitorii Văii Rodnei (Districtus Valachici) deteră o plânsoare pătrunzătoare la comandantul general al Ardealului, comitele Montoya, care o împărtăși guberniului țării, la nr. acestuia 2.421 din 1760, cu nota din 12 martie 1762 și în care, declară generosul comandant, că pentru Magistratul din Bistrița nu va mai da asistență militară, că Magistratul să nu mai poată face, cu acest aclus, prin lotri și deprădări, cum s-a arătat, că în cazul de față, a făcut (ut hacel i. e. adsistentia militari abutature et per eadem, uti praesens casus testatur spolia et depraedationes exerceanur).

Fiindcă acum se lipsi și de ajutorul armat, Magistratul din Bistrița se folosi întru desperațiunea sa, cu o rară viclenie înnăscută lui, de ocaziune, deoarece chiar atunci curgeau pertractările despre înființarea confiniilor militare din Ardeal; și așa, cu toate că locuitorii districtului român se rugaseră de

militarizare, spre a scăpa de furia Magistratului, acesta se făcu însuși generos și, fără să aibă drept, îi oferi de militari împărătesei Maria Theresia, prin o deputațiune anume.

La locuitorii din comunele săsești, tot acest Magistrat, loial și patriotic, precum sunt și epigonii lui de astăzi, le consultă a nu intra în miliția confinară, ba îi și opri de la aceasta, dar și pe românii din comunitățile săsești i-a ales a-i și separa, spre acest scop.

În anul 1763 se înființă confiniul militar și în 1764 ieși o comisiune mes-
tecată din civili și militari, cu comitele Adam Vass și maiorul Baron Mayerheim în frunte, spre a demarca districtul cel nou, militar, al Rodnei.

Aceștia constatară marginile districtului militar – numit pe atunci, Valachicus și Rodnensis, sau Ruconiensis – de către comitatul Solnocului Interior, de către Maramureș, de către Bucovina – care încă atunci era a Moldovei, fără nici o piedică – și veni până pe muchia unui ram al muntelui Heniul, unde era marginea între hotarul Borgoului, care încă nu era militar, ci era dominiu de sine stătător, și se ținea de comitatul Dăbâței.

Acolo se prezentă înaintea comisiunii un prefect al Dominiului Borgou și pretinsa că confiniul nu ar merge pe muchia dealului, ci mai în jos, pe coasta către comuna militară Ilva Mică.

Atunci reprezentanții Magistratului din Bistrița, care luară parte la comisiune, scoaseră un document metal⁶⁴, compus de Magistratul din Bistrița încă la anul 1549, când avea ca peren, sub jurisdicțiunea sa, de for dominial, Borgoul, iar ca oficiant administrativ avea sub jurisdicțiunea sa politică și comunitatea Ilva Mică.

Pe temeiul acestui document făcut de Magistrat, se învoi reprezentantele Borgoului cu comisiunea întreagă, ca muchia dealului să fie marginea, și că pâraiele ce curg către Borgo, cu tot teritoriul cât îl percurg ele, din culme începând, să fie Borgoului, iar pâraiele ce curg către Ilva Mică, să fie ale Ilvei Mici, dimpreună cu întreg teritoriul ce-l percurg, din culme începând.

Astfel rămase în acest punct muchia sau culmea dealului, de margine despărțitoare între districtul militar și Borgou.

Ar fi fost a se continua, chiar după acel document metal, și mai încolo, pe culmea și pe muchia dealurilor și între comunitățile Jad, Pintic și Dumitra, de o parte, apoi de către Ilva Mică, Feldru, Vărarea și Rebrisoara de altă parte, cu atât mai vârtos că militarii confiniului din aceste patru comune erau și atunci în proprietatea și faptica posesiune a aceluși teren.

Însă nu, ca reprezentanților magistratuali, ce fu într-un caz drept, aceea, unde era la mijloc interesul comunităților săsești, trebuia să explice altumintrelea.

Ei se folosiră de împrejurarea că militarii confinari nu avură pe nimeni reprezentant al lor, și arătară comisiunii o hârtie de la voievodul Ardealului, Stibor, din 1412, și un mandat dat numai pe vorbele sașilor și, numai „sic sante sicut expositur”, adică dacă stă lucrul precum îl spun rugătorii, al împăratului

⁶⁴ Metă = graniță; deci, document de marcare a graniței.

Sigismund, din 1414 – aceste două scrisori, a căror originale nu e sigur că există, și, prin urmare, pot fi apocrife, cu „exponitur nobils” – tratează de tot despre alte lucruri, cu niște posesori nobili din vecinătatea Bistriței, și vorbesc despre plânsorile comunității săsești Jad – precum se poate convinge fiecare din Fejer: *Codex Diplomaticus Hungarie Ecsesliasti Cuset Civilis*, în tomul X/8, pagina 536–537 și 551, 552 și 553; CLXVII, în biblioteca Curții din Viena, sub semnul 72 D. 89.

Pe temeiul acestei scrisori, fără nici o valoare în cauza aceasta, partea civilă a comisiunii, cu Adam Vass în frunte, nu continuă linia mai încolo de la Dealul Sincului, unde își dau în capete hotarul Borgoului cu Districtul Bistriței și Districtul Militar Confiniar al Rodnei, ci în loc de a merge de la răsărit, către apus, pe culmea dealurilor, cum au venit până acolo, coborî pe Valea Ciungilor și pe Pârâul Ilvei, până în comunitatea Ilva Mică și acolo merse pe râul Ilva Mare, până în Someș, și pe Someș până din jos de Rebrîșoara, unde se mărginește Districtul Militar cu comitatul Solnocului Interior, și aceasta sub singurul pretext că, deși posed comunitățile militare acel teren, ele înainte de militarizare, ca iobagii Bistriței, îl avură numai din grația Magistratului din Bistrița, ca domn de pământ.

Partea militară a comisiunii, cu baronul Mayerheim în frunte, protestă și declară scrisorile produse de Magistratul din Bistrița de apocrife, și de unele care nu stau nici într-o legătură cu demarcarea districtului militar.

În raportul său către comandantul general, zice baronul Mayerheim că, de almintrea, el nici nu a priceput bine acele scrisori, că nu știe bine latinește.

Astfel baronul Mayerheim, cu ceilalți membri militari ai comisiunii, după instrucțiunea ce o aveau de la comandantul general, baronul de Siskovich, merșeră pe vârfurile dealurilor, de la răsărit către apus, de la Dealul Sincu până la Piatra Vânăță, care e meta între otarul Rebrîșoarei și al Dumitrei (Mettersdorf) și între comitatul Solnocul Interior.

De acolo se începu cearta între comunitățile Ilva Mică, Feldru, Vărarea și Rebrîșoara, și între Jaad, Pintic și Mettersdorf, din Districtul Bistriței, apoi între autoritățile civile și militare și anume, între comanda regimentului și între Magistratul din Bistrița, între Comanda Generală a Ardealului și între Guberniul țării, apoi între Consiliul Belic și între Cancelaria de Curte, care din urmă, nu încetă până în ziua de astăzi.

Astfel, ieșiră comisiuni spre a împăca certele, precum în 1769, căpitanul Michael de Brukenenthal și generalul Siskovich, iar în anul 1773 ieși însuși împăratul Iosif, ca coregente, însă lucrul nu se putu compune, din cauza cerbiciei sașilor.

În anul 1777 se zice că ar fi făcut un fel de instrument metal, de comisarul, comitele Adam Teleky cu Konrad de Heydendorf, însă fără mapă și fără ca să fie pus cândva acel instrument în activitate, adică fără a se executa cândva.

Din 1777 până la 1827 nici vorbă nu s-a mai făcut de așa numitul instrument al lui Teleky, ci grănițerii se folosiră de terenul de ceartă, precum arată căile de car și de umblat și tăieturile făcute de ei, precum și numirile locurilor, care sunt toate românești.

Dacă această miliție s-a trimis spre susținerea liniei Horvathiene, ce dispozițiuni a făcut Înalțul Prezidiu Gubernial, ca posesorii privați, care au locuri din sus de linia aceasta, să-și poată cultiva acele locuri și să-și poată strânge fructele de pe ele, deoarece acele locuri sunt lăsate în posesiunea lor și prin dispozițiune judecătorească? Mai încolo, dispus-a Înalțul Prezidiu Gubernial ca să nu se prede semănăturile respectivilor posesori și să nu se eludeze provizoriul judecătoreesc?

Sibiu, în 27 iulie 1864.

Dr. Rațiu, m. p.

(*Ibidem*, ff. 20-30).

12.

Nr. 13.855 ex. 1864.

*În numele Ces. Reg. Majestăți Sale e de ordinar
Regescului Guberniu Transilvan*

Ces. Reg. și Apostolică Majestate neconsiderând, prin prea înalta decisiune din 31 martie a. c. recursul comunelor Ilva Mică, Feldru, Nepos și Rebrîșoara, toate încorporate în Districtul Năsăudului, dat la prea înaltele locuri sub nr. Aulic 352 ex. 1863, în cauza certe de hotar cu comunele învecinate Iaad, Pintic și Mettersdorf, din Districtul Bistriței, prin care se rugară, cum că nulificându-se elaboratul lucrat prin comisiunea sub prezidiului d-lui. conte Adam Teleki în această cauză, cu toate lucrările posterioare întemeiate pe elaboratul acesta și conținându-se linia de margine a lui Majersheim întreruptă în anul 1864, la vârful *Dealului Sincu*, tot pe coama dealurilor, până la *Piatra Vânăță*, ca linie naturală, comunele române recurente să se pună în posesiunea teritoriului de la linia așa numită Horvathiană până la coama *Dealului Sincu*, documentele respective să se predee lor, iar comunele săsești să se îndrepte cu ori și ce pretensiuni de drept având la acest loc, pe calea legii, a binevoit prea grațiosa demanda, cum că, în sensul mai jos descris, să se dea recurenților rezoluțiune, dispozițiunile corespunzătoare să se facă pentru oprirea prevaricațiunilor, și cauza aceasta să se decidă cât mai curând, desăvârșit.

În urma cărei ordinațiuni prea înalte, cu provocare la ordinațiunea din 25 octombrie 1862, nr. Aul. 367, și în rezolvarea relațiunilor din 17 iunie, 15.868, 23 iunie, 27.443, 14 septembrie, 28.407, ex. 1863, demandă această Cancelarie Aulică Guberniului Regesc următoarele:

1. Neconsiderându-se propunerea Regescului Guberniu, cum că linia de margine determinată prin comisiunea gubernială să se strice de tot, și să se determine o linie de margine prin o comisiune nouă, esmițând din toate trei naționalitățile, se află de bine a susține posesiunea faptică aflată prin comisiunea din anul 1851, respectiv linia determinată prin această comisiune între comunele litigante, să se susțină provizoriu, până la deciderea definitivă judecătorească, adică:

2. Linia aceasta de margine este a se susține precum a determinat-o comisiunea gubernială din anul 1862, sub prezidiul consilierului gubernial Alaios Papp, fiindcă linia aceasta este asemenea cu linia determinată în anul 1851; și, după relațiunea posterioară a Reg. Guberniu din 13 faur 723, ex. ,863, determinarea din anul 1862, nici cu ridicarea mezuinilor 1-18, nu s-a abătut de la starea posesiunii statorită pe temeiul elaboratului Horvathian; de la determinarea din anul 1851, fiind deosebirea precum se vede din protocolul reambulării, numai în acea formalitate zace, cum că cu privire la mezuinile ridicate din nou, 1-18, se face provocare la operatul Horvathian, iar la miezuinele 18, până la sfârșit, se pomeneste operatul din 1851.

Deoarece dar, trimiterea comisiunii ordinate sub nr. Aul. 3.611 ex. 1862, pentru rectificarea operatului cu privire la miezuinile 1-18, nu e de lipsă, fiindcă prin aceasta, împiedicându-se deciderea definitivă, acum devenită presantă a cauzei acesteia, totuși, nu se poate aștepta un rezultat mai bun decât cel de mai de dinainte, așa dar dispozițiunea ordinațiunii aulice pomenite, cu privire la punctul respectiv, se modifică așa: cum că, de vreme ce în cauza aceasta, acum s-a emanat deciziunea prea înaltă a Regescei Ces. și Apostolică Majestate, comisiunea numai pentru aceea va fi de a se trimite, ca să se publice deciziunea prea înaltă a Ces. Reg. și Apostolică Majestate în fața locului în ființă de față a deputaților jurisdicțiunilor respective, și a partidelor, și deslușirea sus pomenită, respectiv, întregirea, să o înfiereze în protocol și clausula referinde să o legalizeze prin iscăliturile numitelor persoane. Starea faptică de posesiune se determină definitiv, dar acum, până la deciderea definitivă judecătorească, prin operatul reambulării din 1862, adică:

3. Linia aceasta trebuie să se susțină în toată extensiunea ei, fără cevași condițiuni⁶⁵. Pretensiunea aceea, ca regulile provizoriului să nu se extindă și peste pământurile ocupate prin foștii grănițeri și dincolo de linia din 1862. Nu se poate încuviința ca ce (sic!) e în ordinațiunea ministerială din 1852, emanată pe temeiul prea înaltei deciziuni a Majestății Sale, nu e vorba despre dreptul la unele pământuri, fără despre susținerea liniei din 1851, și s-a oprit strâns, ca peste linia aceasta nici o parte să nu păsească, deci dar, dacă pământurile, care sunt peste linia numită, s-ar excipia din regula generală, atunci nu ar mai exista linia de margine demandată prin Majestatea Sa, de a se ține, și aceasta nu ar fi alta, decât prin ținerea posesiunii faptice consecvente, a îndemna mereu pe foștii grănițeri la ocuparea graduală nedreaptă, și toate dispozițiunile de până acum a le nimici sistematic.

După ce dar, la linia din 1842, respectiv 1851, în acel timp comunele săsești erau îndreptate pe calea legii, urmează că, acum, fiindcă cauza aceasta, în privința juridică stă în acel stadiu, în care au stat atunci, să se îndrepte și comunele grănițerești pe calea legii, și să se susțină și față cu acelea, tot linia aceasta, ca punct netransgresiv.

4. După ce Regescul Guberniu, ca tribunal suprem casativ pentru decderea proceselor civile și criminale iscate între comunele litigante din pricina

⁶⁵ Necondiționat.

certei de hotar, respectiv pentru pretensiuni ridicate în privința posesiunii complexului de ceartă sau, numai din posesiunea timpurie, au delegat o judecătorie deosebită și un tribunal colegial (sub nr. 1.285 ex. 1862); așa dar, primirea, pertractarea și deciderea tuturor proceselor până acum iscate, și de aici încolo următoare, precum și regularea definitivă a relațiilor de posesiune și toate dispozițiunile inclusive de lipsă ca ținătoare de sfera judecătorească, adică ordonarea provizoriului, ordonarea sechestrului judecătoresc, etc..., se încuviințează numai judecătoriilor numite; influența oficiilor publice administrative are în cauza aceasta a se mărgini la starea de activitate dictată prin § 344 a Codului Civil, adică susținerea liniștii publice și, prin urmare, a îngrijii ca linia din 1851 și 1862 să se susțină până la deciderea judecătorească definitivă, și să se împiedice trecerea acelei linii prin ori care din partide.

Cancelaria Regească Aulică privind la principiul acesta, a aflat cu cale, în urma recursului comunelor săsești, a anula dispozițiunea Guberniului Regesc din 23 iunie 1863, nr. 19.819, prin care a fost ordonat pe terenul de ceartă, în calea politică, sechestrul judecătoresc.

5. Ce se atinge de acea cerere a comunelor grănițerești, cum că documentele sub b ad. 12, să se transpună la arhivul năsăudean, aceasta nu se poate împlini, fiindcă hârtiile acestea nu sunt proprietatea Districtului Năsăudean, fără ating dreptul de proprietate a erariului, cu ocaziunea cesiunii pământului din partea publicului bistrițean; de almintrelea, sunt comunele respective de a se înștiința cum că, pe calea legală, pot lua de pe dânsle copii.

6. Una a doua petițiune majestatică, cuprinsă între scrisori sub nr. Aul. 3.764 ex. 1863, a foștilor grănițeri, în care se roagă ca execuțiunea militară esmisă pentru susținerea liniei din 1862 la Feldru să se recheme, nu se poate încuviința, fiindcă suplicanții, în purtarea lor în privința susținerii ordinii, liniștii publice, securității de posesiune și proprietate, nu au arătat siguranța recerută, ba protocolul luat în cauza conturbărilor de posesiune, prin judele singular din Bileag, tocmai contrariul dovedesc, fiindcă suplicanții comunelor grănițerești au lucrat pământurile nu numai în anul 1862, ba și în 1863, care sunt peste linia din anul 1851, de la care au fost a se opri prin puterea militară, și tocmai pentru aceea a fost și este în prezent execuțiunea militară.

Deci, Guberniul Regesc, în privința lăsării sau ridicării execuțiunii militare, are să se îndrepte după ordinațiunea Aulică sub nr. 3.611, în temeiul căreia are să lase miliția exmisă în comunele respective, sau în caz de revocare, a o trimite iar, până atunci, până nu-și va câștiga convingerea deplină despre aceea, cum că linia de margine determinată prin comisiune se respectă de ambele părți și renitențele au încetat de tot.

De almintrelea, Cancelaria aceasta regească Aulică e plecată a mijloci iertarea pedepsei banale, care e de a se plăti miliției, și prin urmare a face pașii cuviincioși la Majestatea Sa, din care cauză a și provocat pe Prezidiul Regescului Guberniu, ca datele respective să le aștearnă încoace.

7. Spesele comisiunii din 1862, care erau să le plătească comunele grănițerești, a binevoit Ces. Reg. și Apostolică Majestate, pe temeiul propunerii

regescului Guberniu, din privința sărăciei numitelor comune, a concede de a se plăti din casa erariului.

8. Cererea comunelor săsești, prin care se roagă, ca în locurile judecătoriașilor ardeleni să se delege pentru deciderea proceselor iscate din pricina aceasta de hotar, oare care judecătoriaș austriacă se îndreaptă la sfera Regescului Guberniu, ca tribunal casativ.

De almintrelea, simpla exprimare de neîncredere încă nu este destul motiv legal, pentru delăturarea judecătoriașilor patriatice.

Dispozițiunile acestea conscevente din prea înalta deciziune la început pomenită, sunt prin o comisiune esmițândă din sânul Regescului Guberniu în fața locului, în ființa de față a președinților jurisdicțiunilor corespunzătoare prescrierilor a se publica, și realizarea se impune Regescului Guberniu de datorie.

Acusele relațiunilor guberniale la început pomenite, precum și scrisorile așternute prin prezidiul guvernial în 2 noiembrie a. c, nr. 6.402, se retrimite.

(Idem, fond *Districtul Năsăud*, d. 11/1864, ff. 3-7).

13.

Către

*Domnul jude cercual politic Florian Marian
în Năsăud*

Alăturat și se împărtășește o copie a Decretului Înaltului reg. guberniu dtto. 27 aprilie a.c., sub nr. 13.855-1864, care cuprinde în sine hotărârea Altissimă dtto. 13 aprilie a.c., sub nr. 1.623 Aul. 1864, adusă în cauza de ceartă pentru hotar între comunele Iaad, Pintac și Dumitra Mare, din Districtul Bistriței, iar de altă parte, Ilva Mică, Feldru, Nepos și Rebrîșoara, din acest District, în limba maghiară, și tot una dată, o traducere în limba română.

Acestea și se împărtășesc cu acea strânsă ordinațiune, ca după primirea ei, numai decât să pui, în cel mai scurt timp, termen, în care se va aduce toți locuitorii din comuna Rebrîșoara la cancelaria comunală, în care termen vei ieși și D-ta. în persoană în acea comună, acolo vei publica tuturor locuitorilor din acea comună această hotărâre prea înaltă, vei explica pe larg cuprinsul ei, și deosebit, ai de a-i face pe toți, și pe fiecare, băgători de seamă: că linia lui Horvath, trasă în anul 1842 și respectiv linia lui Papp Alajos, trasă și tăiată în anul 1862, îi statorită definitiv pe calea politică, *de hotar* (s.a.) între comunele Iaad, Pintac și Dumitra Mare, de o parte, Ilva Mică, Feldru, Nepos și Rebrîșoara, de alta, și cum că nici unui locuitor din comunele acestea nu-i este iertat⁶⁶ a întreprinde acolo nici o folosință, nici sub pretextul de drept ce i-ar da ca ei, locuitori a cutărei comune, nici sub pretextul de proprietate privată; a-i de a face cunoscut și aceea, că linia lui Pap Alajos îi statorită acum pe cale politică de linie, ce des-părtește Districtul Năsăudului de Districtul Bistriței, prin urmare,

⁶⁶ Îngăduit, permis.

Toate crimele sau delictele ce s-ar face dincolo de această linie, prin ori și cine, de aici înainte, vin de a se judeca prin Magistratul din Bistrița, precum cele se s-ar întâmpla dincoace de linie, prin oficiile respective competente din acest District.

Pentru procese ce ar curge însă în privința proprietății au rămas judecătorii delegate prin Înalțul Guvernul Regiu, din Bilac⁶⁷ și Judecătoria Scaunului Mureș, din M. Oșorheiu⁶⁸.

În fine, vei încunoștința pe reprezentanții comunei Rebrîșoara că suplica așternută Sacratissimei Majestății Sale în 20 ianuarie 1863, sub nr. 352, în numele comunelor Ilva Mică, Feldru, Nepos și Rebrîșoara, prin d-l. Ioachim Mureșanu, Vasile Nașcu și Calistru Tofan, prevăzută cu 77 de acluse, se află la acest oficiolat, și ori când se poate lua afară din arhiva Oficiolatului Districtual, pe lângă o adeverință de primire, subscrișă sau de juzii comunali a toate 4 comunele, sau de d-l. Ioachim Mureșanu, Vasile Nașcu și Calistru Tofan.

De la Căpitanul Suprem al Districtului Năsăud,
Năsăud, în 9 mai 1864.

Căpitanul suprem, Alexandru Bohățielu.

(Idem, d. 4/1864, ff. 1-2).

14.

Illustrissime Domnule Căpitan Suprem!

Douăzeci și doi de locuitori din comunitatea noastră Vărarea, sau Nepos, sunt învinuiți a fi comis crima răscoalei încă în anul 1862, pe teritoriul cel de ceartă cu Iadul, Pinticul și Dumitra.

Judecătoria Colegială scaunală din Mureș-Oșorheiu⁶⁹, ca delegată, a și dat concludul de acuzare, care, în urmă, după mai multe recursuri, a ajuns în putere de lege și s-a și ordonat pertractarea finală.

Până a nu sosi ziua pertractării finale, avocatul nostru, d-l. Lazár Adám, a dat o cerere de grațiere la Majestatea Sa ces. reg. Apostolică, din cauză că procesul celor douăzeci și doi nu s-a luat între marginile amnistiei, date de Majestatea Sa cu ocazia încoronării.

După cum a dat de știre avocatul, acea cauză se află la jurnalul Ministerului de Justiție din Pesta spre propunere, și așa ne-a dat învățătura să ne adresăm cu o umilită rugămintă către Ilustritatea Ta, ca deputat al nostru, ca să binevoiești a ne sprijini rugarea noastră la locurile mai înalte.

Punându-ne toată speranța în prieteneasca sprijinire a Ilustrității Tale, îndrăznim a ne ruga:

Ca Ilustritatea Ta să nu pregeți a Te osteni cu această rugămintă la Excelența Sa, d-l. ministru de Justiție al Ungariei, și a-l ruga, în numele nostru, ca să se îndure a sprijini cauza celor douăzeci și doi învinuiți pentru răscoală,

⁶⁷ Domnești.

⁶⁸ Târgu-Mureș.

⁶⁹ Târgu-Mureș.

și a esopera⁷⁰ la Majestatea Sa Sacratissima cesară și regească Apostolică, agrățierea lor.

Nepos, în 6 decembrie 1867.

Ilustrității Sale, domnului Alexandru Bohățiel de Soós-Mezö⁷¹, căpitan suprem al Districtului Năsăud, ca deputat dietal în Pesta.

Umilita rugare a reprezentanței comunității Nepos, în numele celor douăzeci și doi de locutori ai săi învinuiți de crima răscoalei de pe teritoriu de ceartă cu Iadul, Pintic și Dumitra, prin care se roagă de sprijinirea suplicei lor, dată prin avocatul Adám Lazár, din Mureș-Oșorheiu, la Sacratissima ces. reg. și Apostolică Majestate și aflătoare la înaltul Minister de Justiție, spre propunere.

(Idem, fond *Mureșan Ioachim*, d. 76, f. 1).

15.

Illustrissime Domnule Căpitan Suprem!

De când a început cearta cunoscută între noi și între vecinii noștri sași pentru terenul dintre hotarul nostru și dintre hotarul lor de la Someș până la muchia dealului, totdeauna Magistratul din Bistrița, ca autoritate politică și judecătorească, și-a apărat pe subordonații săi cu toate mijloacele și înaintea tuturor oficiilor superioare, și noi cătarăm să suferim cele mai mari nedreptăți, numai din cauza că, necum să fi fost cândva apărați de autoritățile noastre super-ordinate, dar nici nu avurăm în timpurile de mai-ante nici un reprezentant cunoscător de legi.

Acum însă, după multă trudă și cheltuială venind lucrul pe calea legii, noi suntem constrânși a ne îngriji de conservarea rezultatelor ce ni le-am câștigat pe calea dreptului, cu atât mai tare că, contrarii noștri chiar în zilele trecute au trimis una deputațiune la Pesta și Viena, sub conducerea avocatului lor, cu scop de a seduce pe înaltul regim la fapte violatoare de drept.

Experiența cea tristă din anii trecuți ne face să ne temem, ca nu cumva prin informațiuni false să devenim iarăși asupriți cu dreptul în mână.

Astfel, ne-an determinat a face prin avocatul nostru din Mureș Oșorhei toți pașii spre a rămâne nevătămați în dreptul câștigat.

L-am rugat pe avocat să ne facă patru suplici⁷² și anume, către Excelența Sa, domnul comisar regesc, către înaltul Minister de Interne, către înaltul Minister de Justiție și către Dietă și l-am îndrumat, ca la fântâni⁷³ ajutătoare, la suplicele noastre date la Majestatea Sa deducțiunea istorică a Ilustrității Tale, ca comisar aulic de împăciuire și la interpelațiunea contra Guberniului Ardealului, dată la Dieta din Sabii.

Pe lângă acești pași însă am cugetat a fi cu scop ca Ilustritatea Voastră să binevoiți a vă ocupa scaunul în Casa Magnaților din Pesta, ca de cumva,

⁷⁰ A obține.

⁷¹ Glod, pe Someș.

⁷² Cereri, memorii.

⁷³ Izvoare; aici, cu sensul de documente.

înaltele locuri ar avea trebuință de informațiuni mai de aproape, ca cel mai bine informat să puteți avea bunăvoința de a îndrepta părerile, ce poate s-ar fi format în timpul din urmă, prin stăruința contrariilor noștri.

Încât pentru noi, ne rugăm să binevoiți a nu ne judeca aspru dacă îndrăznim a vă oferi atât spesele de călătorie cât și diurnele și banii de quartir câți sunt demăsurați⁷⁴ pentru un deputat dietal în Pesta, în timpul cât veți fi acolo, ca așa, și avocatul nostru cu deputățiunea ce ar conduce, să aibă pe cel mai sigur sfătuitor în cauza aceasta.

Deși poate un astfel de pas ar veni la părere în contrazicere cu ținuta noastră și a alegătorilor din District față cu Dieta din Pesta, totuși noi ne vom îngriji de timpuriu ca prea stimata persoană a Ilustrității Tale să rămână neatinsă de organele de publicitate națională română și vom stăruii în tot chipul a împlini toate cele ce ați binevoi a ne sfătui și impune, cu cea mai mare acuratețe.

Nepos și Feldru, în 6 iulie 1869.

În numele comunităților:

Feldru: x Ioan Marti; x Ioan Pinctican; x Nichita Cute; x Ioan Găină; x Ioan Pop Sandu; x Toader Marti; Ioanea Popi; Vasile Neamțu; Pavel Costinaș; Gavril Iliș; Toader Uiuiu; Arten Scridon; Toader Scridon; Alexa Onițiu, jude comunal; Gabriel Pop, posesor; Ștefan Sofronie; Filip Țolan; Macavei Sângeorzan, notar comunal.

Nepos: Gavril Login, jude comunal; Nechita Ani; Iosif George; Toader Crăciun; Larion Botta; Filip Login; Toader Pop; Toma Maniu; x Dionisie Lup; Petre Popișan; Ion Login; Damian Botta; Benedec Rognean; Toader Pop; Petre Angheluș; Vasile Dumitru; Anton Botta; Ion Oproaie; x Macedon Cifor; Ion Marichi.

(*Ibidem*, d. 76, ff. 101-102).

16.

Inclit Prezidiu Districtual!

Din prețuita dispozițiune dtto. 13 iulie 1869, nr. 446, care ni s-a publicat în comunitatea noastră am aflat umilit subscrisa reprezentanță comunală, cum că Ilustritatea Sa, Domnul căpitan suprem, în stimata inviațiune dtto. Clusiu, 8 iulie 1869, nr. 400, a plecat din acea părere, că doar comunitatea noastră ar fi câștigat posesiunea terenului de ceartă cu comunitatea Iaad, numai prin rezoluțiunea Inclitei Judecătorii Singulare Măgheruș, dtto. 3 mai 1869, nr. 466. polg., iar Excelența Sa, domnul comisar regiu pentru Ardeal, la simpla arătare a contrariilor noștri la proces, a dat înalta ordinațiune dtto. 7 iulie 1869, nr. 445. Pres. Nici despre acea ordinațiune a judecătoriei nu a avut cunoștință.

Spre a delătura însă orice îndoială, îndrăznește umilita subscrisă reprezentanță comunală a aduce la cunoștința Inclitului Prezidiu Districtual, cum că noi, posesiunea locurilor și a terenului de ceartă cu comunitatea Iaad, o am

⁷⁴ Cuveniți, care revin.

avut totdeauna și am exercitat-o neîntrerupt, necedând nici chiar puterii și așa, și prin rezoluțiunea judecătorească nu am câștigat nici un drept nou, ci numai ne-am conservat în posesiune și consoții noștri de proces, prin reambularea liniei judecătorești, nu s-au reintrodus în posesiune, ci i-au demarcat între ei și între contrarii noștri unele semne de confiniu, care prin decursul câtorva ani, sau prin voința cea rea a altora, s-au făcut mai nerecunoscute.

Deci noua dispozițiune prezidială nr. 446, dtto. 13 iulie a. c., ne scoate din ceea ce am posedat, în loc să ne apere între posesiunea noastră, recunoscută chiar și de lege, prin rezoluțiunea inclitei judecătorești singulare, dtto. Măgheruș, 3 mai 1869, nr. 466 coleg.

Ne rugăm dar cu toată umilința,

Ca Inclitul Prezidiu Districtual să binevoiască a face întrebare despre starea lucrului la Inclita Judecătorească Singulară din Măgheruș și, pe baza deslușirilor ce le va primi, să binevoiască a dispune, eventualminte, ca prin organele administrative să fim scutiți în posesiunea noastră recunoscută într-o rezoluțiune judecătorească, care între cele formale e întărită și de Înalta Curte de Casațiune din Pesta, prin înalta deciziune din 24 iulie 1869.

Feldru, 29 iulie 1869, reprezentanța comunală.

Inclitului Prezidiu Districtual în Năsăud

Suplica

Comunității Feldru prin reprezentanța sa legală

Se roagă să se facă întrebare la Inclita Judecătorească Singulară delegată în Măgheruș, despre starea cauzei cu comunitatea Iaad, pentru contrubare în posesiune și eventualminte, după răspunsul ce va sosi, să se apere în posesiune și din partea organelor administrative.

(*Ibidem*, ff. 122-123).

17.

Illustrissime Domnule!

Cauza în care ai binevoit a ajuta la Înalta Curte de Casație, ca să fie eschiși⁷⁵ cei preocupați din judecătorești și prin aceasta, ai esoperat⁷⁶ favoritoarea ei decideră și respingerea cererii de nulitate a contrariilor, se află astăzi la Înalta Curte⁷⁷, ca judecătorească supremă.

Tabula regia cu raportul din 23 martie 1870, nr. 2.205 și cu apelațiunea noastră prezentată la Judecătorească Singulară din Măgheruș⁷⁸ în 29 ianuarie 1870, nr. 113 civ., a subșternut actele la Curte sub data expediției 8 aprilie 1870, și așa, cată să fie acolo și încă după cum am înțeles de la contrarii noștri, cărora avocatul lor care a șezut vreo două luni acolo, a ajuns încă în mâna sasului, de nou denumitul Lassel, care, ca membru al fostei Curți Apelative Săseștidin Sibiu, a

⁷⁵ Excluși; aici, cu sensul de a nu face parte din completul de judecată.

⁷⁶ Obținut.

⁷⁷ Curtea Supremă.

⁷⁸ Șieu-Măgheruș.

fost eschis în această cauză cu deciziunea fostului Guberniu Regiu din Ardeal, ca judecătorie supremă, datată 27 septembrie 1870, nr. 1.285, și așa, am rugat pe d-l. avocat Csery ca să ceară eschiderea⁷⁹ lui la prezidiul Curiei, ca judecătorie supremă.

Asemenea a fost optiv spre cauza noastră Plecker, la fosta Cancelarie Regie a Ardealului în sfera politică și, fiindcă și autoritățile politice, cu ordinațiunea fostului Guberniu Regiu pentru Ardeal – Despărțământul Politic, nr. 8.001 din 1863 au fost eschise, ca precumpătate, deoarece și toți cei ce lucră mai înainte la politică ca sași, în această cauză sau ca referenți sau ca votanți, sunt eschiși, precum fu și d-l. Popp Alajos la Curtea de Casațiune și încă, fără a fi saș de origine.

Plecker a fost votant la Cancelaria Aulică în contra noastră și în favoarea sașilor săi, spre a ajuta vigilența crudă a lui Reichenstein.

Deci, rugăm pe d-l. avocat Csery, ca și eschiderea acestuia să o ceară.

Plenipotență i-am trimis. Cauza noastră în acte stă bine, precum știți.

Cauza vărărenilor încă va sosi cât de curând la Curtea de Casațiune.

Ne rugăm cu toată reverența să binevoiți a influența la vreun rezultat bun, ca la Curtea de Casațiune.

Poate va fi bine a vă consulta și cu domnii noștri de la Judecătoria Supremă.

Cu profundă stimă rămânem, rugându-ne umilit de răspuns,

În Feldru, 5 iunie 1870.

Supuși șerbi, în numele comunității, Teodor Rotariu, învățător normal.

Ilustrității Sale

D-lui. Sigismund Pop,

Redactorul ziarului românesc „Concordia”, în Pesta.

(*Ibidem*, f. 114).

18.

D-le Prefect

Comuna Rebrîșoara a avut proces cu comuna Dumitra Mare pentru regularea mejdei⁸⁰ pădurii comunale de peste 100 de ani.

Procesul s-a sfârșit în 1904, cu sentința de la Curtea de Casație din Budapesta, în favorul comunei Dumitra Mare.

Terenul fost de ceartă s-a movilit conform sentinței Curții de Casație.

Rebrîșorenii, în anul 1914, în timpul legal au reînnoit procesul, dar până acum nu au avut nici o pertractare.

Dumitrenii folosesc terenul, fost de ceartă, ca pe al lor, făcând lemne de foc, care le valorizează, ca să poată acoperi speșele casei alodiale⁸¹.

Rebrîșorenii și mai înainte au folosit acest teren, dar de la înnoirea procesului au început mai ales a tăia lemne de pe acest teren.

⁷⁹ Aici, cu sensul de a fi recuzat.

⁸⁰ Hotarului.

⁸¹ Finanțele comitatului.

În acest an și mai vârtos, în cete întregi, ies rebrîșorenii pe terenul de ceartă și duc lemne. Tot de acolo, nu numai comuna Dumitra Mare, ci și indivizi singuratici din acea comună, folosesc și duc lemne.

Dumitrenii ieri au prins 11 trăsuri din Rebrîșoara și au escortat pe făptuitori, cu telegile, la Dumitra Mare.

Rebrîșorenii au cerut intervenția miliției române, care a escortat la Năsăud atât pe făptuitorii rebrîșoreni, cât și pe dumitrenii care i-au dus pe aceștia la Dumitra Mare.

Pentru informație au venit cu ei și notarul din Dumitra Mare și casarul.

După ce locotenentul, ascultând pe toți, și-a câștigat informația de lipsă⁸², i-a dimis⁸³, cu îndrumarea, ca rebrîșorenii să nu mai folosească terenul fost de ceartă, ci numai dumitrenii.

Cunoscând ținuta hotărâtă a rebrîșorenilor de a nu lăsa una cu capul, acest teren, pentru dumitreni, și cunoscând cerbicoșia dumitrenilor de a se ține pe punctul de vedere legal, am teama că între aceste două comune vor fi ciocniri sângeroase în cel mai scurt timp.

Ca să se poată înconjura⁸⁴ aceasta, propun ca teritoriul de ceartă să fie pus în cel mai scurt timp sub sechestru. După cum am informat, comuna Rebrîșoara a și înaintat la tribunal cererea de sechestru, așa, dacă se va ordina de judecătorie, va fi mai ducător ca scop.

Năsăud, la 1 februarie 1919.

Ioan Șerban, prim-pretor.

(A.N.S.J.B-N, fond *Prefectura județului Năsăud-subprefect*, d. 236/1923, f. 95).

19.

Onoratei comune Dumitra Mare!

După cum mi s-a adus la cunoștință, comuna Dumitra Mare ar dori a se împăca cu comuna Rebrîșoara, reprezentată de mine în procesul înnoit referitor la meta hotarelor dintre comune.

În tot cazul ar fi bine ca să se facă o pace stabilă, care să delătore⁸⁵ pentru totdeauna ori și ce dispute între comunele Dumitra Mare și Rebrîșoara, care în viitor ar trebui să trăiască în cel mai bune relații și să se sprijinească una pe alta. Trebuie ca să se ia în considerație timpul de față, în care se vede din toate că dreptatea a ajuns învingătoare și toate păcatele și nedreptățile trecutului cer răzbunare și îndreptare, prin urmare, a sosit timpul suprem, când, pentru încunjurarea tulburărilor și pentru rehabilitarea⁸⁶ populației nedreptățite din Rebrîșoara e neapărat de lipsă⁸⁷ a curma divergența veche și a restabili prie-

⁸² Necesară.

⁸³ I-a eliberat.

⁸⁴ Evita.

⁸⁵ Înlătore.

⁸⁶ Formulă arhaică, aici cu sensul de reabilitare, repunere în drepturi străvechi.

⁸⁷ Necesară, trebuie.

tenia și buna înțelegere între comunele învecinate. Populația din Rebrîșoara nu cere răzbunare ci, pe baza dovezilor produse din procesul vechi și pe baza documentelor și dovezilor câștigate, pentru întreg teritoriul luat cu nedreptul.

În urma acestor, comunică că și comuna Rebrîșoara e aplicată a intra în pertractări de împăciuire, dar pretensiunea o formulează în următoarele:

Să se statorească linia lui Siskovits din 1766, cea care poate ajunge pe baza mapelor câștigate la învoirea procesului. Această linie o întărește procedura lui Teleki cu „Instrumentum metale”, după care s-a cumpărat teritoriul de la comuna Dumitra și s-a predat în factica folosință comunei Rebrîșoara, care a și folosit continuu teritoriul, până când s-a terminat procesul înnoit acum. Comuna nu dorește mai mult, decât să recapete teritoriul cumpărat cu grei bani, cu considerabila sumă de pe vremuri, adică cu 9.966 florini 40 cruceri.

Acel teritoriu se extinde peste așa numitul *Vârful Dumbrăvii*, cunoscut bine de Dumitra Mare.

În înțelesul acesta, comuna Rebrîșoara e aplicată a începe pertractările de pace și sperează că și populația din Dumitra Mare, înțelegând spiritul timpului pentru de a putea aranja pe vecie chestia de sub întrebare, se va pune pe punctul de vedere a dreptății și echibilității.

Năsăud, la 8 februarie 1919.

Cu stimă, Dr. Dumitru Hodor, m.p., avocat.

Se adeverește autenticitatea copiei.

Rebrîșoara, la 9 martie 1919.

Petru Moldovan, secretar substituit.

(*Ibidem*, f. 66).

20.

Proces-verbal

dresat în sala de ședință a județului Bistrița-Năsăud în 14 aprilie 1919, din partea comisiei delegate prin ordinul 1.291 al Consiliului Dirigent – Resortul Agricultură și Comerț din Sibiu, pentru anchetarea și stabilirea cauzelor de conflict între comunele române de pe Valea Someșului și între comunele săsești din vecinătatea lor, și pentru mijlocirea unei învoieli, fie definitivă, fie, temporară.

Prezenți subsemnații

Comisia de anchetă s-a înființat în Bistrița în ziua de 10 aprilie și după o consultare cu căpăteniile administrației județene și după studierea actelor la tribunal a stabilit următorul plan de procedare:

În ziua de 12 aprilie am fost chemați reprezentanții comunelor românești la Năsăud, iar pe 13 aprilie reprezentanții comunelor săsești la Bistrița, pentru ca în cadrele unei ședințe curat informative, să asculte părerile și să solveze⁸⁸ condițiile sub care ar fi posibil un aranjament pașnic definitiv sau numai interimar.

⁸⁸ Determine, fixeze.

În conferințele acestea s-a expus partidelor necesitatea de ordine superioară și de siguranță a statului de a pune capăt neînțelegerilor de veacuri și, uitând toate amărăciunile din trecut, să caute cu moderațiune o soluțiune care să mulțumească după putință ambele partide și să împace conflictul de interese economice divergente dintre ele.

Azi, în 14 aprilie la ora 9, s-au prezentat reprezentanții comunelor din amândouă taberele și, după o expunere din partea comisiei a punctelor de vedere diferite și după un apel al d-lui. prefect la moderațiune și obiectivitate, s-a procedat la fixarea rezultatelor pertractărilor dintre singuraticile grupuri de comune care, după natura juridică și istorică diferită acestei chestiuni, pretind o tratare și soluționare separată.

Se prezintă în fața comisiei reprezentanții comunei românești Rebrîșoara și a comunei săsești Mettersdorf (Dumitra Mare); după o pertractare temeinică se fixează drept rezultat cu următoarele declarațiuni a partidelor interesate:

Reprezentanții comunei Rebrîșoara, în numele comunei, declară că, luând în considerare numărul urcat al populațiunii, considerând insuficiența pământului care stă la dispoziția acestei populațiuni pentru câștigarea hranei de toate zilele, pretinde ca întreg teritoriul care se află de partea stângă a Someșului, până la cumpăna apelor care desparte Valea Someșului de Valea Bistriței, să le fie dată în proprietate și folosința netulburată a comunei, atât în mod definitiv, în cadrele reformei agrare, cât mai ales în mod provizoriu, în anul acesta, fiind aranjarea chestiunii în felul acesta pentru comuna Rebrîșoara o chestie de viață.

În nădejdea că dreptele pretensiuni ale comunei vor fi satisfăcute pe cale administrativă și în urmă, cadrele reformei agrare declară ca procesul de proprietate cu comuna Dumitra Mare, reînnoit prin o acțiune înaintată în anul 1914, îl ține în suspens.

Comuna Mettersdorf roagă înalta stăpânire să fie apărată în posesiunea netulburată a proprietății legal recunoscută prin sentințe valabile și a le face cu putință folosința netulburată acestui teritoriu, ca pășune și ca exploatare a pădurii (Holtzschlag), fiindcă locuitorii din Mettersdorf sunt, de prezent, împiedicați cu forța în această folosință, prin locuitorii din Rebrîșoara și Vărarea.

Comuna Mettersdorf este silită să persiste în această pretensiune, fiindcă teritoriul revendicat de contrarii formează singurul teritoriu de exploatare de lemn de foc și singurul teritoriu pentru pășunat comun, fără de care, economiceste, nu poate exista. Comuna își rezervă dreptul de a înainta motivarea detaliată a punctului ei de vedere într-o scriptă deosebită, la mâna comisiei.

Comisiunea, în urma acestor declarații categorice și divergente, fiind de convingerea că orice învoială definitivă sau interimară este exclusă, declară ancheta în privința acestor comune de încheiată.

După care procesul verbal citit și aprobat se semnează.

Continuat la trei ore după, cu reprezentanții comunelor Nepos, de o parte, Dumira Mare, Pintic și Jad, de alta.

Reprezentanții comunei Nepos fac următoarea declarație: prin sentința judecătorei delegate din Beclean, nr. 518/1877, precum și a sentințelor

aprobatoare a Curiei de Apel din Târgu-Mureș și a Curiei din Budapesta, s-a constatat că în anul premergător acestui proces de conturbare în posesiune, locuitorii din Nepos au fost în posesiunea legiuită a teritoriului de litigiu și ca urmare naturală, ar fi fost, ca comunele (sic!) învecinate să pornească proces de proprietate împotriva comunei Nepos, ceea ce nu a urmat; comuna Nepos, de atunci și până azi, este în posesiunea legitimă a întregului teritoriu de pe valea stângă a Someșului și până la cumpăna apelor, așa numita linie Siskovich.

De aceea, considerând și argumentele de ordin economic care fac din acest teritoriu pentru comuna Nepos o chestiune de existență, declară că nu poate accepta un alt aranjament, fie definitiv, fie interimar, decât acela care îi lasă în folosința netulburată a întregului teritoriu sus amintit.

Așteaptă, deci, atât de la reforma agrară, cât și de la dispozițiile administrative ale Consiliului Dirigent, ca să fie susținuți și apărați în folosința acestui teritoriu.

Comunele interesate Mettersdorf, Pintic și Jad postează categoric față de afirmațiunea, că comunele (sic!) învecinate românești ar fi fost văduvite în folosința teritoriului până la cumpăna apei.

După cum s-a zis deja față de Rebrisoara, comuna Mettersdorf are pe acest teritoriu locul de lemnărit și unica pășune comunală, pe care, în decursul întregului an a păscut toate vitele comunei. Asemenea este pe teritoriul cerut de contrar unica pășune a comunei Pintic, care, de asemenea, în decurs de decenii, și-au ținut aici, și numai aici, vitele lor.

Pe partea aparținătoare comunei Jad a teritoriului reclamat zace proprietatea comunei bisericăști evanghelice, pășunea pentru vitele tinere a comunei politice Jad și unele părți de pădure, cuprinse planul de economizare silvică⁸⁹, mai departe, parcelele proprietate privată a unor locuitori din Nepos, care abia pe calea comasației îndeplinite între anii 1906-1912 au fost alocate la granița hotarului, pe seama celor din Nepos.

Se poate dovedi prin cărțile funduare că parcele acestea au fost câștigate pe cale de cumpărare, de la vânzătorii din Jad, ceea ce este cuprins în cărțile funduare ale comunei Jad. Respectivii au plătit dările după aceste locuri în Jad. Actele de proces înșirate din partea celor din Nepos, pe care noi, mai îndeaproape, nu le cunoaștem, și asupra cărora nu ne putem pronunța meritoric, e imposibil să se refere la teritoriile până la cumpăna apei; de altcum, un proces de conturbare în posesiune nu poate dărâma întrebarea de proprietate.

Posesiunea legitimă a comunei Jad e dovedită, afară de aceasta, și prin o serie întreagă de acuze de prevaricațiune⁹⁰, care, în parte, au fost pornite chiar din partea locuitorilor din Nepos, împotriva propriilor lor consăteni din Nepos, în fața primăriei din Jad, fiindcă teritoriul aparține hotarului Jadului.

O statorire temeinică a stării faptice la fața locului prin martori nepărținători ar dovedi perfecta netemeinicie a afirmărilor contrariilor, dictate numai din sete după pământ. De altcum, trebuie să fixăm că și reprezentanții comunei

⁸⁹ Amenajament silvic.

⁹⁰ Delicte silvice.

Vărarea (Nepos), judele și un al doilea reprezentant care are proprietate pe hotarul Jadului, au trebuit să recunoască astăzi că declarațiile comunelor noastre, cum că teritoriul din litigiu noi l-am folosit, e corectă, dar dâșii au lipsă de pământ, au adăugat ei, cerem, deci, ca onorata comisie să constate aceasta și din partea sa. Ne rezervăm dreptul de a prezenta o motivare mai amănunțită în scris.

Primarul comunei Nepos declară că recunoașterea d-sale, amintită în declarațiile comunelor potrivnice e a se înțelege de așa, că dumnealor au fost împiedicați în parte în folosință, prin intervenția administrației și a jandarmeriei.

Comisia, în urma acestor declarații categorice și divergente, fiind de convingerea că orice învoială definitivă sau interimară este exclusă, declară ancheta în privința acestui grup de comune de încheiată.

După care procesul-verbal citit și aprobat se semnează.

Continuat la ora 5 cu comuna Feldru și Jad.

Reprezentanții comunei Feldru fac următoarea declarație:

Pretindem de la comuna Jad să ne reînapoieze partea de hotar ce a fost în proces de sute de ani și care, în timpul din urmă, fără drept, au început a o folosi și sașii, și să se statorească ca linie de hotar cununa dealului, adică linia Sinkovich, după cum arată mapele alăturate memoriului înaintat Onoratului Consiliu Dirigent.

Motive:

1. Această parte de hotar din timpul vechi a fost folosită de comuna noastră, parte prin pășunat, parte prin lemnărit, iar de la proces încoace în arendă sau pe calea învoielii.

2. Feldru e o comună mare, cu aproape 3.000 locuitori, cea mai mare parte săraci și lipsiți de pământ. Hotarul relativ e mic și foarte nefructifer.

3. Comuna Jad e o comună mică, în stare materială foarte bună, cu un hotar nespus de mare și foarte productiv, care se extinde până deasupra comunei noastre.

4. Comuna Feldru pretinde terenul sus amintit, cu atât mai vârtos, că odinioară a fost în proprietatea ei, iar încurcătura cu procesul a făcut-o guvernarea vitregă din trecut.

Pe baza acestor motive și pe cele expuse în memorandumul nostru, înaintat deja Consiliului Dirigent, cerem reînapoierea teritoriului până la cum-păna apelor, căci fără de acest teritoriu locuitorii din comună nu pot înainta economiceste, dar nici nu pot trăi, și astfel, în scurtă vreme, vor ajunge la sapă de lemn.

Reflectând la pretensiunile comunei Feldru, am vrea în general să constatăm, atât în ce ne privește, cât și celelalte comune, ca linia atât de des pomenită de contrarii, a lui Siskovich, ar fi pentru noi cea mai avantajoasă, pentru că adevărata linie Siskovich a fost circumscrisă prin dealurile cele dintâi, adică, mai apropiate de râul Someș.

Textul verbal al documentului în chestiune zice: „in primis montium fluvium Samusium rescipientium cacuminibus locisque ibidem oportunis ereximus metas”. Toate celelalte linii sunt pentru noi mai dezavantajoase

ca aceasta, astfel, noi am fi cu restabilirea adevăratei linii Siskovich foarte mulțumiți.

În ceea ce privește folosința, fixăm cu îndestulare ca, cel puțin comuna Feldru nu ne contestă folosința actuală a teritoriului adjudecat nouă prin proces, deși trebuie să declarăm afirmația că comuna Feldru ar fi folosit mai înainte acest teritoriu, de neadevărată.

Pentru păstrarea proprietății noastre trebuie să invocăm aceleași interese de viață economică și să accentuăm că noi, față de prețurile joase ale bucatelor din viitor, ne putem susține numai prin o economie de vite rațională, aceasta, însă, va fi cu neputință dacă ni se vor lua teritoriile de pășunat.

Atragem luarea aminte asupra faptului că în comuna însăși avem un mare număr de locuitori fără proprietate, sași și români, cărora viitoarea reformă agrară va trebui să le dea pământ în linia întâi; dacă ar fi să mulțumim toate pretențiile ce se ridică față de noi din partea comunelor învecinate, nu ne-ar rămâne din cele 14.000 jug., din care, cea mai mare parte e pădure, o altă parte pășune, abia 4.000 jug. Comuna Feldru are peste 10.000 jug. hotar, afară de aceasta, ca și toate celelalte comune, mari proprietari de munți, care le fac cu puțință o economie de vite rentabilă și care întrece în cuprins proprietatea comunelor noastre, de mai multe ori.

Comisiunea, în urma acestor declarații, în convingerea că orice învoială este exclusă, declară ancheta în privința acestor comune de încheiată.

După care procesul-verbal citit și aprobat se însemnează.

Continuat la ora 6, cu comunele Jad și Ilva Mică.

Reprezentanții din Ilva Mică fac următoarea declarație:

Pretindem de la comuna Jad să ne redede partea de hotar numită *Vârfurile, Ușurimea, Tăușorul, Ciungii* și cele aparținătoare lor, după linia veche a lui Sinkovich.

Motive:

1. Comuna încă din timpurile vechi a folosit sus numitul teren, parte prin pășunare, parte prin lemnărit, deși a fost în continuu conturbată din partea sașilor.

2. Comuna Ilva Mică posedă un hotar mic, care e insuficient față cu trebuințele locuitorilor, iar fără de terenul sus numit, nu poate exista.

3. Sus numitul teren este în imediata apropiere a comunei noastre, așa că nici o vită care iese din sat, nu poate să nu pășuneze pe acel teren.

Față de aceasta, comuna Jad își susține în întregime declarația făcută față de comuna Feldru, cu excepția că între dânsa și comuna Ilva Mică nu a fost nici când proces, și dacă au folosit cândva cei din Ilva Mică în teritoriul reclamat, au făcut-o numai pe cale de prevaricare.

Comisiunea, în urma acestor declarații, în convingerea că ori ce învoială este exclusă, declară ancheta în privința acestor comune de încheiată.

După care procesul verbal citit și aprobat se semnează.

La ora 7 seara s-au continuat pertractările cu locuitorii din comuna Borgo Rus, de o parte, comunele Jad și Dorolea, de alta.

Comisia constată că rezolvirea definitivă a conflictului dintre comunele

sus numite cade în competența autorităților ce se vor institui în urma legii agrare.

Ce privește rezolvirea imediată, comisia e de părere că afacerea e mai mult o chestie de învoială reciprocă, care poate fi lăsată autorităților administrative județene.

După citire procesul-verbal s-a încheiat și subscriș la orele 8 seara.

(*Ibidem*, ff. 78–84).

21.

*De la Prefectura județului Bistrița-Năsăud
Către Onoratul Consiliu Dirigent – Resortul Agriculturii*

Sibiu

Domnii delegați ai guvernului nostru pentru pacificarea diferendului ivit în primăvara aceasta între Ilva Mică, Feldru, Vărarea și Rebrîșoara, deo parte, apoi între comunele săsești Dumitra Mare, Jad și Pentic, de altă parte, în fine, între Borgo Rus, comună românească și între Jad, Dorolea, comune săsești, vi se face raport special din partea domnilor Dr. Valer Moldovan și Dl. maior de jandarmerie Amos Pop, din partea noastră, Vă raportăm următoarele:

1. Atât comunele românești cât și cele săsești, fiecare afirmă că, fără teritoriul reclamat, de sub litigiu, nu pot trăi economicște. Acest argument e mai puternic pentru comunele românești, care au suflete mai multe și hotar mai mic și loc de cultură foarte puțin, numai grădinile. Pe de altă parte, comunele săsești au loc de cultură și pășuni mari, dar ei zic că la numărul mare al vitelor multe, nu ajunge hotarul lor. Și acest motiv pare adevărat, deosebirea este că satele românești nu se pot hrăni, iar satele săsești se pot îmbogăți rămânând în cadrele de azi cu folosința lor.

2. Toate chestiile acestea trebuie să se rezolve deodată cu chestia agrară, unde trebuie să se admită că și controversese de hotar dintre o comună și alta pot fi regulate prin legea agrară, cel puțin în comitatul Bistrița-Năsăud⁹¹, comunele și hotarele amintite, apoi, afară de acelea, Cușma și Uifalăul Săsesc⁹², Bistricioara⁹³ și Uifalăul Săsesc, Bileagul⁹⁴ și satele învecinate Șerling⁹⁵, Șomotelnic⁹⁶, Sărățelul cu Crainimățul și Beșeneul⁹⁷, apoi, Brașfalăul⁹⁸ și Târpiul, Sigmirul (Treppen, Schönbirk).

3. Vor mai fi și alte situații analoage în alte județe, legea agrară trebuie să le îmbrățișeze ca dezlegabile.

⁹¹ Corect, *județul* Bistrița-Năsăud.

⁹² Corvinești.

⁹³ Bistrița Bărgăului.

⁹⁴ Domnești.

⁹⁵ Măgurele.

⁹⁶ Simionești.

⁹⁷ Vișoara.

⁹⁸ Azi, Blăjenii de Sus și de Jos.

4. Dezlegarea controverselor pe cale judecătorească e ușoară pentru Rebrîșoara, care și-a înnoit procesul, însă celelalte comune, parte, au pierdut procesele și nu le-au mai înnoit, parte nici nu au pornit procese contra sașilor. Excepție face numai procesul contra Vărarea pentru conturbare în posesie, pe care l-au pierdut sașii.

Dar chestia din proces nu acoperă reclamațiunea întreagă. Pe cale judecătorească poziția comunelor românești e îngreunată prin faptul că documentele funduare nu prea dovedesc pentru români. Altă greutate, ca prescripția de a reclama sau de a înnoi procesul amenință după legile ungurești pe români și numai așa s-ar putea ajuta, dacă prescripția s-ar elimina prin un decret al Consiliului Dirigent, pe motiv că românii stând de veacuri sub vis major al unei dominațiuni dușmănoasă, nu pot fi scoși și alungați de la validitatea drepturilor în baza prescripțiunei, care în aceste cazuri ar ocroti și apăra și, ar da uitării nedreptatea seculară.

5. Neliniștea în județul Bistrița-Năsăud o fac comunele someșene și Borgo Rusul, despre, vi s-a raportat și se raportează mereu. Soldații tineri reveniți acasă reclamă cu puterea și dacă trebuie, cu violența, teritoriile cu pricina. Excepție face numai Năsăudul, care e foarte neliniștit, fără să fie bântuit de chestie agrară, ci numai de idei sugerate și aduse acasă de la fronturi și menagate, poate, și de mâna ascunsă, care până aci nu s-a putut descoperi, dar poate căci se va descoperi. Nicăieri jandarmeria nu e necesară astăzi ca în Năsăud. Să sperăm întoarcerea spre bine.

Bistrița, la 23 aprilie 1919. Dr. Tripon.

(*Ibidem*, f. 92).

22.

*De la Prefectura județului Bistrița-Năsăud
Către
Onoratul Consiliu Dirigent, Resortul Agriculturii*

Sibiu

În legătură cu raportul d-lui. delegat Dr. Valer Moldovan în cauza teritoriilor reclamate de Rebrîșoara, Vărarea (Nepos), Feldru, Ilva Mică și Borgo Rus, azi am ținut o convorbire cu bărbați conducători a fraților grăniceri și unanim s-a primit propunerea d-lui. Dr. Vasile Pahone ca să se încredințeze executarea deciziunii guvernului nostru în această cauză cu bărbat din acest ținut, pentru evitarea speselor și accesului mai sigur.

Cei prezenți, în unanimitate, au rugat pe d-l. Dr. Vasile Pahone, comisarul administrațiunii comunelor și prezindetul fondurilor, să primească angajamentul de a executa decisul amintit.

Domnul Dr. Vasile Pahone a primit fără rezervă această misiune, după ce domnul subprefect Dr. Scridon, fiind de față, a declarat că Domnia Sa nu poate lua acest angajament de a se executa deciziunea numită, între împrejurările de azi.

Propun cu tot respectul să binevoiți a însărcina cu executarea deciziei aduse în cauza teritoriilor reclamate și controversate pe domnul Dr. Vasile Pahone, prezidentul fondurilor și comisarul administrațiilor, care are bună speranță că va executa decizia spre mulțumirea și cu liniștirea celor interesați.

Cauza e urgentă. Omul nostru poate aduce decizia cu sine.

Bistrița, la 8 mai 1919.

Prefect, s.s. indescifrabil⁹⁹.

(*Ibidem*, f. 5).

23.

Consiliul Dirigent. Resortul de Agricultură și

Comerț. Nr. 1.935 a/919.3 Sibiu, 8 mai 1919.

Către,

Prefectul județului Bistrița-Năsăud, în Bistrița

În urma raportului D-voastră. nr. 916.1919 și a raportului verbal și în scris a delegatului nostru și după ascultarea dorințelor expuse de deputațiunea românilor din comunele Feldru, Ilva Mare¹⁰⁰, Rebrîșoara și Vărarea și de deputațiunea sașilor din comunele Dumitra Mare, Jad și Pintic, cunoscând și memorandele înaintate de aceste deputațiuni, decidem:

CONSILIUL DIRIGENT

Nu admite schimbarea prin măsuri administrative a unor rapoarte de drept stabilite prin sentință judecătorească, nici a posesiunii scutită de legile în vigoare, cu atât mai puțin, fiindcă între comunele Rebrîșoara și Dumitra procesul și acum este în curs în fața Tribunalului din Bistrița.

Consiliul Dirigent consideră de prima sa datorie, susținerea și apărarea ordinii de drept și nu va întârzia să ia, [în] vederea acestui scop măsurile recerute de împrejurări. Declară însă totdeodată, ca în cadrele Reformei Agrare, care este pe cale a se îndeplini, va considera toate cererile juste ale țărănilor muncitori de pământ și că se va nisui¹⁰¹ să saneze¹⁰² toate nedreptățile trecutului, pe cale legală.

Tuturora care muncesc pământul și au trebuință de el, se va da ocazia să-și spună dorințele juste și să le motiveze înaintea comisiunilor ce se vor institui și vor lucra la fața locului. Și până la îndeplinirea Reformei Agrare, sfătuiește comunele interesate să se înțeleagă în mod pașnic, dată fiind posibilitatea, căci reprezentanții comunelor săsești au declarat în fața șefului resortului de Agricultură și Comerț că sunt gata a pune la dispozițiunea comunelor românești mai multe sute de jughere, pe lângă o arendă moderată, comuna Jad, în special, a oferit 300 jug. spre acest scop.

⁹⁹ Gavril Tripon, *apud*. Adrian Onofreiu, Ana Maria Băndean, *Prefecții județului Bistrița-Năsăud (1919-1950; 1990-2014)*. Ipostaze, imagini, mărturii, Ed. Charmides, Bistrița, 2014, p. 42.

¹⁰⁰ Tehnoredactat greșit; era vorba de localitatea Ilva Mică.

¹⁰¹ Strădui.

¹⁰² Asaneze; să înlăture, să anuleze.

Înțelegerea pașnică nu va putea prejudeca nici pentru o parte. Jandarmeriei îi este însă strict interzis a se amesteca în chestiunea de drept sau posesiune cu titlu de drept, prin tragerea unei linii demarcaționale care ar schimba starea de drept sau posesiune cu titlu de drept recunoscută prin sentință judecătorească, ea are să procedeze după îndrumarea ce o va da subprefectul.

Deciziunea de față este a se aplica în mod analog și la aplanarea dife-
rendului dintre comunele Borgo Rus și Jad și Dorolea, și alte cazuri care s-ar
mai fi ivit.

Pentru șeful resortului, secretar general, Vasile Osvadă, m.p. Șeful sec-
ției, subscrierea necitibilă.

(*Ibidem*, f. 4).

24.

Înalt Consiliu Dirigent!
Domnule Ministru!

Delegat din partea D-voastră cu aplanarea în mod provizoriu a dife-
rendului ivit între comunele românești Rebrîșoara, Vărarea, Feldru, Ilva-Mică
și Borgo-Rus, deoparte, și comunele săsești Iad, Pintic și Dumitra-Mare, de altă
parte, îmi iau voia să Vă înaintez următorul

Raport

Înainte de a Vă pune în curat cu ceea ce am putut face până în prezent
în interesul cauzei, care este de o însemnătate foarte mare, atât din punct de
vedere al regulării dreptului de proprietate a singuraticilor comune și, în con-
secință, a regulării dreptului de pașnică folosință, cât și cu deosebire în tim-
purile în care trăim din punct de vedere a menținerii ordinii și liniștii în sânul
poporațiunii deosebită de limbă și lege, zic, înainte de a intra expunerea celor
îndeplinite, îmi cer voie a face o scurtă reprivire istorică asupra modului cum
s-a ivit această chestie de controversă în decurs de secole, cum s-a dezvoltat
până astăzi și în ce stadiu se află în prezent. Cred că fac un serviciu întregii
cauze, care după cum se știe și după cum sună și răspunsul Înaltului Consiliu
Dirigent, dat pe memoriile înaintate de comunele săsești și românești, va fi
rezolvită în cadrul proiectului-lege de reformă agrară.

Încă de pe la anul 1412 s-au ivit neînțelegeri între comunele amintite
românești și săsești pentru un teritoriu de păduri și pășune care cade între
Valea Someșului și Valea Bârgăului, respectiv, a Bistriței și care teren de ceartă
se începe de pe culmea dealurilor, unde se desparte apa în două și de la care
vârfuri, o parte a dealurilor cade spre apa Bistrița – spre terenul comunelor
săsești, iar altă parte spre râul Someș, spre terenul comunelor românești. În
mapa alăturată aici linia de către miazăzi reprezintă vârful dealurilor, culmea
despărțirii apei (Wasserscheide), iar linia de către miazănoapte, țărmlul râului
Someș. Terenul așezat între aceste două granițe, în întregul lui a fost și este

terenul de ceartă între comunele amintite, după cum am zis, încă de la anul 1412.

Pe baza datelor istorice, zic Sașii, întreg acest teritoriu ar fi fost dat poporului săsesc, așa că ei ar fi venit cu hotarul lor începând de la Ilva-Mică până la comuna Rebrîșoara, până în râul Someș, și, în consecință, comunele românești din partea stângă a Someșului nu ar fi avut absolut nici o parte de pământ. Dovedește adevărătatea acestui fapt, zic Sașii, și împrejurarea că comunele românești toate au fost așezate pe țărmul drept al râului Someș. Întru cât corespund adevărului aceste date istorice, la care se provoacă poporul săsesc, nu voiesc să mă exprim acum, deoarece ar trebui să scriu un op întreg, constat însă una, că și dacă dintru început ar fi primit Sașii tot teritoriul acesta, faptele arată că în decursul timpurilor acel act de donațiune – dacă într-adevăr a existat vreodată – nu s-a pactizat așa cum afirmă poporul săsesc. Ca să nu ne provocăm la alta, însuși împrejurarea recunoscută și de poporul săsesc de astăzi că comuna Ilva-Mică și Vărarea sunt situate pe țărmul stâng a râului Someș, și că din celelalte comune, Feldru și Rebrîșoara, sunt căși private cu întreg teritoriul trebuincios de grădini, de arat și pășunat, pe țărmul stâng a râului Someș, de când numai oamenii își pot aduce aminte și că și ei, tot așa au auzit de la părinții, moșii și strămoșii lor, combatare și slăbește foarte tare afirmarea susținută de Sași, că granița dintre ei și comunele românești ar fi râul Someș.

Dar să nu mă depart prea tare de la obiect. Certele și omorurile, nimicirea vitelor, a sămănăturilor, care s-au întâmplat în decurs de secole, au îndemnat pe fosta împărăteasă Maria Theresia, care voia să-și înființeze regimentul său de graniță din comunele românești de pe Valea Someșului și la care se înaintau plângerile cu duiumul a Sașilor și a Românilor, deopotrivă, ca să stabilească o graniță statornică între aceste comune, punând capăt neînțelegerilor și certelor sângeroase de atâtea secole.

Spre scopul acesta s-a trimis din partea Consiliului Aulic de Război din Viena în anul 1764 o comisiune militară cu misiunea ca, ascultând pe Români și Sașii, să stabilească pretinsa linie de graniță. Cu această ocaziune Românii au pretins ca granița să fie stabilită pe linia de către miazăzi, începând de la vârful muntelui Sincu, peste vârful Gros, vârful Lacurilor, Girliș și vârful Văii Târgului, până la Piatra Vânăta, ceea ce, în urma plângerilor și documentelor produse de Sași, de la voievodul Stiborius, din anul 1412 și întărite, la 1414, de regele Sigismund, nu s-a primit. S-a trimis apoi o altă comisiune, și nici aceea nu a putut isprăvi nimic.

La anul 1766, Consiliul orașului Bistrița a subscris un document, prin care cedează o parte din teritoriul de ceartă comunelor românești și cere ca să se trimită din partea Consiliului Aulic Militar o comisiune, să defigă linia demarcațională, însă generalul Siskovits, ca comisar (sic!) guvernial, constată că hotărârea orașului Bistrița, numită „Cesiune”, nu poate să fie luată în serios, deoarece nu poate fi vorba de cedare, pe cât timp, Românii trebuie să aibă teritoriu pe malul stâng al Someșului, căci altcum nu pot exista, iar Sașii, prin cesiunea lor, nu ușurează starea comunelor românești, ci, din contră, îi despoaie pe Români și pe mai departe de existența lor.

El își și motivează părerea sa și face propunere față de stabilirea liniei demarcațională. În urma raportului și propunerii generalului Siskovits a și ieșit o comisiune pe fața locului și a statorit, cu învoirea tuturor celor interesați, linia demarcațională. Dar mai târziu, la 1767, Sașii protestează și contra acestei linii, însă plânsoarea înaintată de ei nu se ia în considerare, iar împăratul, în anul 1770, la 9 noiembrie, aprobă propunerea și stabilirea liniei demarcaționale propuse de Siskovits.

Sașii însă nu au fost îndestulați nici cu aprobarea împărătească și după (ce) certele iar s-au continuat, în mod foarte vehement, a ieși la fața locului însuși împăratul Iosif al II-lea, la anul 1775, care, convingându-se despre starea lucrului, a ordonat că are să se primească linia Siskovits și tot teritoriul ce se ia de la Sași, are să fie despăgubit și are să se plătească Sașilor, iar ca altul să nu mai formeze obiect de ceartă acest teritoriu, a dispus ca să iasă o nouă comisiune, care apoi prin semne vădite, pietrii, movile, etc., să tragă linia primită definitiv, conform propunerii generalului Siskovits.

Așa s-a și întâmplat, și comisiunea a ieșit afară, în frunte cu contele Adam Teleki și a statorit linia, astfel că a început de la dealul Sincu, a trecut peste culmile de la dealul Marcului, dealul Trif, a Ștefănesei, groapa Georgesei, vârful cel Mare, dealul Tăutului, Șesului, Runcului, piciorul Mărului, dealul Poienii Voinesii, piciorul Cârligăturii, dealul Runculețului, a Comarnului, dealul Văii Inațiu, dealul Runcului, piciorul Frâu, valea Frâu, piciorul Corbului, piciorul Feții Runcului, valea Carelor, dealul Carelor, piciorul Tinoasei, valea Tinoasei, piciorul Pietrii Prihodiștei, valea Mărului, Prihodiștea Rebrîșorenilor, pârâul Podului, Bobieca, valea Șesului, dealul Mierlii, valea Runcului și dealul Pietrii, până la Piatra Vânăta.

Linia aceasta a fost aprobată și de împărăteasa Maria Therezia. În decursul timpurilor însă, din datele ce ne stau la dispoziție, se constată că partidele nu s-au ținut de ea, nici Sașii, nici Românii, și abia după vreo două decenii, iar s-au început neînțelegerile și certele, nu arareori, împreunate cu jefte de vieți de oameni și, la anul 1840 s-au apucat din nou de regularea graniței dintre aceste comune. Necazul era acuma că nu se putea constata care a fost linia Siskovits, nefiind amintite expres punctele fixe a liniei, precum culmea dealului sau partea de sus a piciorului, etc., așa că baronul Horváth, președintele comisiei esmise să stabilească linia lui Siskovits, o stabilește foarte aproape de comunele românești, anume pe linia care e indicată în mapa alăturată cu cifrele romane I, II, III-IV. Românii însă nu au fost îndestulați cu această linie, și așa s-au început luptele pe viață și pe moarte între Sași și Români din nou, care există până în ziua de astăzi, cu toate că s-au început și procese între comunele Rebrîșoara, Vărarea și Feldru, care s-au finit toate cu înfrângerea Românilor.

Din cele expuse foarte pe scurt, reiese un fapt, și anume: că Românii, illo tempore, au fost mulțumiți cu linia lui Siskovits, dar neștiind-o nici unii, nici alții, și în special Sașii, s-au pierdut urmele liniei lui Siskovits, și așa nici până în ziua de astăzi nu se poate constata cu precizie unde a putut fi acea linie a lui Siskovits și, în fine, că din cauza aceasta, de la începutul secolului

al XIX-lea, nu se poate vorbi de o folosință pașnică și liniștită, nici din partea Românilor, nici a Sașilor.

Înaltul Consiliu Dirigent a binevoit a îmi încredința mie o rezolvire provizorică a aplanării acestui diferend. Conform acestei încredințări, am început pertractările de lipsă cu aceea, că prima oară am chemat la mine, pe ziua de 23 mai, pe reprezentanții tuturor comunelor interesate și, după ce le-am explicat prima oară Românilor, apoi, Sașilor, și în fine, la ambii deodată, scopul pertractărilor inițiate în urma încredințării date, i-am rugat să cerce o cale, care să ducă la o înțelegere reciprocă, ceea ce mi-au și promis. În scopul acesta am ieșit pe fața locului, prima oară în 30 mai, pe terenul de ceartă dintre comunele Rebrîșoara și Dumitra Mare, unde, după o pertractare continuu, de 7 ore, contra ploii torențiale ce căzuse aproape toată ziua, mi-a succes să fac o înțelegere între Dumitra și Rebrîșoara, în forma aceea, ca să folosească provizoriu terenul de litigiu, așa ca Românii să folosească din sus în jos (dinspre sud spre nord), adică de la culmea dealurilor (Wasserscheide) terenul: Valea Suciului, Valea Runcului și Valea Rea, iar restul de teren mai mare, ca acesta să-l folosească comuna Dumitra Mare. Această dezlegare provizorie s-a și primit și până astăzi și folosesc așa cum s-au învoit.

În 12 a lunii curente am ieșit a doua oară pe fața locului, pe terenul de ceartă dintre comunele Pintic și Iad, săsești, Vărarea, Feldru, Ilva Mică, românești. Cu această ocaziune am avut, ce e drept, timp frumos, dar durere, nu un rezultat bun sau, cel puțin, satisfăcător. Am întrebuițat toată forța oratorică, de care numai am putut dispune, am adus înainte toate împrejurările, care îi silesc să ajungă la o înțelegere, am accentuat, că totul e provizoriu, și cu toate acestea, nu am putut să ajung la un rezultat satisfăcător și, dacă voi fi întrebat pentru ce, iată cum voi răspunde.

Prima oară, atât Românii cât și Sașii s-au temut că dacă se va stabili o linie oarecare de vremelnică folosință, aceea va rămânea pentru totdeauna, cu toate că le-am spus că aceea linie nu va prejudeca absolut întru nimic regulării chestiunii în cadrul legii de reformă agrară.

Iar în a doua oară, fiecare se provoca la terenul de ceartă, ca folosit de ei de zeci și peste sute de ani și fiecare se provoacă la sute de martori, și aceste două motive au fost și sunt așa de puternice, că nu este în stare putere omească să le scoată din inima și sufletul lor.

Văzând că în forma aceasta toate încercările mele vor fi fără rezultat, am propus să nu pună între ei linie demarcațională de la ost spre vest, bunăoară, cum se vede linia lui Horváth, ci de la sud spre nord, după norma înviorii făcute între rebrîșoreni și dumitreani. La această propunere, între iedeni și feldrihani, iedenii și ilvanii mici, era cât pe aici să se facă posibilă înjghebarea unei rezolviri pașnice, însă între pinticani și vărăreni, nici deloc, deoarece ei au comun numai o vale, și pe aceasta nici cum nu o putem împărți.

Văzând că nici aceasta nu merge, i-am luat pe rând. La cercetarea mea, ilvanii mici mi-au răspuns „că ei nu au avut niciodată ceartă cu iedenii, că ei folosesc laolaltă teritoriul de ceartă, că tot teritoriul e foarte mic și pietros, că au păscut vitele împreună și voiesc să rămână și mai departe tot așa”.

Am întrebat pe iedeni dacă e adevărat ce spun ei, la ce primarul iedenilor mi-a răspuns cu „da”. La auzul acestor răspunsuri, am declarat „că eu, stând lucrurile astfel, foarte mă bucur de ținuta lor, că nici prin minte nu-mi trece să conturb acest raport bun și pașnic și îi rog ca și pe viitor, în mod provizoriu, să țină acest raport bun, spre îndestulirea lor și a Înalțului Consiliu Dirigent, și, cu aceasta, am trecut peste ei. Am recercat pe feldrihani și pe iedeni. Feldrihnaii au pledat pentru folosință comună, despre ce Sașii, nici nu au voit să auză. Văzând acestea, s-a făcut din partea feldrihanilor următoarea propunere:

Să folosească Sașii văile: Valea Lespezilor, Pârâul lui Plogár și Bascuția, iar feldrihanii, Ilașca, Prihodiștea și Valea Târgului.

La această propunere, primarul Iadului nu a reflectat alta decât, că ce să se întâmple cu proprietățile private ce sunt pe văile rămase feldrihanilor? La ce, am răspuns că acelea au să fie ocrotite, și, în fine, venind rândul vărărenilor și pinticanilor, cu ei am ajuns la înțelegerea că, până la hotărârea ce se va da din partea Înalțului Consiliu Dirigent pe acest raport, partea din jos, de către Vărarea, până la movila Dumitrei Mari, să o folosească vărărenii, iar de aici în sus, pinticanii.

În rezumat, pot spune: că între ilvanii mici și iedeni, o folosință provizorică comună, nu numai ar fi posibilă, ci și realizabilă, și tot asemenea, între rebrșoreni și Dumitra Mare, precum și între vărăreni și pinticani, mai greu stă lucrul între feldrihani și iedeni. Cum însă trebuie să fie asigurată ordinea și pacea dintre ei, îmi voi lua voia să fac propunerea concretă numai decât, după ce mai întâi, voi aminti o altă împrejurare, care după cum se va convinge și Înalțul Consiliu Dirigent, îngreunează foarte tare acest lucru, și anume: Din declarațiile făcute de primarii comunelor săsești, din toate trei comunele, mi-am câștigat ferma convingere că încheierea unei învoiri de folosință provizorică nu ar întâmpina nici o greutate, luând în considerare că comuna Iad, în specie, are 17.000 jughere de pământ, pe lângă poporațiunea ei, de 1.400 suflete, însă nu-i lasă conducătorii lor.

În fruntea lor stau fostul deputat Dr. Schuller, avocatul Dr. Kelp, Dr. Algezzi și preoții. În vorbirile lor, atât de la întrunirea din Bistrița, cât și de pe fața locului nu au între-lăsat să nu accentueze sus și tare: „că ei în Mediaș s-au alăturat la România Mare pe baza hotărârilor aduse la Alba-Iulia” și că „Înalțul Consiliu Dirigent, în rezoluția sa dată pe memorandumul lor sub nr. 1.935 a accentuat „că nu suferă nici o schimbare față de starea de drept a teritoriilor din chestiune și că această stare, întărită prin sentințe ridicate la valoare de drept și folosință, va susține-o chiar și prin întrebuițarea forței brahiale”. Ei zic mai departe, „sunt în folosință de sute de ani, și-au câștigat dreptul și prin sentințe judecătorești și, prin urmare, fac un act de mărinimozitate când ar fi aplicați să cedeze ceva Românilor”.

Acestea sunt toate bune și frumoase la aparență, însă, în fond, nici deloc. Eu cunosc toată starea lucrurilor, nu numai din procesele cu care m-am ocupat mai demult, dar și ca fiu al acestui ținut și știu din propria-mi experiență cum se are lucrul, și ca atare, cum am zis mai sus, zic și acuma: „că nu au

drept Românii când pretind întreg teritoriul indicat pe mapa alăturată, nu au drept și nu e echitabil ca întreg teritoriul să li se dea lor, dar nici aceea nu stă că Sașii l-ar fi folosit, fie chiar și numai un an, în pace și neconturbați, prin urmare, provocarea lor, la folosința de sute de ani nu are nici o bază reală, tocmai așa cum nu are nici a Românilor.

Au folosit acest teren după putere. Când Românii au fost mai tari, au ieșit afară cu bătaie pe Sași, i-a omorât, le-a tăiat vitele, le-au cosit holdele, mălaiele, iar când Sașii au fost mai tari, au bătut și omorât ei pe Români, le-au tăiat vitele, holdele, mălaiele, le-au cosit ierburile și această stare de forță brutală s-a continuat în toate deceniile și veacurile. Acesta e adevărul. Că ei se provoacă la adunarea din Mediaș e foarte frumos, nu se pot provoca însă la rezoluția Înalțului Consiliu Dirigent, pentru că aceasta nu le dă dreptul.

E adevărat, Înalțul Consiliu Dirigent, că în rezoluția amintită se zice așa după cum zic ei, însă chiar aici e partea cea mai grea a lucrului. Înalțul Consiliu Dirigent decretează menținerea ordinei de drept, bazată pe judecăți și folosințe, observă că nu este putere pământeană și nu există acel om care să poată constata aceea ordine de drept și folosință, nedisputaveră, pe care ai putea-o aduce în legătură cu oarecare parte din teritoriul de ceartă, fie aceea cât de neînsemnată.

Sașii afirmă și dovedesc cu mii de martori, că lor li s-a dat acest teren și că îl folosesc de sute de ani, Românii, nu mai puțin, dovedesc cu mii de martori că lor li s-a dat acest teren și că îl folosesc de sute de ani. Întreb acum, care e ordinea de drept, a cărui a fost folosința. Dacă eu, sau ori și cine va fi emis în locul meu, ieșind la fața locului, aș voi sau ar voi să mențină ordinea de drept, conform rezoluției Înalțului Consiliu Dirigent, susțin sus și tare că, pe lângă cea mai mare bunăvoință, nutrind cel mai mare sentiment de drept, va constata, că chiar această ordine de drept, chiar acea folosință accentuată așa de tare, nu se poate constata. Chiar această ordine de drept, chiar această folosință nu o știe și cunoaște nimenea, prin urmare, cum se va putea menține aceea, ce e necunoscut?

Și aceasta, Înalț Consiliu Dirigent, provine de acolo că au folosit cu puterea, când unul, când altul. E fapt că, cu mult mai mult au folosit Sașii decât Românii, dar aceasta își are explicația sa în sistemul de guvernare a timpurilor trecute, când Sașii au fost favorizați, privilegiați chiar, când posibilitatea folosinței au determinat-o baionetele jandarmilor ungurești, iar Românii, vitregiți veacuri de-a rândul cu sângele lor, numai au putut să conturbe acea stare de tristă nedreptate și volnicie. Așa dar, Înalț Consiliu Dirigent și Domnule ministru, conducătorii Sașii nu sunt în drept când fac chestie politică din o cauză, care trebuie finită pe bază de drept și equitate și care se poate aplană afară ca una sau alta partidă să fie scurtată.

Am ținut să constat acest fapt, Înalț Consiliu Dirigent, bazându-mă pe cea mai bună știință și conștiință, fără cea mai mică părtinire. Și sunt convins, că dacă conducătorii Sașilor nu vor amesteca politica în cauza aceasta, ea se va aplană și trebuie să se aplaneze, pentru că nu e iertat să mai lăsăm ca să dăinuiască această anarhie de secole, spre nimicirea unora și îmbuibarea altora.

Și acum, să-mi fie permis, Înalț Consiliu Dirigent, dacă e vorba să se pună capăt acestor certe, dacă e vorba să fie o pace până la executarea legii de reformă agrară, zic să-mi fie permis a face următoarea propunere, care cred că va fi absolut justă și imparțială și pe care, rog Înalțul Consiliu Dirigent, să o aprobe, dacă voim să nu producem mari răzvrătiri, cu atât mai vârtos că, fiind vorba de un timp scurt, vor primi-o fără murmur, și unii, și alții.

Propun anume: ca Înalțul Consiliu Dirigent să decreteze, ca pe timpul scurt, ce va urma până la aplanarea diferendului dintre comunele săsești și românești amintite mai sus, prin executarea legii de reformă agrară, folosința teritoriului de litigiu are să se întâmple în modul următor:

Între comunele Dumitra Mare și Rebrîșoara, să se perpetueze modul de folosință provizorică stabilit în mod pașnic în ziua de 30 mai 1919, așa că teritoriul de pe văile: Valea Suciului, Valea Runcului și Valea Rea au să-l folosească rebrîșorenii, iar celălalt teritoriu să-l folosească comuna Dumitra Mare, fără ca din acest mod sau formă de folosință să se deducă la formarea oare-cărui drept de proprietate.

Între comunele Ilva Mică și Iad are să se perpetueze modul și forma de folosință practizată până în timpul de față, adică folosind acest teritoriu, care e, de altfel, și foarte mic, în comun.

Între comunele Vărarea și Pintic se stabilește, în mod provizoriu, că linia demarcațională, movila de la Dumitra Mare, cu linia pe de-de-suptul Poienii Mesteacănului, așa că și Fața Poienii Mesteacănului, pe care astăzi stă stâna vărărenilor, să treacă la Pintic, apoi cornul și piatra Ciontului, până la Dealul Scaun. Partea de către miazăzi au să o folosească pinticanii, iar partea de către miazănoapte (de către Someș), au să o folosească vărărenii, și, în fine, cât privește pe feldrihani și iedeni, să se decreteze folosința așa, ca terenul de pe văile: Valea Lespezilor, Pârâul lui Polgar și Boșcuția să-l folosească iedenii, iar cel de pe văile Hașca, Prihodiște și Valea Târgului să-l folosească feldrihanii, însă luând în considerare că de pe terenul ce îl primesc ei sunt și proprietăți private; acelea să fie scutite, iar pentru celălalt teren de pășune să plătească, pentru jumătate din acel teren, 10-20 coroane de jugher. Bineînțeles că, în toate cazurile, modul de folosință e provizoriu și nu prejudică dreptul de proprietate. Prin stabilirea acestui mod de folosință provizorică, așa cred, că se va asigura pacea și liniștea de care aveau lipsă în aceste grele timpuri.

Eu știu că poporul săsesc va fi îndestulit, știu însă și aceea că neîndestulirea va fi mare din partea conducătorilor și că aceștia vor țipa de durere, nu pentru că ar fi scurtați de Sași, pentru că au destul, ci pentru că vor zice că li s-au luat cu puterea avutul lor. Să fie însă liniștit Înalțul Consiliu Dirigent, că nici atunci când ați dispune că acest mod de rezolvire să rămână pentru toate timpurile așa, nici atunci nu s-ar întâmpla nedreptate Sașilor, ci, din contră, și atunci tot Românii ar suferi.

Dar dacă, din considerațiuni politice, Înalțul Consiliu Dirigent ar afla de bine ca să stabilească o ordine de drept pe baza unei folosințe - nu știu care - atunci părerea mea ar fi: Să se decreteze de linie demarcațională provizorică, linia lui Horváth, însemnată cu numerii romani I-IV. Cu aceasta Sașii vor fi

foarte îndestuliți, Românii, foarte necăjiți, pentru că li s-ar lua ce e al lor, ce au folosit, într-adevăr, de zeci de ani, ce au pierdut prin sentința ridicată la valoare de drept, însă neexecutată, dar o companie de militari pusă pe această linie și lăsată acolo, până la rezolvirea definitivă, va împiedica, cred eu, măcelurile, ce altcum, cu tot cazul ar urma. Alt mod de dezlegare nu se dă.

Încât privește regularea chestiei în mod definitiv, pentru comunele someșene și săsești, îmi iau voie să Vă propun ca linie demarcațională, linia următoare:

Să se înceapă de la hotarul comunei Ilva Mică, vecin nemijlocit cu hotarul comunei Iad, de la punctul indicat pe mapa alăturată cu litera A. Acest punct fix se află la Pârâul Văii Strâmba, la „Staniștea de amiază” a iedenilor, de aici să meargă granița spre nord-vest, pe culmea dealului, la piscul 734 □ 82, iar de aici să se întoarcă către apus, pe piciorul dealului *Budiu*, peste piscul 709 și 683, până la trigonometrul 84, care cade în linia lui Horváth, să se țină linia lui Horváth, direcțiunea sud-vestică, până la vârful lui Tranca. De aici, spre sud, pe „Picioaraș”, până la Valea Târgului, unde se întâlnesc cele două pâraie, care punct de întâlnire e însemnat cu litera B, de aici spre vest, pe Valea Târgului, unde se întâlnește cu Valea Girisului, însemnat cu litera C, de aici peste un picioaraș scurt, până la piscul 642, trigonometrul 72, apoi spre sud, până la piscul 645, și de aici pe o culme mai joasă, până la Valea Frâului, spre nord-vest, până la gura Gropii Corbului (Rabengraben), însemnată cu litera E, apoi spre vest, până la piscul de către ost, nr. 632, adică până la vârful Văii Corbului, de aici spre vest, în linie dreaptă spre vest, până la Valea Carelor, care punct de întâlnire e însemnat cu litera F.

Se continuă linia drept la piscul nr. 542, la Piciorul Poienii Blenci, apoi spre vest, pe pârâu, până la Valea Tinoasă, care punct de întâlnire e însemnat cu litera G. Se continuă linia în direcțiunea nord-vestică, la piscul 579, adică în vârful Văii Pietroasa, apoi pe pârâu, către sud-vest, până la Valea Pietroasa, punctul însemnat cu litera H. Se continuă apoi linia spre nord-vest, până la piscul de către sud, nr. 563, numit vârful piciorului Văii Mărului, de aici spre sud, pe piciorul Văii Mărului, peste piscurile 566, 578, până la culmea despărțirii apei între Bistrița și Someș, adică până la piciorul 649, iar de aici spre vest, tot pe culmea dealurilor (Wasserscheide), peste piscurile 637, până la hotarul Prislopului, iar de aici linia de graniță ar merge între hotarul Prislopului și a Rebrisoarei, spre nord, până în Someș.

Dacă acum luăm ca linie demarcațională între comunele românești someșene și comunele săsești linia lui Horváth, pe care o acceptează Sașii, ar câștiga comunele românești, și anume:

Comuna Ilva Mică ar câștiga din hotarul Iadului 230 de jughere pășune și tufiș, și anume, partea dintre punctul de mănecare, litera A, peste piscul 734, 656, 687, și de aici pe linia Horváth, către nord-vest, până la pârâul Strâmbi. Comuna Feldru, de la comuna Iad, teritoriul dintre granițele comunei Ilva Mică, piscul 744, 749, 709, 683, până la linia Horváth⁶, în mărime de 500 jughere, care cad spre nord, apoi terenul de la vârful Trancului, peste litera C, B, piscurile 641, 642, 645, 608, 631, până la linia Horváth, și îndărăpt, spre ost, pe linia

Horváth, până la vârful Trancului, în mărime de 680 jughere. În forma aceasta, piscul 734 e confiniul celor trei hotare, și anume, Feldru, Ilva Mică și Iad.

Comuna Nepos, de la comuna Iad, teritoriul de la linia lui Horváth, piscul 631, 608, 645, până la litera D., și de aici până la granița hotarului comunei Pintic, până la litera X, și de aici tot acea graniță, spre sud, până la linia Horváth, piscul 636, în mărime de 180 jughere. În acest caz, piscul 645 ar fi confiniul celor 3 hotare: Iad, Feldru și Nepos. Tot comuna Nepos, de la comuna Pintic, teritoriul de la litera X, din Valea Frăului spre nord, până la piscul 636, vârful Taberi, de aici pe linia lui Horváth, spre vest, până la vârful Poienii Blenci, până la piscul 593, apoi pe piciorul Poienii Blenci, spre sud, până la piscul 542, și, spre răsărit, peste litera F, apoi piscurile 636, 632, peste litera G, până la litera X, în mărime de 850 jughere. Tot comuna Nepos, din hotarul Dumitrei Mari, de la piscul 542, 567, 593, până la linia lui Horváth, spre vest, până la Valea Tinoasă; de aici către sud, pe Valea Tinoasa, până la litera G, și îndărăpt, spre ost, până la piscul 542, în mărime de 170 jughere. În cazul acesta, litera G e confiniul ălor trei hotare: Dumitra Mare, Nepos și Rebrîșoara.

Comuna Rebrîșoara. De la comuna Dumitra Mare, teritoriul dintre litera G, la piscul 579, peste litera H, la piscul de sud, 563, și de aici la piscul 563, de nord, în linie Horváth, apoi pe linia Horváth, spre răsărit, până la Valea Tinoasă, și pe pârăul Tinoasa, spre sud, până la litera G, în mărime de 200 jughere, și, în fine:

Tot comuna Rebrîșoara, de la comuna Dumitra Mare, terenul de la piscul 563, spre sud, pe piciorul Văii Mărului, spre piscurile 566 și 578, până la vârful Văii Mărului, adică până la piscul 649, apoi pe culmea dealurilor (Wasserscheide) către vest, peste piscurile 637, trigonometrul Rucidal, până la granița cu comuna Prislop, de aici spre nord, până la linia lui Horváth, până la piscul de nord 563, trigonometrul 563, în mărime de 750 jughere.

În chipul acesta ar pierde: comuna Iad, în total 1.590 jughere pășune și tufiș; comuna Pintic - 850 jughere, iar comuna - Dumitra Mare, 1.120 jughere, și ar câștiga: comuna Ilva Mică - 230 jughere, Feldru - 1.180 jughere, Vărarea - 1.200 jughere, și Rebrîșoara - 950 jughere.

Luând în considerare că comunele românești de pe Valea Someșului, absolut, nu au pășune unde ar putea să-și pască vitele, că încă de la anul 1412, stau în lupte pe viață și moarte pentru câștigarea și susținerea dreptului de proprietate și folosință exclusivă peste întreg teritoriul de ceartă și recunoașterea acestora din partea autorităților judiciare și administrative.

Luând în considerare că nici judecățile ridicate la valoarea de drept nu au fost în stare să fie executate în urma îndârjirii poporului român, îndârjire provenită tot din periclitarea condițiunei de existență s-au spus adevărul; a chestiunei de viață; luând în considerare ca nerezolvită, această chestie fundamentală, starea abnormală de până acum poate să dăinuiască și mai departe, pentru neprevăzute timpuri, și că aceasta ar fi o mare greșeală pentru binele comun, sunt de părere ca Înalțul Consiliu Dirigent să primească și să stabilească această linie, ca linie demarcațională între aceste comune pentru toate timpurile. Trimițând Înalțul Consiliu Dirigent experți la fața locului, vor constata

și așa se vor putea convinge că e cea mai justă și echitabilă aplanare a acestui conflict de secole, cu deosebire în ce privește comunele săsești Iad și Dumitra Mare și comunele românești.

Prin această linie demarcațională s-ar părea a fi neîndreptățită singură comuna Pentic, întrucât din hotarul ei, de aproape 4.000 jughere, ar pierde 850 jughere. Această împrejurare, într-adevăr, condus de sentiment de drept nu-ți convine, dar totuși, dacă cunoaștem împrejurările prima oară, trebuie să constatăm că nu se poate altcum, și dacă s-ar putea ajuta în altă formă, aceea ar fi că comuna Pentic să primească pășune de munte de la vărăreni.

Stând lucrul astfel, ușor se poate pune întrebarea, că pentru ce să primească comuna Nepos atâta pășune și plane de la o comună cu hotar de asemenea puțin? Răspunsul e ușor: pentru că comuna Nepos e cea care pe țărmul drept al Someșului are cel mai rău hotar, cea mai puțină și mai rea pășune, dintre toate comunele de pe Valea Someșului. Așa sunt de rele, sterile, dealurile și coastele de pe țărmul drept al Someșului, că nu poate să pășuneze omul aproape nimic, prin urmare, pentru vitele care le au, care sunt multișoare și pe care nu le pot duce la munte, cum sunt vacile, vițeii, caii și porcii, e necondiționat să aibă pășune lângă comună. Și că ceea ce zic e adevărat, se vede și de acolo că luptele, omorurile, au fost încontinuu în decurs de secole, contra tuturor suferințelor, subjugărilor și maltratărilor, ce a avut să îndure poporul român și contra tuturor sentințelor ce judecătoriile ungurești le-au adus în aceste procese.

Așadar, să nu ne prindă mirarea dacă comuna Nepos ar trebui să primească teritoriul său în detrimentul unei alte comune, care are cel mai mic hotar dintre comunele săsești, de la care poate să primească întregire. Încât privește comuna Iad și Dumitra Mare, aici chestiunea e cu mult mai ușoară, dat fiindcă aceste comune dispun de hotare foarte mari. Așadar, Iadul aproape de 17.000 jughere și Dumitra Mare cam 16.000 jughere. Aceste comune au dat în toți anii o parte a pășunelor lor în arendă, neputându-le ei folosi, prin urmare, exproprierea din hotarul lor, a lor câteva mii de jughere, nimic nu înseamnă.

Și acum, cum să se execute stabilirea liniei demarcaționale, în ce mod să se întâmple exproprierea și ce efect va produce atât una, cât și cealaltă întrebare la populațiunea interesată și amintită până acum, voi răspunde în următoarele:

În ce privește stabilirea liniei de demarcație, trebuie să constat că defigerea unei linii demarcaționale între singuraticele comune, începând de la sud spre nord și, în consecință, o aplanare, o împărțire a teritoriului de ceartă în această formă este astăzi cu totul eschisă din acel punct de vedere, ca pe țărmul stâng al râului Someș, așadar pe teritoriul de ceartă, pe deschizăturile (gurile) văilor ce înclină spre Someș, sunt averi private, cu căși, edificii economice, grădini, locuri de arat și fân, care se folosesc de locuitorii români de zeci și sute de ani. Aceste proprietăți sunt întăbulate pe ei, au fost a moșilor și strămoșilor lor și, prin urmare, împărțind acest teren din sus în jos, adică de la miază-zi spre miazănoapte, acelea ar trebui să fie din partea uneia sau altei comune expropriate deosebit, ceea ce la nici un caz nu va merge decât cu formale răscoli, fiindcă nu ai avea unde să-i așezi și așa, economicește, i-ai nimici. Așadar, de

o expropriere în forma aceasta nici vorbă nu poate fi, în consecință, rămâne numai aceea formă de separare a teritoriilor, pe care am amintit-o mai sus.

O chestie de foarte mare însemnătate este acum întrebarea, cum să se exproprieze teritoriile amintite, pe lângă contra-valoare, sau nu. După a mea părere, dacă cunoaștem chestiunea din fundament, atunci răspunsul e foarte ușor, nu e iertat să plătești ceea ce e al tău, ce ți-a rămas din moși și strămoși, și care bun ți s-a răpit cu forța, contra căruia vitregia timpurilor nu ți-a permis să te aperi, dar de care drept tu nu ai abzis, la care nu ai renunțat, nici plătind cu viața.

Aceasta e așa și nu altcum. Cum însă chestia aceasta nu ar putea fi rezolvită nici în cadrul reformei de lege agrară, decât prin expropriere și cum numai exproprierea ca atare va fi decretată, și nu și chestiunea de drept de proprietate și folosință, așa comunele românești vor fi îndrumate ca, pentru ca să nu-și piardă contra valoarea ce ar trebui să o deie, să pună în curgere numai decât proces pentru recunoașterea dreptului de proprietate peste teritoriile acelea, iar suma hotărâtă de contra valoare să fie depusă la judecătoria ca depozit, până la finalizarea cauzelor, pentru care va trebui să se delege o judecătorie specială pentru studierea aprofundată a cauzei și deliberare grabnică.

Și, în fine, trecând la a treia întrebare, ca anume, ce efect va produce acest mod de dezlegare asupra populațiunii interesate, răspunsul, de asemenea, este foarte ușor. La tot cazul, neîndestulător și plane, nici pentru unul, nici pentru celălalt.

Românii vor zice că teritoriul întreg a fost al lor, de sute de ani, că ei au fost aici, ei l-au folosit și sunt băștinașii. Sașii au venit aici numai pe la jumătatea secolului al XIII-lea, și dacă, veniți aici, au fost privilegiați, li s-a dat pământ unde au voit și au luat cu puterea ce au voit, dacă revendicările înaintașilor de pe vremuri nu au dus la rezultat, pentru că Românii nu au avut drepturi nicăieri, au fost huiduiți și scoși din toate locurile, dacă judecățile nu au voit să știe de drepturile lor vechi și dacă acest mod de viață a dăinuit prin secole, încă nu urmează că ei și-au pierdut dreptul.

Pentru că este un fapt, și acela e că ei nu le-au recunoscut drepturile și privilegiile date de împărați, de judecătoriile și administrațiile de pe vremuri, în detrimentul și cu scrutarea drepturilor și bunurilor lor, ca și contra tuturor vitregiunilor soartei, tuturor legilor și sentințelor aduse, nu și-au lăsat folosința și, cu chiu și cu vai, cu bătăi și omoruri, și-au susținut neîntrerupt folosința până în ziua de astăzi.

Prin urmare, au dreptul să fie nemulțumiți, au dreptul să se opună și mai bine viața, decât fără pământ. Sașii vor fi neîndestuliți și vor zice: „noi nu putem pierde pământul, pentru că ni l-a dat regele care ne-a adus aici, pentru că înaintea judecăților tot noi le-am câștigat, administrațiile timpurilor nouă ni le-au dat, și noi l-am folosit, și apoi dacă timpurile ne-au favorizat pe noi, noi nu suntem de vină și, cum să pierdem ceea ce ne-au dat împărații, judecătorii și administrațiile de mai înainte. Și, și sașii au drept. Pentru că e adevărat că ei au fost privilegiați de când au venit, și Românul, dacă îl chema înaintea legii pe Sas, pentru nedreptățile ce-i făcea, nu numai că nu câștiga, ci, pe lângă alte argumente *ad honinem*, mai făcea cunoștință și cu aerul cel bun al temnițelor.

Și tocmai aceasta îmi place, că ambii se plâng și nici unul nu e îndestulit. În schimb, constat că adevărul e așa cum îl spun Românii, prin urmare, nu e drept ca să se ieie Românilor avutul lor și să-l deie Sașilor, dar pentru că Sașii, prin privilegiile primite, l-au avut totuși pe hârtie și în parte prin o folosință relativă, poate mai prea ponderantă, nu e consult să se ieie de la sași totul, ci să se caute calea mijlocie, pe care mergând, ai făcut dreptate și ai curmat un rău care durează de secole și cărui trebuie să-i pui odată capăt. Eu am propus, D-voastră vedeți.

Aplanarea dividendului între comuna Borgo Rus și între comunele Iad și Dorolea.

Domnule Minsitru! În 19 a lunii curente, m-am prezentat prima oară pe hotarul comunei Iad, la orele 9 a.m. Aici au fost de față reprezentanții comunei Iad și Borgo Rus, unde, după o capacitate de aproape două ore, partidele s-au împăcat, iar Iedenii au cedat Rusenilor un teritoriu de pășune și tufiș, în mărime, după unii, de peste 200 jughere, după alții, de peste 300 jughere, ceea ce puțin importă.

Fapt e că le-a cedat acest teritoriu provizoric, că Românii l-au primit, au fost foarte îndestuliți pentru durata provizorică, că s-au predat, s-a luat în posesiune și pacea provizorică e asigurată.

La orele 2 p.m. m-am prezentat pe hotarul comunei Dorolea, unde am aflat reprezentații comunei Dorolea și Borgo Rus.

Aici, după ce teritoriul cerut de Borgo Rus formează proprietatea bisericii evanghelice, reprezentanții ei au făcut cu comuna politică pace, așa că predau întreg teritoriul cerut de Ruseni comunei politice Borgo Rus, pe lângă o arendă anuală după învoire.

La caz, dacă în mărimea arenzii nu s-ar putea învoi, atunci să stabilesc eu suma, pe care apoi ambele partide o vor primi-o. Până în prezent mi-au comunicat că, probabil, nu vor avea lipsă de statorirea mea, căci ei se vor înțelege.

Observ că teritoriul cerut s-a arătat de jur împrejur și predat în seama Rusenilor. În cât privește definitivarea acestei controverse, ca și aici, să înce-teze, odată pentru totdeauna, certele, tulburările seculare. Îmi voi lua voia a Vă prezenta un raport deosebit cu mapele necesare și motivat întru toate, mai târziu.

Și acum, aștept, Domnule Ministru, că citind acest raport, să aprobați aceea ce am zis, pentru că Veți ceda, că eu cunosc tot lucrul și, în consecință, pe bază de drept și, conform celor zise în rezoluțiunea 1935/919, am lucrat așa cum cere ordinea de drept, ori, Veți dispune altcum, contra legii, contra ordinii de drept și contra folosinței, și atunci nu cred că Veți avea liniștea pe care o dorește Înaltul Consiliu Dirigent, D-voastră și noi, cu toții.

Bistrița. La 24 iunie 1919. Cu profund respect,

Copiat 1-5 august 1922. Dr. Vasile Pahone.

Macedon Pop, învățător.

(Idem, fond *Ion Costan*, d. 5/b, ff. 1-11).

25.

*Consilieratul Agricol al Regiunii VIII
Reședința Dej
Județele Solnoc-Dobâca și Bistrița-Năsăud*

Bistrița, la 25 aprilie 1920

D-le Prefect!

Cu executarea ordinului 20.393 în cuprinsul regiunii formate din hotarele comunelor Rebrîșoara, Vărarea (Feldru, Ilva Mică) și a comunelor săsești Dumitra Mare, Pintic, Iad și Dorolea s-a ieșit la fața locului cu întreaga comisiune județeană, cu dorința fermă de a putea lua măsura în cadrele dispozițiilor ordinului de împăciuire și curmarea unui rău secular, cu onoare vin a supune cunoștinței că în cuprinsul acestui teren în litigiu, țărani români, din comunele române sus amintite, fără o justificare cu considerare la efectuarea unei economii corespunzătoare regiunii locale, au arat și spart diferite poieni, atât în văile și pe dealurile ce în parte le-a fost dat în folosință vremelnică pe 1912, cât și pe acelea ce au fost date sașilor, poieni care, prin starea poziționii și situația lor geografică, sunt menite a ne da pășunea de o folosință covârșitoare existenței și economiei noastre naționale.

Cum aceste fapte s-au petrecut chiar după măsurile generale de ordin administrativ și chiar în urma lămuririi și explicațiilor verbale date popoarelor de subsemnatul, cu ocazia unei întreprinderi în comuna Rebrîșoara, ceea ce ne îngreună tare posibilitatea tranșării acestei chestiuni așa de anevoioase.

Respectuos vă rugăm a dispune organelor administrative luarea celor mai serioase măsuri, ca aceste stări de lucruri să nu se continue și a se aplica cele mai aspre măsuri contra tuturor ce nu respectă măsurile orânduite, ce nu sunt decât dăunătoare lor și întregii economii naționale.

Totodată, doresc a Vă supune că toate aceste stări sunt în bună parte cauzelor de neliniște în popor, izvorâte de diferitele interpretări greșite a unor anumite versiuni în legăturile cu rezolvarea cauzei favorabile în partea românilor și a mentalității greșite, referitor la împărțirea de pământ și a ordinelor de lucrare a câmpului, pe care oamenii de rea credință caută a le sugera și ațâța contra ordinii și liniștei de stat.

Primiți, Vă rog, asigurarea stimei mele.

Consilier agricol, Eugeniu Podoabă.

Pentru autenticitatea expediției.

Domniei Sale

Domnului Prefect al județului Bistrița-Năsăud

(Idem, fond *Prefectura județului Năsăud-subprefect*, d. 236/1923, f. 60).

26.

Nepos-Vărarea

Precum predă primarul comunei Nepos, fostul Consiliu Dirigent ar fi încredințat pe d-l. Dr. Moldovan Valer, pe d-l. maior de jandarmi Amos Pop, să iasă la fața locului, să constate care este teritoriul de litigiu între comuna Nepos și comuna Pintic, în urma căruia sus numiții au și ieșit la fața locului, dar s-au întors fără să fi făcut oareșicare dispozițiuni.

În urma acestor domni, tot din încredințarea fostului Consiliu Dirigent, a ieșit la fața locului d-l. Dr. Vasile Pahone, care verbal ar fi fixat linia demarcațională între comuna Nepos și Pintic în linia Wasserscheide, de la care, în jos spre Someș, ar fi fost îndreptățiți să-l folosească neposenii. D-l. Pahone însă, în raportul său făcut în scris, nu această linie a fixat-o de linie demarcațională, ci una, alta, cu mult mai înjoasă, respectiv, mai aproape de comuna Nepos.

După fixarea acestei linii, Comisiunea Județeană a fixat altă linie, care nu concade nici cu aceea care a fost fixată verbal din partea d-lui. Pahone, și nici pe aceea care ar fi fost fixată în scris; aceasta cade între acele 2 linii. Folosința precum spune primarul din Nepos ar concădea cu linia fixată verbal de d-l. Pahone, prin urmare, nu concade cu linia fixată de Comisiunea Județeană.

Atât Pahone, cât și Comisiunea Județeană au cuprins în liniile lor teritorii aparținătoare și comunei Jad, teritoriul așa numit *Valea Frâului*, în care se află un teritoriu de circa 100 jug cadastrale a unor particulari din Jad.

Neposenii au înaintat recurs contra hotărârii Comisiunii Județene pe bază că prețul de arendă ei nu trebuie să plătească, fiind locul teritoriul de litigiu de care s-au ținut, cu drept de proprietate strămoșilor, și că muntele *Suvarosul* să nu treacă în folosința pinticanilor și, în fine, ca linia să fie fixată așa precum a fixat-o verbal d-l. Pahone. Primarul predă că comuna Nepos are un teritoriu de 3.272 jug. cadastrale, din care 2/3 părți este arător, iar 1/3 parte pădure și loc steril.

Numărul locuitorilor face 1.650, a familiilor - 347, a invalizilor - 10, a văduvelor - 25, a orfanilor de ambii părinți - 8, a orfanilor de război - 46, a servitorilor - 30, a familiilor care n-au pământ - 44.

În comună sunt: vite mari - 1.000, oi și capre - 6.000, comerț și industrie nu este, locuitorii se ocupă cu agricultura. Lipsurile de lemne de foc și lemn de construcție au fost acoperite în cea mai mare parte de pe teritoriul de litigiu, pentru că comuna nu a avut nicidecum o atare pădure, din care acele lipsuri s-ar fi putut acoperi. Teritoriul de circa 100 jug., aparținător particularilor din Jad, l-a folosit Toader Dravic, Grigore Lupu, Nicolae Tofan, Gavrilă și Toader Istrate și Ioan Tănuța, de fânaș și arător, în parte, cam de 10 ani încoace. Celălalt teritoriu din *Valea Frâului*, aparținător comunei politice Jad și a bisericii lutherane din Jad de la comasație încoace, până în anul 1919, n-a fost spart, ci, și a fost folosit de pășune pe seama vitelor mari sterpe a locuitorilor din comuna Jad. Arenda fixată din partea Comisiunii Județene, în sumă de 20 coroane/jugher, n-a fost plătită nimănui, nici pe anul 1919, nici pe anul 1920. Primarul comunei Pintic susține că d-l. Dr. Vasile Pahone, la fața locului n-a făcut dispozițiile verbale

atribuite lui din partea primarului comunei Nepos și, după ce s-a terminat ocupația, la câțeva vreme, a avizat comuna Pintic în scris, care este linia demarcațională între Jad și între comuna Nepos. Această linie este aceea care se cuprinde în raportul d-lui. Pahone înaintat fostului Consiliu Dirigent, de care însă neposenii nu se țin. Dar nu se țin nici de linia cealaltă, care a fixat-o Comisiunea Județeană, pentru că ei trec cu folosința până la linia Wasserscheide, afirmativă, fixată în mod verbal de d-l. Vasile Pahone.

Primarul comunei Pintic predă că numărul locuitorilor este [...] ¹⁰³.

Jad-Feldru

Subprimarul comunei Jad, Mihail Penteker și delegatul Mathias Streffert, în fața locului, pe teritoriul dintre Jad și Feldru predau că linia așa numită Pahone ar fi fost de la linia aceasta de tot jos, precum se poate vedea și din raportul înaintat fostului Consiliu Dirigent. Linia însă hotărâtă din partea Comisiunii Județene a fost Wasserscheide între Feldru și Nepos. Folosința de astăzi e ca *Valea Târgului*, adică teritoriul dintre Wasserscheide și până în Feldru, stă în folosința feldrihanilor, respectiv, acel teritoriu care în partea de sus se numește din partea sașilor *Valea Cârlicului*, și partea dintre Feldru, *Calea Târgului*.

Valea Târgului cu *Valea Cârlicului* cu tot, precum afirmă sașii, ar forma proprietate privată. De la calea aceasta încolo e *Valea Prihodiștei*, care încă ar fi avere particulară a locuitorilor din Jad, stă în folosința feldrihanilor. În Gârlici feldrihanii au arat și semănat cucuruz. De la *Valea Târgului*, respectiv *Cârlicului* încolo, spre ost, este situată *Valea Prihodiștei*, care o folosesc feldrihanii; aci au semănat mai mult ca în *Valea Târgului*; după aceea urmează *Valea Basca Mare* și *Valea Basca Mică* și *Valea Polger*, care stau în folosința sașilor din Jad.

După aceste văi urmează *Valea Obădari*, din care o parte este în folosința feldrihanilor, care o folosesc pentru pășunatul turmei lor de boi, iar cealaltă parte este în folosința sașilor. Pădurile aflătoare pe teritoriul acestor văi nu beneficiază de nimic.

Reprezentantul comunei Feldru, Grigore Cota și Artenie Scridon, spun că d-l. Pahone ar fi dispus ca din Wasserscheide începând, *Valea Târgului* sau precum numesc sașii, *Cârlicului*, *Valea Prihodiște* și o parte din *Obădari* să treacă în folosința feldrihanilor. Până ce *Valea Basca Mare* și *Valea Basca Mică* și pârâul *Polger* și o parte din *Obădari* să rămână în folosința jelenilor. Linia fixată de Comisiunea Județeană ar concădea întru toate cu aceea fixată de d-l. Pahone, afară de *Valea Prihodiștei*, care s-ar fi menținut pe seama sașilor. Folosința nu merge după linia Comisiunii Județene, ci după linia afirmativă verbală a lui Pahone.

Comuna Feldru are un teritoriu de 10.047 jughere arător, 2.625 – steril, 254 – pădure, 2.372 – pășune, 844 jughere cadastrale. Numărul locuitorilor – 2.972, invalizi – 30, văduve – 18, orfani – 6, de ambii părinți, familii fără pământ

¹⁰³ Lipsă text.

- 30. Familii, în total, 600. Servitori - 50, vite cornute - 1.129, dintre care, boi - 600, restul vaci și viței, oi, capre - 6.000, porci - 220.

Jad are un teritoriu de 14.249 jughere cadastrale, din care, arător - 1.800, fânaț - 4.300, pășune - 2.339 jughere cadastrale. Din teritoriul acesta, străini au, vărării - 244, feldrihanii - 96, ilvani - 12, borgo-suseni - 12 jughere cadastrale. Locuitori sunt 1.600. Familii - 318, orfani - 45, servitori - 38, servitori străini - 34, familii fără pământ - 86. Insinuați sunt 106 persoane. Industrie și comerț nu este. Poporul este agricultor și se ocupă cu prășirea vitelor. Familia care are mai mult pământ are 95 jughere. Media - 20 jughere. Numărul invalizilor - 7. Vite cornute sunt în comună: boi - 496, vaci - 863, vite mici - 670, cai - 237, porci - 590, capre - 276.

Ilva Mică - Jad

Reprezentanța comunei predă că ar fi fost la fața locului d-l. Pahone, dar dispoziții nu a luat și nu a fixat nici o linie demarcațională între ei/ilveni și jedeni. Ilvenii, începând cu anul 1918, din dreptul liniei de graniță a comunei politice până la Wassercheide, în nemijlocită vecinătate cu feldrihenii, teritoriul dintre drum și locurile feldrihenilor, adică văile *Secului*, *Tăușorului*, *Butilului* și *Fețele* (*Fașa Mare* și *Fața Mică*) și *Arșița*, folosite de feldrihani.

Comisiunea Județeană a dispus însă ca linia ce începe la podul de la *Stadiștea* de amiază¹⁰⁴ până la *Vârful Oii*, mergând la vârful *Dealului Secului*, unde se întâlnește cu linia feldrihanilor. De la linia aceasta, pe comună și drum, folosesc ilvanii pe baza dispozițiilor Comisiunii Județene, de la acea linie în sus, spre granița politică dinspre Borgo Joseni, folosesc, fără dispoziții oficiale, tot ilvenii. Teritoriul ce trece peste dispozițiile oficiale face circa 500 jughere. Semănături nu sunt. Teritoriul folosit de ilveni stă din 4 părți: *Tăușorul Bosarnic*, *Pârâul Iliei* și *Cuji Bodici*. De la cununa de deal încolo, sunt feldrihanii.

Ilva Mică are un teritoriu de 7.000 jughere, din care, arător - 700, fânaț - 3.418, pășune - 267, pășune privată - 344, pădure - 2.115; locuitori are 1.600, familii - 400, familii fără pământ - 20, invalizi - 50, orfani de ambii părinți - 10, orfani de război - 20, comerț nu-i, industrie - o fabrică mare de scândură, unde lucrează 400 de oameni, în mare parte străini (maramureșeni). Vite cornute, boi - 400, vaci - 700, oi și capre - 7.000, porci - 120; drumurile, rele la pădurile proprii și din acest motiv comuna gravitează spre Jad. Servitori - 40; locuitorii se ocupă cu agricultura și cu prășirea vitelor.

Dumitra Mare

Primarul din Dumitra Mare, Mihail Thomae predă că în anul 1919, luna mai, a ieșit la fața locului, venind dinspre Rebrîșoara, d-l. Vasile Pahone, la locul așa numit „La pa”, care cade de la Wasserscheide cam la 1 km., între *Valea Mărului* și *Valea Sicului* și a probat să facă pace între noi și rebrîșoreni și neposeni. Fiindcă pacea n-a succes, a voit a să reîntoarcă, când l-am întrebat

¹⁰⁴ Staniștea/ de amiază = loc de odihnă al animalelor la pășunat, în timpul amiezii (de regulă, între orele 12-14).

„e bine dacă nu se aduce nici o hotărâre, atunci noi pe unde să pășunăm cu vitele noastre”; mi-a răspuns, stând cu fața către Someș, la stânga, reabrișoreni, la dreapta, dumitreți, până ce eu mă voi întoarce din Alba-Iulia.

Astfel am crezut că noi (dumitrenii) putem folosi hotarul până în hotarul Pinticului. Altă vorbă nici atunci, nici mai târziu, n-a fost, până ce a hotărât Comisiunea Județeană. Neposesenii n-au fost de față și nici vorbă despre neposeni n-a fost.

Comisiunea Județeană a hotărât însă ca de la punctul 568 să se tragă linia oblu în jos, în *Valea Tinoasei*, de la care linia la dreapta, până în hotarul Pinticului, să intre în folosința neposenilor.

Folosința neposenilor trece însă cu mult această linie, așa că noi (dumitrenii), de la Wasserscheide spre Nepos și Reabrișoara, de abia am folosit ceva, cu toate că Comisiunea Județeană ne-a lăsat *Valea Mărului*, *Valea Pietroasei* și *Valea Tinoasei*. Din *Valea Mărului* nu folosim nimic, pentru că cea mai mare parte este semănată și stă în folosința reabrișorenilor, din *Valea Pietroase* folosim partea de sus, iar partea de jos o folosesc reabrișoreni.

Asupra văilor (*Valea Mărului* și *Valea Pietroase*) până la Wasserscheide este pădure care ni s-ar rezerva nouă (dumitrenilor); cu toate acestea, încă o folosesc reabrișoreni.

Dumitra Mare are 10.882 jughere cadastrale, din care, arător - 2.928 jughere cadastrale, pădur - 1.813, iar pășune - 3.314 jughere cadastrale (2/3 părți în realitate este pădure, 1/3 este pășune), loc steril - 130 jughere cadastrale, rături - 2.407 jughere cadastrale.

Pășunea de 3.314 jughere cadastrale este pășune și respectiv, proprietate comună. Dumitra Mare are 1.677 locuitori, 400 familii. Numărul văduvelor de război este - 9, a orfanilor - 38, a invalizilor - 15. În comună sunt, vite cornute - 1.340, cai - 312, porci - 396, oi și capre nu sunt. Comerț și industrie nu este. Numărul familiilor fără pământ face 118, peste 50 jughere n-are nimeni, mediul este 12-15 jughere cadastrale; pământul străinilor (adică din alte comune) face 800 jughere.

Primarul din Nepos, Silivan Lupu, referitor la teritoriul din Dumitra Mare, spune că d-l. Pahone, în anul 1919 a decis verbal ca linia dintre neposeni și dumitreți să fie Wasserscheide, legată cu *Dealul Tinoasei de Jos*.

Comisiunea Județeană însă a modificat, astfel că a pornit de la punctul 568 până în *Valea Tinoasei*. Folosința nu consună cu dispozițiile Comisiunii Județene ce s-a menținut și se menține folosința din anul 1919, fixată pe linia Pahone, conform căreia țărmurile drept din pârâuașul din *Valea Tinoasei* ar fi al neposenilor, iar cel stâng ar rămâne dumitrenilor.

Din partea reabrișorenilor, Dumitru Ilovan spune că în Reabrișoara locuitori sunt 4.000, familii - 800, orfani de război - 151, văduve - 43; teritoriu arabil - 3.241 jughere, teritoriul total face - 24.201 jughere, din care însă trebuie subtrase 6.359 jughere, fiindcă teritoriul acesta este folosit de năsăudeni. Familii fără pământ sunt 212, servitori - 300, invalizi - 71, mai mult de 50 jughere n-are nimeni, pădurea face 8.760 jughere, în depărtare de 25 km. de comună, cu drum rău, așa că acolo sătenii nu se pot aproviziona cu lemne. Până acum

rebrîșorenii, lipsurile lor de lemne de foc și lemne de construcție le-au acoperit întotdeauna din pădurile dumitrenilor. Industrie, comerț, nu este în comună; locuitorii trăiesc numai din agricultură.

Vite cornute și anume, boi, au 626, vaci cu lapte - 1.170, vaci sterpe - 1.462, cai - 840, oi și capre - 12.000, porci - 500.

După dispozițiile d-lui. Pahone, rebrîșorenilor li s-ar fi convenit *Valea Rea*, *Valea Runcului*, *Valea Suciului* și *Pârâul Podului*, iar dumitrenilor s-ar fi lăsat *Valea Pietroase* și *Valea Tinoasă*.

Domnul Pahone în scris, a dispus altfel de cum a dispus verbal, anume, el a mărit porțiunea rebrîșorenilor cu *Valea Mărului* și cu o parte din *Valea Pietroase*.

Comisiunea Județeană a dat tot ce a dat Pahone, afară de întregirile făcute în scris din partea lui Pahone și anume, a dat *Valea rea*, *Valea Runcului* și *Valea Suciului* cu *Pârâul Podului*, în întregime rebrîșorenilor, dar a lăsat în folosința dumitrenilor *Valea Pietroasa* și jumătate din *Valea Pietroase*.

Folosința însă nu consună cu dispozițiile Comisiunii Județene, ci corespunde cu dispozițiile făcute în scris de d-l. Pahone, afară de *Valea Tinoasa*, care în întregime o folosesc neposenii.

Observațiune: Atât în *Valea Mărului*, cât și în *Valea Pietroase*, în fundul văilor curge câte un pârâiaș din care, de regulă, se adapă vitele ce pășunează pe aici.

Borgo Rus și Jad

Reprezentanța comunei Borgo Rus, preotul Flămând și primarul Crăciun Băloi predau că Pahone ar fi ieșit la fața locului și ar fi intervenit ca jedenii de bună voie să cedeze un teritoriu potrivit pentru pășune, rusenilor. Jedenii, de bună voie, au și cedat, începând de la *Rechitiș* până la granița comunei politice, spre Borgo Rus, un teritoriu de 150 jughere. Comisiunea Județeană însă a lărgit acest teritoriu, astfel că mejdea a pus-o la podul de lângă piatra km. nr. 6, până în coama dealului. Rusenii azi de fapt folosesc până la această linie. Astfel însă că în poala dealului, din când în când, pășunează și vitele și vițeei sașilor.

Rusenii nu sunt mulțumiți cu acest teritoriu, ci doresc ca mejdea să fie strămutată până la halauă, la *Dealul Sastiului*, până în vârful dealului, adică în *Wasserscheide*, la *Gârlici*. Partea de șes din acest teritoriu reclamat, după cum afirmă sașii, e teritoriu particular. De la lungul dealului în sus, circa 500 de pași, este pădure mare, care ar fi pădure comună a comunei politice Jad. Comisiunea Județeană a fixat arenda per/jugher în 20 de coroane, de plătit însă, rusenii n-au plătit-o.

Teritoriul comunei Borgo Rus este 1.700 jughere, avere comună nu este. Arător - 692 jughere, fânaș - 813 jughere, steril - 100, pășune - 148; numărul locuitorilor - 943, familii - 323, invalizi - 11, văduve - 6, orfani de ambii părinți - 1, orfani de război - 19, familii fără loc - 63 (persoane, 155). Vite cornute - 930, dintre care, boi - 280, iar restul, vaci și vițee. Oi și capre - 350, porci - 140, cai - 160. Comerț și industrie nu-i. Servitori - 6. Străini care posedă

teritoriu în hotarul comunei au în total – 60 jughere de pământ. Lemnele de foc și de construcție au fost întotdeauna acvirate¹⁰⁵ în pădurile Jadului, pentru că comuna Rus nu are decât 11 jughere cadastrale pădure proprie.

Borgo Joseni – Jad.

Reprezentanța comunei politice Borgo Joseni declară că ei reflectează la *Groapa* sau *Valea Cujipotei* care e situată între drumul care duce din Ilva Mică și între culmea *Dealul Piciorului Cujilor*. Ei nu folosesc azi teritoriul din chestiune, cu toate că Comisiunea pentru arenzile forțate l-a adjudecat lor. Îl reclamă teritoriul acesta pentru că nu au pășune.

27.

Ad. nr. 1084/1920 C.D.

Noi, Dr. Octavian Prie, secretar general la Culte și Dr. Josin Boca, secretar general la Președinția comisiunii de Unificare din Cluj, în virtutea autorizației din partea Consiliului Secretariatelor din Cluj Nr. 1084/1920 C.D. din 7 august 1920, după ascultarea delegaților comunelor interesate, efectuită în zilele 9–14 august a.c. la fața locului; considerând hotărârea Comisiunii pentru arendările forțate, adusă în chestiunea comunelor Rebrîșoara, Nepos, Ilva Mică, Borgo Joseni și Dumitra Mare, Pintic și Jad, sub nr. 28216/VIII 1920, din 2 iulie a.c., de nepronunțată și astfel, recursurile înaintate din partea comunelor Rebrîșoara, Nepos și Dumitra Mare, Nepos și Pintic, și a comunelor Nepor, Feldru, Ilva Mică, Borgo Rus și Jad, și în fine, a comunei Borgo Joseni, în baza deciziei Președinției Comitetului Agrar nr. 5617 din 22 iulie a.c., de atare, cad sub prevederile al. 1 și 2 din acea decizie;

Considerând necesitatea de a restabili ordinea și liniștea între comunele interesate;

Pentru regularea provizorie a folosinței teritoriului de ceartă între comunele Dumitra Mare, Pintic, Jad, Rebrîșoara, Nepos, Feldru, Ilva Mică, Borgo Joseni și Borgo Rus,

Până la finalizarea exproprierii pe baza legii pentru reforma agrară
Decidem

I.

Între Rebrîșoara și Dumitra Mare se mențin liniile fixate de Comisiunea județeană prin decizia nr. 37/1920, a, b, c, din 27 aprilie 1920, cu accentuarea că pădurile mari aflătoare pe linia așa numită „Wassenscheide”¹⁰⁶, sunt a se menține neatînse.

II.

Linia despărțitoare între comunele Dumitra Mare și Nepos este aceea, care s-a fixat din partea Comisiei județene, cu deciziunea amintită, cu

¹⁰⁵ Cumpărate.

¹⁰⁶ Cumpăna apelor.

accentuarea că pădurile mari aflătoare pe așa numita „Wassenscheide” sunt a se menține neatînse și cu *Valea Tinoasa*, numai de la pârâu, la dreapta, va să zică numai jumătate, trece în folosința neposenilor, iar cealaltă jumătate, pe malul stîng al pârâului, revine în folosința dumitrenilor.

III.

Între comuna Nepos și Pintic rămâne linia despărțitoare neatinsă, așa cum a fixat-o Comisiunea județeană prin decizia menționată.

IV.

Comuna Nepos, din teritoriul Comisiei județene nu primește nimic și teritoriul din așa numita *Valea Frâului* trebuie să-l evacueze, în acest teritoriu linia între comuna Nepos și Jad merge între mejdea pășunii bisericii lutherane din Jad și între mejdea pământelor particularilor din Nepos. Întreg teritoriul din *Valea Frâului*, ce se ține de comuna politică Jad, trece în folosința comunei politice Pintic.

V.

Valea Cirliciului, în întregime, se ia din folosința feldrihanilor și se dă în folosința locuitorilor din Jad. Linia între comuna Feldru și Jad rămâne aceea fixată de Comisia județeană prin deciziunea menționată, cu corectura că, linia se începe la punctul trigonometric 642, mergând pe coama dealului spre est, până în *Valea Târgului*, și aici, pe vale în jos, până la *Fata Mare*, unde se continuă așa cum a stabilit-o Comisiunea județeană.

VI.

Linia fixată pentru comuna Ilva Mică rămâne cea fixată de Comisiunea județeană, cu modificarea că *Pârâul Iliei*, în întregime, trece în folosința comunei Ilva Mică, până la *Piciorul Ciungilor*.

VII.

Valea Ciungilor în întregime, până în coama dealului ce-o înconjură, trece în folosința comunei Borgo Joseni.

VIII.

Linia fixată de Comisiunea județeană prin deciziunea amintită între comunele Borgo Rus și Jad se menține.

IX.

Toate comunele susmenționate sunt obligate a respecta liniile fixate prin această deciziune, ca urmare, comunele care folosesc teritoriu peste aceste linii sunt obligate a lua măsuri pentru evacuarea momentană a teritoriilor întrecătoare peste aceste linii. Pentru teritoriile date în folosință, comunele sunt obligate a plăti arenda anuală 20 coroane pentru un jugher, și anume pe anii

1919 și 1920 și pe viitor, până la finalizarea exproprierii. Pentru acele teritorii care au fost ocupate peste linia fixată de Comisia județeană, comunele sunt datoare a plăți comunelor proprietare ca arendă anuală, și anume, pentru arătură – 100 coroane, pentru fânaț – 150 coroane anual pro/jugher, pe anii 1919 și 1920. Arenzile sunt scadente în 1 septembrie a.c. și pe viitor, în fiecare an, la 1 septembrie și sunt a se plăti la primăria comunei proprietară interesată. Sumele de arendă, atât pentru teritoriul dat în folosință de Comisiunea județeană, cât și pentru teritoriul folosit pe nedrept peste linia fixată, se vor repartiza pe singuratici¹⁰⁷ și se vor încasa din partea primăriilor comunale competente pe cale administrativă, în modul cum se încasează dările publice.

Suprafața teritoriilor folosite se va satori la fața locului prin o comisiune compusă din primarii comunelor interesate, un expert și un exmis¹⁰⁸ al Comisiunii județene.

Motivare

Deciziunea de mai sus a trebuit să o luăm în vederea restabilirii ordinii și liniștii adânc tulburate prin atitudinea comunelor interesate, care, nerespectând liniile fixate ca granițe între ele și considerând în multe puncte această linie ca nedreaptă și contrarie intereselor lor, s-au dedat la transgresiuni, care au provocat certuri, bătăi și chiar sânge omenesc. Prin rectificările de granițe a hotarelor a trebuit să restabilim *modus vivendi* și având în vedere dreptatea socială și constrânși fiind a face posibil ca fiecărei comune să i se creeze baremi elementarele condiții de existență, fără a perturba pe altele în felul și măsura economiilor de până aci, a trebuit ca rectificările și modificările făcute în teren, cu abatere de la hotărârile Comisiei județene, să le fixăm în vederea unei statornici liniști între aceste comune.

Astfel, a trebuit să redăm terenul *Valea Tinoasa*, jumătate comunei Dumitra Mare, folosită până aici în întregime de locuitorii comunei Nepos. Asemenea, luând în considerare situația comunei Pintic, care în urma terenului pierdut a fost de fapt greu lovită în dezvoltare, să i se cedeze terenul din *Valea Frâului*, iar comunei Jad, teritoriul de pe *Valea Cirliciului*.

Din ieșirea la fața locului, din oculațiuni și ca expertize, a trebuit să ne convingem că prin luarea în folosință a terenurilor de pe hotarele comunelor Jad și Dumitra Mare, acestea nu suferă, deoarece terenurile luate sunt, în rară parte, departe de comune, au fost și până aici lucrate sau arendate de locuitorii comunelor mărginașe, cărora li s-a lăsat acum în folosință, iar hotarul ce le-a rămas iedenilor și dimitrenilor este destul, ca pe acela să poată purta acea economie, ce au purtat-o și până aci.

A trebuit să decidem astfel, deoarece aceste comune fiind comasate și au terenuri fructifere, pe care le lucră în mod intensiv și rațional, se ajută și cu nutreț artificial, ceea ce face posibil ca cvantul lor de vite, care întrece rece-rintele cultivării pământului, să nu se micșoreze, pe de altă parte, comunele

¹⁰⁷ Individual.

¹⁰⁸ Delegat.

care au luat terenurile în folosință de la Jad, Dumitra Mare și Pintic, nu au în hotar pășune, ci numai la munte, aceasta însă poate fi folosită de abia 2 ½ luni de vară. Acestor comune însă li s-a dat numai minimul necesar pentru existență, având în vedere numărul locuitorilor lor și necesitățile economice, iar pretensiunile exagerate au fost pretutindeni reduse.

Această decizie rămâne în vigoare numai până la îndeplinirea reformei agrare.

Cu executarea ei se încredințează Prefectul și Consilieratul Agricol al județului Bistrița-Năsăud.

Prin publicare s-a ridicat la valoare de drept.

Bistrița, la 16 august 1920.

Dr. Octavian Prie, m.p.; Dr. Josef Boca, m. p.

(Idem, fond *Prefectura județului Năsăud-subprefect*, d. 236/1923, ff. 147-148).

28.

Tabel nr. 1

Ocupațiunile de peste linia fixată prin deciziunea adusă și publicată în 16 august a.c. sub nr. 1084/920 G.N., prin comisarii Consiliului Secretariatelor din Cluj, d-nii. secretari generali Dr. Octavian Prie și Dr. Iosif Boca.

De la comuna	La comuna	arătură		fânaț		pășune		pădure	
		jug.	stj ²	jug	stj ²	jug	stj ²	jug	stj ²
Jad	Nepos	25	1150	252	-	-	-	160	-
	Feldru	68	300	985	532	13	605	279	1003
Pintic	Nepos	7	-	2	-	-	-	-	-
Dumitra Mare	Rebrișoara	1	-	20	499	-	-	-	-
	Nepos	3	1500	15	400	220	1300*		

* 220 jug. 1300 stj.² de pășune după spunerea Primăriei Nepos, comuna Rebrișoara a folosit-o.

(*Ibidem*, f. 162).

Tabel nr. 2

Pe baza decisului comisiei adusă și publicată în 16 august a.c. sub nr. 1084/920 G.N., prin comisarii Consiliului Secretariatelor din Cluj, d-nii. secretari generali Dr. Octavian Prie și Dr. Iosif Boca a trecut

De la comuna	La comuna	pășune		pășune de pădure		pădure	
		jug.	stj ²	jug	stj ²	jug	stj ²
Jad	Borgo Rus	228	959	124	-	-	-
	Borgo Joseni	204	1299	-	-	41	1057
	Ilva Mică	594	1553	-	-	-	-

De la comuna	La comuna	pășune		pășune de pădure		pădure	
		jug.	stj ²	jug	stj ²	jug	stj ²
	Nepos	74	731	-	-	45	1263
	Feldru	804	850	-	-	710	1422
	Pintic	172	1156	-	-	160	-
Pintic	Nepos	400	-	-	-	560	-
Dumitra Mare	Nepos	745	-	-	-	-	-
	Rebrișoara	825	-	-	-	-	-

(*Ibidem*, f. 163).

29.

Proces-verbal

dresat în 4 noiembrie 1920 în comuna Iad

Prezenți:

Din oficiu: Ioan Șerban, prefect, Ioan Iancu, consilier agricol și Teodor Adace, agronom regional.

Din partea comunelor interesate delegații mai jos subscriși.

Obiectul

Cu deciziunea ad. nr. 1084/1920 C.U¹⁰⁹. din 16 august 1920 a delegaților guverniali, Dr. Octavian Prie, secretar general la Culte și Dr. Iosif Boca, secretar general la Prezidenția Comisiunii de Unificare din Cluj, s-a statorit folosința interimală a hotarului între comunele Iad, Nepos, Feldru, Rebrișoara, Borgo-Rus, Borgo-Joseni, Ilva-Mică, Pintic și Dumitra Mare, precum și arenda ce este de a se plăti comunelor proprietare pe anii 1919 și 1920, precum și pe viitor, până la finalizarea exproprierii și anume, anual, 20 coroane (zecelea) per/jugher, pentru teritoriul dat în folosință provizorie, iar pentru teritoriul folosit, dar care cade peste linia de folosință fixată prin această deciziune, pentru arătură, 100 coroane (50 lei) pentru fânaș, 150 coroane (75 lei), per/jugher.

Conform instrucțiunii nr. 29.326 din 1 august 1920, Secțiunea Comitetului Agrar Cluj, § 1, autoritatea statorește sumele de arendă ce sunt a se încasa și, afară de arendă, câte 10 coroane (5 lei) per/jugher, în favorul statului, pentru acoperirea cheltuielilor făcute cu arendările forțate.

În baza deciziunii amintite Wilhelm Vari, inginer geodezic și Avram Liviu, agronom regional, ascultând comunele proprietare și comunele care au primit teritoriu în arendă forțată, au făcut lucrările pregătitoare care servesc de bază la statorirea arenzii și a taxei per/jugher, de 10 coroane (5 lei).

I

Iad-Borgo-Joseni

Din partea comunei Borgo-Joseni, Alexandru Luncan, primar comunal, declară cum că pășunea dată în folosință comunei Borgo-Joseni prin deciziunea

¹⁰⁹ Comisiunea de Unificare.

delegaților guverniali au luat-o în folosință în 6 septembrie 1920, în fața inginerului Vari și agronomului Avram, prin urmare, comuna Borgo-Joseni este aplicată a plăti partea de arendă și taxa ce cade pe timpul de la luarea în folosință; pe timpul anterior însă, nu, pentru că mai înainte, precum și în anul 1919, acest teritoriu l-a folosit comuna Ilva Mică. Datele măsuriișului, conform cărora terenul dat în folosință comunei Borgo-Joseni face 204 jug. 1299 stj² pășune și 41 jug. 1057 stj² pădure, le acceptează, cu observarea că pădurea nu a folosit-o, și așa li s-a dat în seamă, că nici să nu o folosească, prin urmare, după terenul de pădure nu pot plăti nici arenda, nici taxa.

După 204 jug. 1299 stj² pășune, face arenda anuală - 4095 coroane per/jugher, cu 20 coroane, iar taxa de 10 coroane per/jugher, face anual - 2047 coroane 50 fileri, adică comuna Iad, pentru teritoriul dat în folosință comunei Borgo-Joseni are de căpătat arendă pe 1919, de la Ilva Mică, 4095 coroane sau 2047 lei 50 bani, adică douămii patruzecișapte lei și cincizeci bani. Pe anul 1920, de la comuna Ilva Mică și Borgo-Joseni, in solidum, 2047 lei 50 bani.

Pentru stat este a se plăti, pe anul 1920, din partea comunelor Ilva Mică și Borgo-Joseni, in solidum, 1023 lei 75 bani.

Considerând cum că comuna Borgo-Joseni a folosit terenul dat numai din 6 septembrie, și anume numai 6 zile, reprezentantul comunei Borgo-Joseni oferă pe anul 1920, 1/10, adică, una a zecea parte de arendă și taxe, și adică, 204 lei 75 bani arendă și 102 lei 37 bani, taxă.

Delegații comunei Iad, Thomas Frühm, primar, Gierescher Thomas, senator comunal și Michael Spich, delegatul săracilor, declară că acceptează mărunțișul inginerului, precum și arenda statorită în baza deciziunii delegaților guvernului.

După citire și explicare se subscrie: Alexandru Lunca, primarul comunei Borgo-Joseni.

Din partea comunei Iad: Thomas Frühm, Thomas Gierescher Tomas, Michael Spich.

II

Iad și Nepos

Reprezentanții comunei Nepos, Silivan Lup, primar, Eugen Rus, secretar.

Conform măsuriișului inginerului, de la comuna Iad s-a dat în folosință provizorie comunei Nepos - 74 jug. 731 stj² pășune, 41 jug. 1263 stj² - pădure; tot comuna Nepos a folosit peste linia fixată prin decisul amintit, dar nu peste linia fixată de Comisiunea județeană, anume - 25 jug. 1150 stj² arătură, 252 jug. fânaș și 160 jug. - pădure. Pădurea nu a folosit-o comuna Nepos. După celelalte teritorii are să plătească comuna Nepos arendă anuală, câte 20 coroane de jugher, pe anii 1919-1920, iar pe 1920, și o taxă de 10 coroane per/jugher, pentru stat. Prin urmare, 74 jug. 731 stj², plus 25 jug. 1150 stj², plus 252 jug = 352 jug., a 10 lei, arendă = 3520 lei, pe 1919-1920, adică, de două ori = 7040 lei, apoi ca taxă de 5 lei per/jugher, pentru stat, după 352 jug x 5 lei = 1760 lei, pe 1920.

Reprezentanții comunei Iad acceptează cele de mai sus.

Reprezentanții comunei Iad: Thomas Frühm; Johann Gierescher, Michail Spuc.

Reprezentanții comunei Nepos: Eugen Rus, secretar; Lup Silivan, primar comunal.

III

Nepos-Pintic

Reprezentanții comunei Nepos, cei de la II.

Conform măsuriișului inginerului, de la comuna Pintic a căpătat în folosință provizorie, prin decisiul amintit, comuna Nepos - 400 jug. pășune, 560 jug. - pădure, apoi, peste linia fixată de comisiunea județeană, a mai folosit comuna Nepos 7 jug. arătură și 2 jug. fânaș. Pădurea nu a folosit-o comuna Nepos, prin urmare, pentru teritoriul de pădure comuna Nepos nu este aplicată a plăti arendă. Pentru celelalte teritorii, comuna Nepos are de a plăti după 400 jug. pășune 4.000 lei anual, pe 1919-1920 = 8.000 lei, iar pe 1920, după 7 jug. arătură, a 50 lei = 350 lei și după 2 jug. fânaș, a 75 lei = 150 lei, arendă comunei Pintic, iar pentru stat, după 409 jug. a 5 lei = 2.045 lei.

Reprezentanții comunei Pintic, Daichendt Michael, primar și Martin Horeth, secretar comunal, acceptează cele de sus, cu observarea că în anul 1919 comuna Nepos a folosit, afară de teritoriul de 409 jug. amintit mai sus, încă un teritoriu de aproape 100 jughere, și cu observarea că și măsuratul inginerului nu li se pare corect, fiindcă dânșii cred că comunei Nepos i s-au dat în folosință 620 jug. pășune, și în privința aceasta își susțin dreptul de a contesta ulterior mărimea adevărată a pășunii predată în folosință provizorie a comunei Nepos, precum și de a statori mărimea teritoriului folosit de comuna Nepos în 1919, peste linia de folosință din 1920.

După citire și explicare, se subscrie:

Reprezentanții comunei Pintic: Martin Horeth, secretar; Daichendt Michael, primar.

Reprezentanții comunei Nepos: Eugen Rus, secretar; Lup Silivan, primar comunal.

IV

Nepos-Dumitra Mare

Reprezentanții comunei Nepos, tot cei de la nr. II.

De la comuna Dumitra Mare, conform măsuriișului inginerului, s-a dat în folosință provizorie comunei Nepos 745 jug. pășune, apoi, peste linia fixată de comisiunea județeană, a mai folosit comuna Nepos 3 jug. 1500 stj² arătură, 15 jug. 400 stj² fânaș și 220 jug. 1300 stj² pășune, prin urmare, comuna Nepos are de plătit comunei Dumitra Mare arendă anuală după 745 = 221 jug. pășune, a 10 lei = 9660 lei, pe 1919-1920 = 19320 lei, apoi, după 3 jug. 1500 stj² arătură, a 50 lei = 200 lei, apoi, după 15 jug. 400 stj² fânaș, a 75 lei = 1143 lei. Mai departe, ca taxa de 5 lei per jugher, pentru stat, după 986 jug. = 4930 jug., pe 1920.

Reprezentanții comunei Dumitra Mare, în baza decisiului amintit, acceptează cele de mai sus.

După citire și explicare, se subscrie.

Reprezentanții comunei Dumitra Mare: Michael Thomae, primar; Georg Bruckner, Michael Berckner, Pop Mitru, delegați.

Reprezentanții comunei Nepos: Eugen Rus, secretar; Lup Silivan, primar comunal.

V

Dumitra Mare-Rebrișoara

Reprezentanții comunei Rebrișoara: Bodiou Ioan, primar, Sângeorzan Nicolae și Moldovan Nicolae, delegați.

Conform măsuriișului inginerului, de la Dumitra Mare a căpătat în folosință provizorie comuna Rebrișoara 825 jug. pășune; afară de aceasta, peste linia fixată de comisiunea județeană, a folosit comuna Rebrișoara 1 jug. arătură, 20 jug. 499 stj² fânaș, în anul 1920. Așadar, comuna Rebrișoara are să plătească comunei Dumitra Mare, pentru 825 jug. pășune, arendă anuală de 10 lei = 8250 lei, pe 1919-1920, 16.500 lei; apoi, pentru 1 jug. arătură, a 50 lei și 20 jug. 499 a 75 lei = 1520 lei.

Pentru stat taxa de 5 lei per jugher, după $825 \text{ jug} + 1 + 20 = 846 \times 5 = 4230$ lei.

Reprezentanții comunei Dumitra Mare, în baza decizieișii delegațiilor guvernului, acceptează cele statorite mai sus.

Din partea prefectului și consilierului agricol, concrezuți¹¹⁰ cu executarea decizieișii nr. ad. 1084/1920 C.U., a delegațiilor guverniali se anunță cum că în pădurile mari aflătoare pe linia așa numită „Wasserscheide” nu este permis să taie lemne verzi, nici să adune uscături, nici locuitorilor din Rebrișoara și nici celor din Dumitra Mare.

După citire și explicare se subscrie.

Reprezentanții comunei Dumitra Mare: Michael Thomae, primar; Georg Bruckner, Michael Berckner, Pop Mitru, delegați.

Reprezentanții comunei Rebrișoara: Bodiou Ioan, primar, Sângeorzan Nicolae și Moldovan Nicolae, delegați.

VI

Iad-Ilva Mică-Borgo-Joseni

Conform măsuriișului inginerului, de la comuna Iad a căpătat în folosință provizorie Ilva Mică 594 jug. 1553 stj² pășune, care a folosit-o comuna Ilva Mică în anii 1911-1920, apoi, tot comuna Ilva Mică a folosit în anul 1919, anul întreg, precum și în anul 1920, timp de 4 luni și jumătate, terenul de pășune de 20 jug. 129 stj², ce s-a dat prin delegațiișii guvernului comunei Borgo-Joseni, prin urmare, și după acest teritoriu comuna Ilva Mică are să plătească arenda și taxa întregă pe 1919, iar pe anul 1920, 9 din 10 părți, considerând cum că timpul pășunatului de vară face 5 luni, și comuna Borgo-Joseni a luat asupra-și plata pentru 15 zile.

¹¹⁰ Încredințați.

Adică, comuna Ilva Mică are să plătească comunei Iad, pentru teritoriul căpătat în folosință pe seama comunei Ilva Mică, cu 594 jug. 1553 stj², per jugher, a 10 lei, pe anul 1919 și 1920, câte 5950 lei, laolaltă, 11.900 lei; pentru teritoriul dat ulterior în folosință comunei Borgo-Joseni, cu 204 jug. 1299 stj², Ilva Mică are să plătească comunei Iad pe anul 1919, 2047 lei 50 bani, iar pe anul 1920, după ce comuna Borgo-Joseni, din arenda anuală plătește 204 lei 75 bani, rămâne să plătească comuna Ilva Mică suma de 1842 lei 75 bani.

Taxa de 5 lei per jugher pentru stat, are să plătească comuna Ilva Mică, odată pentru 594 jug. 1553 stj² proprii, 2975 lei, iar după 204 jug. 1299 stj², dați în folosință comunei Borgo-Joseni, 9/10 parte = 921 lei 38 bani.

Reprezentanții comunei Iad, precum și reprezentanții comunei Borgo-Joseni acceptă cele de mai sus.

După citire și explicare, se subscrie.

Reprezentanții comunei Borgo-Joseni: Alexandru Duncan.

Reprezentanții comunei Ilva Mică: Ilie Marcu, primar comunal; George Leon, Alexandru Sângeorzan, delegați.

Reprezentanții comunei Iad: Thomas Frühm; Johann Gierescher, Michail Spuc.

(*Ibidem*, ff. 158-161).

30.

De la Prefectura județului Bistrița-Năsăud.

Prin deciziunea delegaților Consiliului Secretariatelor Generale din Cluj, Dr. Octavian Prie și Dr. Iosif Boca, secretari generali, adusă în 16 august 1920, sub nr. ad. 1084/1920 C.D., s-a regulat folosința provizorie a teritoriului de ceartă, deoparte între comunele Dumitra Mare, Pintic și Jad, și de altă parte între comunele Rebrîșoara, Nepos, Ilva Mică, Feldru, Borgo Joseni și Borgo Rus, și anume, până la finalizarea exproprierii, pe baza legii pentru reforma agrară.

Pentru a face pașii necesari receruți de legea pentru reforma agrară, comunicăm comunelor interesate următoarele:

Comunele Rebrîșoara, Nepos, Feldru, Ilva Mică, Borgo Joseni și Borgo Rus trebuie să-și înainteze rugare motivată pentru exproprieria teritoriului necesar ca pășune comunală, conform art. 4 și 11 a Decretului-Lege și anume, prin comisiunea județeană, la Comitetul Agrar/art/ 4 Decret 3911/1919.

La rugare se vor alătura extrase din coalele cadastrale, pentru a dovedi că pășune comunală este la hotar.

Tot cu extrase din coalele cadastrale se va dovedi extensiunea pășunii comunale de la munte.

Ca să se dovedească lipsa de pășune comunală la hotar, trebuie alăturată o conscriere nominală a proprietarilor de vite, însemnând la numele fiecărui mărimea moșiei și vitele, după soi și etate (sub doi ani și peste doi ani). Soiul și etatea vitelor trebuie însemnat pentru că, după uzul de până acum, vacile și vitele, apoi vițeii sub doi ani, nu se trimit la pășunea din munți.

Teritoriul moșiei fiecăruia pentru aceea trebuie indus în tablou, să se poată constata câte vite poate ierna fiecare proprietar.

În baza acestor rugări, se va cere prin comisiunea județeană prealabila învoire a Comitetului Agrar pentru expropriere.

După ce se va primi această învoire, Comisiunea Județeană va ține pertractare cu comunele interesate.

La aceste pertractări, comunele Dumitra Mare, Pintic și Jad încă vor avea a produce aceleași documente.

Afară de documentele amintite, ca cele mai necesare, comunele sunt îndreptățite a produce și alte dovezi cu privire la lipsa de pășune.

Pentru cazul dacă însă vreo comună voiește a intenta proces de proprietate, atrag atențiunea primăriilor comunale, asupra dispozițiilor § 86–88 Art. XXII ex. 1886, conform cărora primarii sunt răspunzători pentru daune ce ar proveni comunei în urma procesului intentat, fără de a avea speranțe temeinice de a-l câștiga, și de aceea, înainte de a da plenipotență pentru proces, să ceară hotărârea comitetului comunal, adusă cu voturile nominale și alăturând-o aceasta, să ceară de la subprefectură, opiniunea jurist-consultului județean.

Bistrița, la 24 noiembrie 1920.

Șerban, m.p., prefect.

(*Ibidem*, ff. 168–169).

31.

Advokat

Dr. Norbert v. Kuales

Oberfiskal der Freistadt Bistritz¹¹¹

Komitasoberfiskal¹¹² a. H.

Bistritz

Holtzgasse, 33

Bistritz, am 26/X 1921

Domnule Prefect!

Ca executare a deciziunii ad. 1084–1920 C.U. adusă în 16.VIII.1920 prin delegații guvernului Dr. Octavian Prie și Dr. Ioan Boca, secretari generali, în baza pertractării ținută în Iad la 4 noiembrie 1920, conform ordonanței 29326 a Secțiunii Comitetului Agrar din Cluj, de la mult onorata prefectură a județului Bistrița-Năsăud s-au satorit ca plătinde următoarele sume de arendă, și anume:

1. 1. Borgo-Joseni, comunei Iad, anual: 102 lei 38 bani, pe 1919 și 1920 = 204 lei 75 bani;

2. Nepos, comunei Iad, anual, 3520 lei, pe 1919–1920 = 7040 lei;

3. Ilva Mică comunei Iad, anual, 7895 lei, pe 1919–1920 = 15790 lei;

4. Borgo-Rus, comunei Iad, anual, 4525 lei, pe 1919–1920 = 9050 lei;

5. Feldru, comunei Iad, anual, 8045 lei, pe 1919–1920 = 16090 lei;

¹¹¹ Fiscal primar al orașului liber [regesc] Bistrița.

¹¹² Fiscal primar comitatens.

6. Feldru, comunei Iad, anual, 10660 lei, pe 1919-1920 = 21320 lei;

II. 1. Nepos, comunei Pintic, anual, 4250 lei, pe 1919-1920 = 8500 lei.

Dar lichidarea sumei acestea a fost greșită, pentru că comuna Pintic s-a lichidat ca arendă celor 620 jug. de pășune, care au căzut sub arendarea forțată, în arenda anuală de 10 lei, pe doi ani, în locul sumei de 12.400 lei, din greșeală, numai 8500 lei.

În contra decisului acesta, am raportat împrejurarea aceasta d-lui. prefect și am cerut rectificarea. D-l prefect a luat raportul nostru la cunoștință, a constatat greșeala și a promis rectificarea erorii.

Deoarece din arendă până azi n-am căpătat nimic, numai 204 lei 75 bani de la comuna Borgo-Joseni și 3225 lei ca opostea¹¹³ arendeii de la comuna Borgo-Rus, ne rugăm să binevoiți fără amânare a ordona încasarea și solvirea sumei lichidate, precum și continuativei, la mâna noastră.

Cu toată stima,

Comunele Iad și Pintic, reprezentate prin: Dr. Norbert de Kuales, avocat.

(*Ibidem*, f. 222).

32.

Mult Onorat Domn Prefect al județului Bistrița-Năsăud

Bistrița

Subsemnații locuitori ai comunei Nepos, plasa Rodna-Veche, județul Bistrița-Năsăud, având făcute părți din partea primăriei comunale pe *Valea Frâuă*, în locul unde am avut și anul trecut, care părți, unele sunt sămânate cu orz și cucuruz, altele sunt lăsate pentru cosit, în anul acesta, în urma deciziei Comisiunii de Expropriere, cad peste linia de hotar între noi și Sași, rugăm pe Mult Onoratul Domn Prefect să binevoiască a interveni pe lângă Domnul Comandant al Regimentului 100 Infanterie, să ne permită a folosi pe anul acesta acele locuri, baremi până când vom strânge roadele cultivate.

Subsemnații fiind aproape toți oameni cu puțină avere și având puțin lucrat în alte părți, am fi aproape să pierim de foame dacă mult Onoratul Domn Prefect nu ar interveni în cauză, pe lângă aceea, am lucrat la ele cu multă trudă și nizuință, crezând că le vom folosi ca și în anul trecut.

Declarăm că noi nu le-am fi lucrat, dacă primăria comunală nu ne-ar fi permis să le lucrăm, iar primăria comunală atunci nu a știut că aceste părți vor cădea peste linia de hotar între noi și Sași, după cum nu au căzut în anul trecut.

Se notează că acel teritoriu în care se află aceste locuri este arendat de la comuna Jad, de către D-I. Locotenent-Colonel Obșanesci, ajutorul comandantului de regiment, Reg. 100 Infanterie.

Sperând că umilita noastră rugare va fi luată în considerare de Mult Onoratul Domn Prefect, rămânem,

¹¹³ Suma cuvenită.

Nepos, la 12 iulie 1922
Cei mai umiliți locuitori ai comunei Nepos¹¹⁴.
N.B.

*Regimentul 99/100 Infanterie
Către
Prefectura județului Bistrița-Năsăud*

La cererea de față, cu onoare vă comunicăm următoarele: acest corp a angajat mai de mult de la preotul din comuna Jad, Johann Gassner, ca pășune pentru cai, locul care aparține bisericii lutherane din Jad, în apropierea comunei Nepos. Pe acest loc e drept că era și vreo 3–4 petece de loc cu niște semănături; dar acestea cădeau pe locul angajat de regiment, deci locuitorii nu avea dreptul a semăna, dacă știau că nu e pe locul lor. În prezent regimentul a ridicat caii de la pășune, deoarece au fost vânduți, și cum pășunea era angajată de acest corp până la 1 octombrie a.c., s-a arendat mai departe mai multor locuitori din comuna Nepos. Acest corp a trimis înainte un delegat în comună, spre a anunța la primărie dacă dorește să ia în folosință pășunea contra cost, până la toamnă, și nu a răspuns nimeni.

De față se afla și D-l primar al comunei Nepos și nu a zis nimic. Atunci delegatul nostru a angajat-o la alți locuitori. După câteva zile, face o cerere și primarul comunei, că dorește a lua pășunea să o împartă la locuitori, ori acum era prea târziu, angajamentul făcut, și nu se mai putea reveni. Altă soluțiune nu putem găsi, decât acești locuitori să ia înțelegere cu acei la care este arendată pășunea și să convină în așa fel, să le dea voie să-și ridice bucatele de pe locul semănat.

Comandantul Regimentului 99/100 Infanterie.

Lt. col. s.s indescifrabil.

(*Ibidem*, ff. 236–237).

**BORDER CONFLICT ("CEARTA DE HOTAR") OR
ASPECTS OF A MULTISECLAR ETHNIC DISPUTE OVER
PROPERTY. DOCUMENTARY CONTRIBUTIONS**

- Abstract -

In the first part the author presents a summary of concerns about land-use conflict between the Romanian localities Rebrîșoara, Feldru, Nepos, Ilva Mică and the Transylvanian Saxon ones: Livezile, Slătinița, Dumitra.

In addition the author publishes a set of 32 documents which highlight and bring new information into this „historical file”, and which pertain to the period before 1918 and after the Union of Transylvania with Romania.

The documents show the struggle of the Romanian localities to bring the conflict before the judicial authorities, in order to make a decision, as well as the correctness of

¹¹⁴ Urmează semnăturile a 28 de locuitori.

the decisions made by the Romanian institutions authorized to implement the Agrarian Reform in this case after 1918.

**LE « CONFLIT FRONTALIER » („CEARTA DE HOTAR”) OU LES
ASPECTS D'UN CONFLIT ETHNIQUE MULTISÉCULAIRE SUR
LA PROPRIÉTÉ. CONTRIBUTIONS DOCUMENTAIRES**

- Résumée -

Dans la première partie l'auteur expose une synthèse des préoccupations sur le conflit foncier entre les localités roumaines Rebrîșoara, Feldru, Nepos, Ilva Mică et les localités des Saxons de Transylvanie: Livezile, Slătinita, Dumitra.

Ensuite l'auteur publie une série de 32 nouveaux documents qui mettent en évidence et apportent de nouvelles informations dans ce « dossier historique », des informations qui appartient à l'intervalle avant 1918 et après l'Union de la Transylvanie avec la Roumanie.

Les documents montrent l'effort des gens de localités roumaines de porter l'affaire devant les autorités judiciaires, afin de prendre une décision, ainsi que l'exactitude des décisions prises par les institutions roumaines habilitées à appliquer la Réforme agraire dans cette affaire après 1918.